

**HOTUBA YA WAZIRI WA KILIMO CHAKULA
NA USHIRIKA, MHESHIMIWA STEPHEN
MASATO WASIRA (MB.), KUHUSU MAKADIRIO
YA MATUMIZI YA FEDHA YA WIZARA YA
KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA KWA
MWAKA 2009/2010**

I. UTANGULIZI

1. *Mheshimiwa Spika*, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu baada ya kuzingatia taarifa iliyowasilishwa hapa Bungeni leo na Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Kudumu ya Kilimo Mifugo na Maji inayohusu Wizara ya Kilimo, Chakula na Ushirika, sasa lijadili na kukubali kupitisha Makadirio ya Matumizi ya Kawaida na ya Maendeleo ya Wizara ya Kilimo, Chakula na Ushirika kwa mwaka wa Fedha wa 2009/2010.

2. *Mheshimiwa Spika*, awali ya yote nitumie fursa hii kwanza kumpongeza Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Jakaya Mrisho Kikwete kwa kutoa umuhimu na msukumo wa pekee kwa sekta ya kilimo. Kama wote mtakavyokumbuka, tarehe 2 na 3 Juni 2009, kilifanyika kikao mahususi cha Baraza la Biashara la Taifa ambacho, chini ya Uenyekiti wa Rais Jakaya Kikwete, kilitafakari sababu zinazocheleweshwa mapinduzi ya kilimo hapa nchini. Ni katika kikao hicho, kauli mbiu ya **KILIMO KWANZA** ilipozaliwa. Msingi wa

maudhui ya dhana ya **KILIMO KWANZA**, ni kukiri kwamba, haiwezekani kukuza uchumi wa Tanzania kwa kiwango cha kupunguza umaskini bila kuwekeza kwa kiwango cha kuridhisha katika sekta ya kilimo. Aidha, hotuba ya Rais ya tarehe 11 Juni 2009 hapa Dodoma na uamuzi alioutoa kufidia hasara waliyoipata wanunuzi wa mazao ya kilimo msimu wa 2008/2009 yakiwemo makampuni binafsi, Vyama vya Ushirika na fidia ya bei kwa wakulima, ni hatua ya kihistoria, inayoweza tu kuchukuliwa na uongozi unaojali maslahi ya watu unaowaongoza.

3. Dkt. Norman Borlaug, baba wa Mapinduzi ya Kijani huko Asia aliwahi kusema “pembejeo muhimu na ya kwanza katika kuleta Mapinduzi ya Kijani (*Green Revolution*) ni utashi wa kisiasa”. Kwa msukumo huu wa Rais kwa Sekta ya Kilimo na kwa msimamo wa Bunge hili wa kutaka bajeti zaidi kwa sekta ya kilimo, sina sababu wala wasiwasi kwamba pamoja na matatizo tuliyonayo yakiwemo ya ukame, mikakati iliyoainishwa katika **KILIMO KWANZA** inatekelezeka na Mapinduzi ya Kijani yanawezekana.

4. **Mheshimiwa Spika**, napenda kumpongeza Makamu wa Rais, Mhe. Dkt. Ali Mohamed Shein, ambaye amekuwa akifanya ziara mikoani ambapo, kila mara anatenga

muda kuona shughuli za kilimo na kutoa maagizo mbalimbali kuhusu kilimo endelevu na kinachozingatia utunzaji wa mazingira. Maagizo na maelekezo hayo yanazingatiwa katika utekelezaji wa ASDP ili uzalishaji katika kilimo uwe endelevu na unaozingatia utunzaji wa mazingira.

5. **Mheshimiwa Spika**, nitumie fursa hii pia kumpongeza Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mhe. Mizengo Kayanza Peter Pinda (Mb.), kwa kuisisitiza umuhimu wa kuendeleza kilimo chenye tija, cha kisasa na cha kibiashara. Aidha, namshukuru Waziri Mkuu kwa kuongoza mkutano wa wadau wa Sekta ya Kilimo kutoka mikoa ya Morogoro, Iringa, Ruvuma, Mbeya, Rukwa na Kigoma uliofanyika mkoani Morogoro kuanzia tarehe 16 hadi 18 Oktoba, 2008. Katika mkutano huo, wadau waliazimia kuimarisha utekelezaji wa Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo, hususan Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya (*District Agricultural Development Plans - DADPs*). Vilevile, wadau waliweka maazimio na malengo ya kuongeza uzalishaji ambayo yamewezesha mikoa hiyo kuzalisha kwa wingi mazao ya chakula hasa maeneo yanayotumia skimu za umwagiliaji. Maelekezo na maagizo anayoyatoa Waziri Mkuu yanasaidia utekelezaji wa ASDP kwa lengo la kuleta mapinduzi ya kijani. Aidha, nakupongeza wewe mwenyewe Mheshimiwa

Spika kwa kuteuliwa kuwa Mwenyekiti wa Bunge la Jumuiya ya Madola.

6. **Mheshimiwa Spika**, mwaka 2008/2009, Bunge lako Tukufu lilipata misiba, kwa kupotelewa na Wabunge watatu kama ifuatavyo:-aliyekuwa Mbunge wa Mbeya Vijijini Marehemu Richard Nyaulawa, aliyekuwa Mbunge wa Tarime Marehemu Chacha Zakayo Wangwe na aliyekuwa Mbunge wa Busanda, Marehemu Kabuzi Faustine Rwilomba. Aidha, aliyekuwa Mbunge wa Biharamulo Magharibi Marehemu Phares Kabuye alifariki kabla ya shauri lake la pingamizi la kutengua ubunge wake wa Jimbo la Biharamulo Magharibi kukamilika. Ninachukua fursa hii kuwapa pole ndugu, jamaa na marafiki wa familia za Marehemu hao. Tunamwomba Mwenyezi Mungu azilaze Roho za Marehemu hao Mahali Pema Peponi Amina.

7. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na chaguzi za kujaza nafasi zilizoachwa wazi, nachukua nafasi hii, kuwapongeza Wabunge wapya waliojiunga na Bunge lako Tukufu katika kipindi cha mwaka 2008/09. Wabunge hao ni Mheshimiwa Mchungaji Luckson Ndaba Mwanjali (CCM) Mbeya Vijijini, Mheshimiwa Charles Mwera Nyanguru (CHADEMA) Jimbo la Tarime, Mheshimiwa Lolensia Bukwimba (CCM) Jimbo la Busanda na Mheshimiwa Oscar

Rwegasira Mukasa (CCM) kutoka Jimbo la Biharamulo Magharibi.

8. **Mheshimiwa Spika,** napenda kuchukua fursa hii kuwapongeza na kuwashukuru wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Kudumu ya Kilimo, Mifugo na Maji chini ya Mwenyekiti wake Mhe. Gideon Asimulike Cheyo (Mb.) kwa ushauri, maoni na ushirikiano mkubwa walioutoa wakati wa maandalizi ya bajeti ya Wizara yangu kwa mwaka 2009/2010. Naishukuru kwa kuipokea na kuifanyia uchambuzi wa kina taarifa ya utekelezaji ya Wizara ya Kilimo, Chakula na Ushirika ya mwaka 2008/2009 na makadirio ya mapato na matumizi ya mwaka 2009/2010 katika kikao chake kilichofanyika Dodoma, tarehe 12 na 15 Juni, 2009. Napenda kulihakikishia Bunge lako Tukufu kwamba, maoni, ushauri na mapendekezo yaliyotolewa yamezingatiwa katika bajeti hii. Aidha, Wizara yangu itaendelea kuzingatia na kutekeleza maoni, ushauri na mapendekezo yatakayotolewa na Bunge lako Tukufu wakati wa kujadili bajeti ya Wizara yangu.

9. **Mheshimiwa Spika,** natoa shukrani na pongezi za pekee kwa wananchi wa Jimbo la Bunda, kwa ushirikiano wanaonipa na kwa juhudi wanazofanya katika kujiletea maendeleo. Naendelea kuwaahidi kuwa nitaendelea

kuwatumikia kwa moyo wangu wote na kutoa mchango wangu katika kupambana na matatizo yanayotukabili.

10. **Mheshimiwa Spika**, katika hotuba ya Waziri Mkuu, Mhe. Mizengo Kayanza Peter Pinda (Mb.) na Waziri wa Fedha na Uchumi, Mhe. Mustafa Haidi Mkullo (Mb.) ufafanuzi umetolewa kuhusu masuala mbalimbali yanayohusu kilimo, hususan dhana ya **KILIMO KWANZA**. Nawapongeza sana kwa hotuba zao. Aidha, wakati wa kujadili hotuba hizo, Waheshimiwa Wabunge wamepata fursa ya kutoa michango yao kuhusu uendelezaji wa kilimo na kushauri jinsi ambavyo usimamizi na utekelezaji wa shughuli za kilimo unatakiwa uwe. Napenda kuwahakikishia Waheshimiwa Wabunge kuwa ushauri na maelekezo yao yatazingatiwa katika utekelezaji. Aidha, nawapongeza Mawaziri wenzangu ambao hoja zao zimekwishajadiliwa na kuidhinishwa na Bunge lako Tukufu.

II. HALI YA KILIMO NA USHIRIKA NCHINI

Mchango na Ukuaji wa Sekta ya Kilimo

11. **Mheshimiwa Spika**, Sekta ya Kilimo inatoa mchango mkubwa katika kuwapatia ajira Watanzania zaidi ya asilimia 70 na inachangia zaidi ya asilimia 95 ya chakula kinachopatikana nchini. Aidha, katika mwaka 2008, Sekta ya Kilimo ilikua kwa asilimia 4.6 na ilichangia

asilimia 25.7 ya Pato la Taifa na asilimia 30.9 ya fedha za kigeni.

12. Pamoja na mchango mkubwa wa Sekta ya Kilimo katika uchumi wa Taifa, bado sekta hiyo inakabiliwa na vikwazo vingi vikiwemo uwekezaji mdogo, hususan katika miundombinu muhimu ya umwagiliaji na barabara za vijijini. Kadhalika, uhaba wa ardhi iliyopimwa na kuwekewa miundombinu muhimu kama vile maji, umeme na barabara. Vilevile, uhaba wa viwanda vya usindikaji; viwanda vya kuzalisha pembejeo na zana za kilimo na uwezo mdogo wa wakulima wadogo kumudu gharama kubwa za pembejeo.

Hali ya Chakula kwa Mwaka 2008/2009

13. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2008/2009, upatikanaji wa chakula haukuwa wa kuridhisha kutokana na kupungua kwa uzalishaji wa mazao ya chakula, hususan mazao ya aina ya nafaka yaliyozalishwa katika msimu wa 2007/2008. Katika msimu huo, uzalishaji wa mazao ya chakula ulifikia jumla ya tani milioni 10.872 ikilinganishwa na mahitaji ya jumla ya tani milioni 10.337 katika mwaka 2008/2009. Pamoja na kuwepo kwa ziada ndogo ya jumla ya tani 534,355 ya mazao yasiyo nafaka kama vile muhogo, viazi na mikunde, upungufu wa chakula ulijitokeza kutokana na pengo la

uzalishaji wa mazao ya aina ya nafaka la takriban tani 860,000. Wakati mahitaji ya mazao ya nafaka kwa mwaka 2008/2009 yalikuwa tani milioni 6.45, uzalishaji wa mazao hayo msimu wa 2007/2008 ulifikia jumla ya tani milioni 5.59.

14. **Mheshimiwa Spika**, uzalishaji wa mazao kutokana na kilimo cha vuli cha msimu wa 2008/2009 haukuwa mzuri hivyo kusababisha upungufu wa takriban tani 536,134 za chakula ambacho katika hali ya kawaida kama kingepatikana kingepunguza pengo la mahitaji ya nafaka lililotokana na uzalishaji mdogo wa msimu wa 2007/2008. Maeneo ambayo hayakupata mvua za vuli ni mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Tanga, Manyara, Pwani, sehemu ya Kaskazini ya Mkoa wa Morogoro na Mikoa ya Mara, Shinyanga na Mwanza. Upungufu huo ulichangiwa pia na mvua za masika kuchelewa kuanza kunyesha katika maeneo mengi ya mikoa hiyo na vipindi virefu vya ukame katika maeneo yanayopata mvua za msimu. Aidha, kutokana na hali hiyo, bei za vyakula katika mwaka 2008/2009 zilipanda ikilinganishwa na bei za mwaka 2007/2008 na 2006/2007 (**Kiambatisho 1**).

15. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na hali hiyo ya upungufu, uzalishaji wa chakula nchini msimu wa 2007/2008 ulitosheleza mahitaji ya

nchi kwa kiwango cha asilimia 105. Hata hivyo, kiwango hicho ni kidogo ikizingatiwa kuwa nchi yetu imezungukwa na nchi nyingi ambazo katika mwaka 2008/2009 zilikuwa na upungufu mkubwa wa chakula. Kutokana na hali hiyo, kumekuwepo na usafirishaji wa chakula usio rasmi kwenda nchi jirani kwa mfano Kenya, Malawi na Zambia hali iliyosababisha bei kubwa za vyakula, hususan katika maeneo ya mipakani.

16. **Mheshimiwa Spika**, Wizara iliendelea kufuatilia kwa karibu mwenendo wa hali ya chakula na uzalishaji wa mazao ya chakula nchini kwa lengo la kuainisha maeneo, idadi ya watu walioathirika na upungufu wa chakula, mahitaji yao ya chakula na hatua za kuchukuliwa. Kati ya mwezi Julai 2008 na Mei, 2009 Wizara, kwa kushirikiana na wadau wa usalama wa chakula ilifanya tathmini za kina za hali ya chakula katika maeneo yaliyotambuliwa kuwa na upungufu wa chakula katika mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Manyara, Lindi, Mara, Morogoro, Pwani, Mwanza, Mtwara, Iringa, Tanga na Dodoma. Matokeo ya Tathmini hizo pamoja na taarifa kutoka mikoa mbalimbali yalionyesha kuwa jumla ya watu 978,492 au asilimia 10 ya watu katika wilaya 40 (**Kiambatisho 2**) walibainika kuwa na upungufu wa chakula katika kipindi cha miezi mitatu ya

Mei hadi Julai 2009. Watu hao walihitaji msaada wa chakula wa jumla ya tani 36,872.9.

17. **Mheshimiwa Spika**, ili kukabiliana na tatizo la kuendelea kupanda kwa bei za vyakula na upungufu wa chakula uliojitokeza, Serikali ilichukua hatua zifuatazo:-

- i. Kutenga kwa ajili ya kusambaza kwa walengwa jumla ya tani 36,872.9 za chakula kutoka Wakala wa Hifadhi ya Taifa ya Chakula (*National Food Reserve Agency - NFRA*). Hadi tarehe 9 Julai, 2009 jumla ya tani 27,877.957 za mahindi zilisambazwa kwa walengwa.
- ii. Kutoa jumla ya Shilingi bilioni 1.76 kutoka Mfuko wa Maafa kwa ajili ya kununua jumla ya tani 1,091 za mbegu za aina mbalimbali za mazao ya chakula kwa ajili ya kuzipatia kaya za wakulima ambazo hazikuwa na uwezo au ambazo mazao yao yalikauka na kulazimika kurudia kupanda wakati wa mvua za msimu za 2008/2009. Wilaya zilizohusika ni Arusha, Monduli, Rombo, Mwanga, Same, Lindi Vijijini, Simanjiro, Bunda, Rorya, Musoma Vijijini, Kwimba, Magu, Misungwi, Ukerewe, Nanyumbu, Bariadi, Kishapu, Shinyanga Vijijini, Singida, Manyoni, Uyui, Tabora Mjini, Bahi, Chamwino, Dodoma Manispaa, Kondoa, Kongwa, Mpwapwa, Kilombero, Kilosa, Morogoro Mjini, Morogoro Vijijini, Mvomero,

Tanga, Pangani, Muheza, Mkinga, Korogwe, Lushoto, Handeni na Kilindi.

- iii. Kusitisha kwa muda utoaji wa vibali vya kuuza mazao ya chakula nje ya nchi hadi hapo itakapodhihirika kuwa hali ya chakula nchini ni nzuri. Mazao hayo ni mahindi, mchele, ngano, mtama, muhogo, maharage, kunde na viazi;
- iv. Kutoa mafunzo kwa wananchi, kuwahimiza na kuwahamasisha kutumia vyakula mbalimbali, hususan visivyo vya nafaka pamoja na uchanganyaji (*blending*) wa nafaka na mazao yasiyo ya nafaka.

Matarajio ya Upatikanaji wa Chakula 2009/2010

18. ***Mheshimiwa Spika***, katika msimu wa 2008/2009, hali ya uzalishaji wa mazao ya chakula, hususan ya nafaka kwa ujumla haikuwa nzuri. Uzalishaji wa mazao ya nafaka usiokidhi mahitaji ya mwaka 2009/2010 ni mwendelezo wa misimu miwili iliyopita ambapo uzalishaji wa mazao ya nafaka haukuwa mzuri. Hali hiyo inatokana na unyeshaji wa mvua usioridhisha katika maeneo yanayopata mvua za vuli na za masika na pia maeneo mengi yanayopata mvua za msimu. Hali hiyo iliathiri upatikanaji wa mavuno ya vuli ambayo yalikuwa kidogo na baadhi ya maeneo hayakupata

mavuno. Aidha, mvua za masika nazo zilichelewa kuanza kunyesha ambapo katika maeneo mengi zilianza kunyesha mwishoni mwa mwezi Machi na mwanzoni mwa mwezi Aprili. Mvua hizo zilinyesha chini ya viwango vya wastani na kwa mtawanyiko mbaya ulioambatana na vipindi virefu vya ukame na pia zilikatika mapema katika mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Tanga, Morogoro, Pwani na Manyara. Hali hiyo pia iliathiri ukuaji wa mazao katika mikoa inayopata mvua za msimu ya Dodoma, Lindi, Mtwara na baadhi ya maeneo ya mikoa ya Shinyanga, Tabora na Singida.

19. **Mheshimiwa Spika**, kati ya mwezi Mei na Juni 2009, Wizara ilifanya tathmini ya awali ya hali ya uzalishaji wa mazao ya chakula na utabiri wa hali ya chakula kwa mwaka 2009/2010. Matokeo ya tathmini hiyo katika msimu wa kilimo wa 2008/2009 yanaonyesha kwamba uzalishaji wa mazao ya chakula utafikia tani 10,921,536 zikiwemo tani 5,265,309 za mazao ya nafaka na tani 5,656,227 za mazao yasiyo ya nafaka. Mahitaji ya chakula kwa mwaka 2009/2010, yanakisiwa kufikia tani 10,578,196. Hivyo, taifa linategemewa kujitosheleza kwa chakula kwa takriban asilimia 103 sawa na ziada ya takribani tani 343,340 ambayo kimsingi ni mazao yasiyo ya nafaka. Kutokana na hali hiyo, uzalishaji wa nafaka wa tani 5,265,309 ukilinganishwa na

mahitaji ya nafaka ya jumla ya tani 6,578,508 utaacha pengo kubwa la mahitaji ya nafaka la jumla ya tani 1,313,139.

20. Tathmini hiyo imeonyesha kuwa mikoa ya Iringa, Kagera, Kigoma, Mbeya, Mtwara, Rukwa na Ruvuma itazalisha ziada ya chakula kwa kati ya asilimia 126 na asilimia 167. Kati ya mikoa hiyo, Mikoa ya Rukwa, Kigoma na Kagera tu haitazamiwi kuwa na maeneo yenye upungufu wa chakula. Mikoa ya Iringa, Rukwa, Mbeya na Ruvuma itakuwa na ziada ya zao la mahindi. Aidha, Mikoa ya Lindi, Tabora, Morogoro na Tanga itajitosheleza lakini itakuwa na maeneo yenye upungufu wa chakula kutokana na uzalishaji mdogo wa mazao ya nafaka. Mikoa ya Arusha, Dodoma, Kilimanjaro, Manyara, Mara, Shinyanga, Pwani, Mwanza na Singida itazalisha mazao ya chakula chini ya kiwango cha kujitosheleza na hivyo kuwa na upungufu wa chakula **Kiambatisho 3.**

Hatua za Kukabiliana na Upungufu wa Chakula Nchini

21. **Mheshimiwa Spika**, ili kukabiliana na hali ya upungufu wa chakula, hususan nafaka unaoendelea kudhihirika katika mwaka 2009/2010, Serikali inachukua hatua zifuatazo:-

- i. Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu inaendelea na usambazaji wa chakula kwa walengwa walioathirika na upungufu wa chakula katika maeneo mbalimbali nchini. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Mikoa na Halmashauri za wilaya inaendelea kufuatilia kwa karibu hali ya chakula katika maeneo yenye upungufu wa chakula na kuainisha watu walioathirika na mahitaji yao ya chakula. Natoa wito kwa Mikoa na Halmashauri zinazohusika kushirikiana na Wizara yangu kuhakikisha zinawasilisha taarifa za hali ya chakula;
- ii. Hivi sasa Wakala wa Hifadhi ya Chakula ya Taifa (NFRA) inaendelea na hatua za kuhamisha akiba ya nafaka iliyopo kwenye vituo vya NFRA vilivyo katika mikoa ya Nyanda za Juu Kusini, kupeleka kwenye vituo vilivyo katika maeneo yenye upungufu wa chakula. Hatua hiyo itawezesha maeneo yenye upungufu wa chakula kupatiwa chakula cha msaada kwa haraka zaidi pindi kitakapohitajika na pia itatoa nafasi ya kuhifadhi nafaka itakayonunuliwa mwaka 2009/2010;

- iii. Serikali itaimarisha akiba yake ya chakula iliyopo NFRA kwa kununua jumla ya tani 165,000 za nafaka zikiwemo tani 160,000 za mahindi na tani 5,000 za mtama kutoka kwa wakulima nchini;
- iv. Katika mwaka 2009/2010 NFRA itauza sehemu ya chakula katika soko kwa lengo la kupunguza makali ya bei katika maeneo ya nchi yatakayoonesha kuwa na bei kubwa za chakula;
- v. Wizara tayari imezungumza na Shirika la Mpango wa Chakula Duniani (WFP) na Shirika hilo chini ya Mpango wa “Purchase for Progress (P4P)” limekubali kununua mazao ya chakula katika mikoa ya Nyanda za Juu Kusini yenye ziada ya nafaka, kwa ajili ya kupeleka katika maeneo mengine ya nchi ambayo WFP inaendesha miradi ya kusaidia wananchi wenye upungufu wa chakula;
- vi. Serikali itaendelea kusitisha biashara ya uuzaji wa mazao ya chakula nchi za nje mpaka hapo hali itakapokuwa nzuri;
- vii. Wizara inatoa wito kwa Mikoa kuwahamasisha wafanyabiashara kununua chakula katika mikoa na

maeneo yenye ziada ili kupeleka kuuza katika mikoa na maeneo mengine ya nchi yenye upungufu wa chakula;

- viii. Wizara inatoa wito kwa Mikoa na wilaya ziwahamasishe wakulima waliopata mavuno kuhifadhi chakula cha kutosha mahitaji ya kaya zao na kuuza ziada tu katika soko. Aidha, Halmashauri za Wilaya zidhibiti ununuzi holela wa chakula kutoka mashambani au majumbani mwa wakulima. Biashara ya mazao ifanyike tu katika maeneo rasmi yaliyotengwa badala ya mashambani au majumbani; na
- ix. Pamoja na hatua hizi, katika mwaka 2009/2010 Wizara itatekeleza mikakati ya muda mfupi, kati na mrefu ya kuongeza uzalishaji wa chakula nchini kama ilivyofafanuliwa katika Mpango wa 2009/2010.

Hali ya Chakula Duniani na Nchi Jirani

22. **Mheshimiwa Spika**, taarifa iliyotolewa mwezi Aprili, 2009 na Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO) inaonyesha kuwa kutakuwa na upungufu wa chakula katika nchi 31 duniani kote. Inakadiriwa kuwa watu milioni 17 katika nchi za Mashariki mwa Afrika

wanakabiliwa na upungufu mkubwa wa chakula. Kati ya nchi hizo zimo nchi jirani za Kenya, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Uganda na Burundi. Aidha, katika baadhi ya nchi za Kusini mwa Afrika, watu milioni 8.7 wanakabiliwa na upungufu wa chakula. Baadhi ya nchi hizo ni Zimbabwe, Lesotho na Swaziland.

23. **Mheshimiwa Spika**, ni dhahiri kuwa, mahitaji ya chakula katika nchi hizo ni makubwa na mojawapo ya mikakati ya kukabiliana na mahitaji hayo makubwa ya chakula ni kwa nchi hizo kununua chakula hicho kutoka nchi jirani. Hali hiyo inaweza kuathiri upatikanaji wa chakula nchini kutokana na biashara ya kuuza mazao ya chakula nchi jirani. Hivyo, Wizara kwa kushirikiana na Mikoa inayopakana na nchi hizo inawahamasisha wananchi kuhifadhi mazao ya chakula kulingana na mahitaji ya kaya na kuuza ziada tu.

Athari za Mtikisiko wa Uchumi Duniani

24. **Mheshimiwa Spika**, mtikisiko wa uchumi duniani umeathiri sekta mbalimbali hapa nchini ikiwemo sekta ya kilimo ambapo bei ya mazao mengi imeshuka. Mathalan, bei ya wastani ya pamba imeshuka kutoka Shilingi 540 kwa kilo msimu wa 2008/2009 hadi

Shilingi 360 kwa kilo msimu wa 2009/2010. Bei ya kahawa ya arabica imeshuka kutoka Shilingi 1,500 kwa kilo hadi Shilingi 1,000 msimu wa 2009/2010 na bei ya robusta imeshuka kutoka Shilingi 700 hadi Shilingi 400 kwa kilo. Wanunuzi wa mazao yakiwemo makampuni binafsi na Vyama vya Ushirika walipata hasara kutokana na kuanguka kwa bei ya mazao hayo katika soko la dunia. Kwa mfano, bei ya pamba ilishuka kutoka senti 72 za Dola ya Kimarekani kwa ratili hadi senti 45 kwa ratili, na bei ya kahawa ya arabica ilishuka kutoka Dola za Kimarekani 140 kwa gunia la kilo 50 hadi Dola za Kimarekani 104 na robusta ilishuka kutoka Dola za Kimarekani 96 kwa gunia la kilo 50 hadi Dola za Kimarekani 64. Kutokana na mtikisiko huo, Serikali imeanza kuchukua hatua mbalimbali za kunusuru uchumi, zikiwemo kufidia tofauti ya bei ya mazao kwa wakulima, kufidia hasara walizopata wanunuzi, kudhamini mikopo ya mabenki, kusogeza mbele muda wa kulipa mikopo na kutoa mitaji kwa wanunuzi watakaothibitika kuathirika na mtikisiko huo.

25. **Mheshimiwa Spika**, uzalishaji wa zao la pamba kwa mwaka 2009/2010, unatarajiwa kupungua kutoka tani 368,229 za mwaka 2008/2009 hadi tani 250,000. Kupungua huko kwa sehemu kubwa kunachangiwa na msukosuko wa uchumi duniani. Baada ya wakulima kupata taarifa za msukosuko wa

uchumi duniani uliosababisha bei ya pamba katika soko la dunia kushuka, baadhi yao ama walipunguza kiwango cha uzalishaji au kuacha kabisa uzalishaji katika msimu huo. Kwa kuwa zao la pamba ni la msimu tofauti na mazao mengine makuu ya asili ya biashara ambayo ni ya kudumu, ni rahisi kwa mkulima kuamua kulima au kutukulima kutokana na dalili za bei. Kutokana na hali hiyo, uzalishaji wa pamba umeathirika zaidi ikilinganishwa na mazao mengine. Hivyo, kwa kuwa uchumi wa dunia bado haujatengemaa, hakuna dalili za kuongezeka kwa bei ya pamba katika soko la dunia. Kama hatua ya muda mfupi, Serikali kupitia mpango wa kunusuru uchumi imeamua kufidia bei ya wakulima kwa Shilingi 80 kwa kilo ya pamba inayouzwa katika msimu wa ununuzi wa 2009/2010.

26. **Mheshimiwa Spika**, baada ya maelezo hayo, naomba kuchukua nafasi hii, kuwasihi wakulima wa pamba wasikate tamaa na waendeleze juhudi za kuzalisha zao hilo wakati Serikali inaandaa utaratibu endelevu utakaosaidia kukabiliana na tatizo hilo.

Uzalishaji wa Mazao Makuu Asilia ya Biashara

27. **Mheshimiwa Spika**, kati ya mwaka 2007/2008 na 2008/2009 uzalishaji wa mazao makuu ya biashara, isipokuwa kwa zao la

korosho, uliongezeka kwa viwango mbalimbali. Zao la pamba liliongezeka kwa asilimia 83.51, tumbaku asilimia 6.04, sukari asilimia 5.43, pareto asilimia 17.14, mkonge asilimia 0.51, kahawa asilimia 44.99 na chai asilimia 4.49. Uzalishaji wa zao la korosho ulishuka kwa asilimia 20.22. Maelezo ya kina ya uzalishaji wa mazao hayo yako Sehemu ya III ya hotuba hii.

Hali ya Ushirika Nchini

28. **Mheshimiwa Spika**, hali ya Ushirika nchini iliendelea kuimarishwa chini ya utekelezaji wa Programu Kabambe ya Mageuzi na Modenazesheni ya Ushirika nchini (*Cooperative Reform and Modernization Program – CRMP*). Vyama vya Ushirika viliendelea kufufuliwa na vingine vipya kuanzishwa ili vitoe huduma mbalimbali zinazohitajika kwa wanachama wake pamoja na wananchi kwa ujumla. Kutokana na utekelezaji huo, idadi ya Vyama vya Ushirika nchini imeongezeka kutoka vyama 8,597 mwezi Mei, 2008 hadi 9,510 mwezi Mei, 2009. Aidha, idadi ya wanachama iliongezeka kutoka milioni 1.6 hadi milioni 1.8 katika kipindi hicho.

Mapato

29. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2008/2009, Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika ilikadiria kukusanya mapato ya kiasi

cha Shilingi bilioni 1.023 kutokana na vyanzo mbalimbali. Hadi mwezi Juni 2009, kiasi cha Shilingi milioni 598.0 sawa na asilimia 58.5 ya makadirio kilikusanywa. Lengo hilo halikufikiwa kutokana na kupungua kwa mazao yaliyosafirishwa nchi za nje.

Matumizi ya Fedha kwa Mwaka 2008/2009

30. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha wa 2008/2009, Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika ilitengewa jumla ya Shilingi bilioni 157.53. Kiasi hicho kinajumuisha Shilingi bilioni 40 zilizopokelewa kutoka Mfuko wa Madeni ya Nje (EPA) kwa ajili ya ruzuku ya pembejeo na Shilingi bilioni 3.79 zilizoongezwa kwa ajili ya mishahara ya Bodi, Taasisi na Watumishi wa Wizara. Kati ya fedha hizo, Shilingi bilioni 137.5 zilikuwa ni fedha za matumizi ya kawaida na Shilingi bilioni 20.03 ni fedha za maendeleo. Kati ya fedha za maendeleo Shilingi bilioni 2.51 zilikuwa ni fedha za ndani na Shilingi bilioni 17.51 ni fedha za nje.

Matumizi ya Kawaida

31. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia tarehe 30 Juni 2009, Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika ilipokea kiasi cha Shilingi bilioni 126.57 kutoka Hazina sawa na asilimia 92.1 ya kiasi cha fedha kilichoidhinishwa. Matumizi

hadi kipindi hicho ni Shilingi bilioni 117.35 sawa na asilimia 92.6 ya kiasi cha fedha kilichotolewa.

Matumizi ya Miradi ya Maendeleo

32. **Mheshimiwa Spika**, kati ya Shilingi bilioni 20.03 ilizoidhinishiwa Wizara kwa ajili ya matumizi ya miradi ya maendeleo kwa mwaka 2008/2009, jumla ya Shilingi bilioni 19.25 zilitolewa. Matumizi hadi tarehe 30 Juni 2009, ni jumla ya Shilingi bilioni 18.45 sawa na asilimia 95.8 ya kiasi cha fedha kilichotolewa.

III. TAARIFA YA UTEKELEZAJI MWAKA 2008/2009

33. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2008/2009, Wizara iliendelea kutekeleza Malengo ya Milenia na MKUKUTA kupitia Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (ASDP) na Programu Kabambe ya Mageuzi na Modenaizesheni ya Ushirika (CRMP). Aidha, Wizara imeweza kutekeleza maelekezo ya Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2005 kwa kuweka kipaumbele katika kutekeleza mikakati ya kuleta mapinduzi ya kijani (*Green Revolution*).

Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (ASDP)

34. **Mheshimiwa Spika**, mwaka 2008/2009 ulikuwa ni mwaka wa tatu wa utekelezaji wa ASDP. Kuanzia mwaka 2006/2007 hadi mwaka 2008/2009 fedha zilizotolewa kwa ajili ya kutekeleza ASDP ni jumla ya Shilingi bilioni 198.6 sawa na asilimia 34.42 ikilinganishwa na mahitaji halisi ya Shilingi bilioni 578.6 katika kipindi hicho. Kati ya fedha zilizotolewa, Shilingi bilioni 130.2 zilipelekwa kwenye Halmashauri kwa ajili ya kutekeleza Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya (*District Agricultural Development Plans-DADPs*) na Shilingi bilioni 68.4 zilibaki katika ngazi ya Taifa kwa ajili ya kuimarisha huduma za utafiti, ugani, ukarabati wa vyo vya kilimo na mifugo, mafunzo kwa wataalam, umwagiliaji, uendelezaji wa masoko na ushiriki wa sekta binafsi katika kutekeleza Programu. Aidha, maeneo mengine ni pamoja na kufanya tathmini ya hali ya chakula, hifadhi na kupunguza upotevu wa chakula kabla na baada ya mavuno, uratibu, ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa Programu. Mahitaji halisi kwa ajili ya utekelezaji wa ASDP hayakufikiwa kutokana na Washirika wa Maendeleo kutotimiza ahadi za michango yao katika Mfuko wa ASDP (*Basket Fund*) unaogharamia programu hiyo.

35. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2008/2009, ASDP iliendelea kutekelezwa katika ngazi ya Halmashauri kupitia DADPs ambapo miradi mbalimbali iliibuliwa na wakulima na wafugaji. Miradi hiyo ni pamoja na: ujenzi wa skimu za umwagiliaji 167 na ukarabati wa skimu 94; ujenzi wa masoko 87 ya mazao na 34 ya mifugo; ukarabati wa masoko ya mifugo 12; ujenzi wa maghala ya mazao 96; vituo 11 vya kukusanya maziwa na ujenzi wa kilometa 345 za barabara za vijijini. Aidha, Programu imewezesha ujenzi wa majosho 142 na ukarabati wa majosho 162; ujenzi wa mabwawa 129 na ukarabati wa malambo 50. Vilevile, jumla ya machinjio 21 yalijengwa na 16 yalikaarabatiwa; vituo 6 vya afya ya mifugo vilijengwa na 1 kufanyiwa ukarabati. Zana bora za kilimo zilinunuliwa ambazo ni pamoja na majembe ya kukokotwa na wanyamakazi 437, matrekta makubwa 91 na madogo 394. Aidha, maksai 301 walinunuliwa.

36. **Mheshimiwa Spika**, kupitia DADPs jumla ya magari 141, pikipiki 1,419, baiskeli 3,222, kompyuta 294 na mashine za kudurufu (*photocopy*) 48 zilinunuliwa. Aidha, jumla ya ofisi 5 za wagani zilifanyiwa ukarabati na nyumba 11 za wataalam wa ugani zilijengwa; maafisa ugani wapatao 6,479 walipatiwa mafunzo ya muda mfupi, 66 mafunzo ya Shahada, 26 Stashahada na 33 Shahada ya

Uzamili. Vilevile, mafunzo yalitolewa kwa wakulima 131,805 kupitia mashamba darasa 2,407, vikundi 4,057 vya wajasiriamali na Vyama vya Akiba na Mikopo. Jumla ya vikundi na Vyama vya Ushirika 2,321 vilianzishwa na kupatiwa mafunzo yatakayovisaidia kujiendesha. Aidha, jumla ya ng'ombe bora 1,444, mbuzi 1,798, majogoo ya kisasa 3,871, bata 184 na nguruwe 658 walinunuliwa na kusambazwa kwenye vikundi vya wakulima na wafugaji.

37. **Mheshimiwa Spika**, Wizara iliendelea kuzijengea uwezo Halmashauri na Sekretariati za Mikoa wa kuandaa na kutekeleza Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya yenye ubora. Jumla ya Washauri wa Mikoa wa Sekta ya Kilimo 63; Wawezeshaji wa Wilaya 1,188 na Wawezeshaji wa Kata 660 walipata mafunzo kuhusu mbinu za kuibua, kuandaa andiko la miradi ya kijamii ya uwekezaji, kuandaa mipango ya DADPs kwenye vijiji kwa awamu (*village phased out plan*) na kutekeleza mipango bora ya DADPs.

38. **Mheshimiwa Spika**, takwimu zimeonyesha kuwa uwezo wa kuandaa na kutekeleza DADPs umeanza kuongezeka. Kati ya halmashauri 132 zilizofanyiwa tathmini chini ya Mfumo wa Kuzipatia Serikali za Mitaa Ruzuku za Maendeleo (*Local Government Capital*

Development Grant-LGCDG) ili kupata fedha za nyongeza, (*Top up District Agricultural Development Grant*) kwa mwaka 2009/2010, halmashauri 125 zilifuzu ikilinganishwa na halmashauri 110 mwaka 2008/2009. Halmashauri 3 hazikufuzu ikilinganishwa na halmashauri 5 mwaka 2008/2009. Halmashauri ambazo hazikufuzu ni Ukerewe (DC), Kyela (DC) na Rorya (DC). Aidha, Halmashauri za Wilaya za Kibaha (DC), Kongwa (DC), Mpwapwa (DC) na Manispaa ya Ilala zilifaulu kwa kiwango cha chini (*poor*) kulingana na vigezo vya tathmini vilivyowekwa kwa misingi kwamba zimeandaliwa vizuri kiutekelezaji.

39. Kadhalika, DADPs za mwaka 2009/2010, zilichambuliwa na matokeo kuonyesha kuwa halmashauri zilizoandaa DADPs zenye ubora zimeongezeka kutoka asilimia 20 mwaka 2008/2009 hadi asilimia 48 mwaka 2009/2010, asilimia 58 zimeonyesha kuwa na ubora wa wastani ikilinganishwa na asilimia 50 za mwaka 2008/2009 na asilimia 14 zimeonyesha kuwa na ubora hafifu ikilinganishwa na asilimia 29 mwaka 2008/2009. Halmashauri zilizokuwa na DADPs zenye ubora usioridhisha ni pamoja na:- Kilolo (DC), Simanjiro (DC), Longido (DC), Muleba (DC), Serengeti (DC), Meru (DC), Shinyanga (MC), Tandahimba (DC), Shinyanga (DC), Chamwino (DC), Makete (DC), Mwanga (DC), Mafia (DC),

Karatu (DC), Kasulu (DC), Morogoro (DC) na Lindi (TC).

40. **Mheshimiwa Spika**, kupitia Mradi wa Uwekezaji katika Sekta ya Kilimo Wilayani (*District Agricultural Sector Investment Project – DASIP*) na Mradi Shirikishi wa Maendeleo ya Kilimo na Uwezeshaji (*Participatory Agricultural Development and Empowerment Project – PADEP*) ambayo pia inatekeleza DADPs, jumla ya vikundi vya wakulima 5,846 vimeanzishwa na kufundishwa kupitia mbinu shirikishi ya shamba darasa ya kilimo bora cha mazao ya mahindi, pamba, mtama na mpunga. Aidha, miradi mbalimbali ipatayo 1,978 yenye thamani ya Shilingi bilioni 17.5 ilitekelezwa. Miradi hiyo ni pamoja na majosho, masoko, barabara, umwagiliaji, malambo, mashine za kusindika mazao na maghala. Vilevile, jumla ya vipindi vya televisheni 13 na vya redio 26 vilitayarishwa na kurushwa. DASIP pia imewezesha kununuliwa kwa baiskeli 2,000 kwa ajili ya matumizi ya maafisa ugani na wakulima wawezeshaji wa wilaya 28 za mradi. Menejimenti ya mradi pia ilipitia na kutathmini utekelezaji wa mradi (*Implementation review*) katika wilaya hizo. Matokeo ya tathmini hiyo yameonyesha kuwa bado kuna tatizo la usimamizi wa matumizi ya fedha, kutoshirikisha walengwa katika kuibua miradi na kutokuzingatia ubora wa ujenzi wa miundombinu. Hatua za kurekebisha

mapungufu hayo zimeanza kuchukuliwa kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu –Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa.

Upatikanaji wa Pembejeo na Zana za Kilimo

Mbolea

41. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2008/2009, makadirio ya mahitaji ya mbolea yalikuwa tani 385,000. Hadi mwezi Mei, 2009, jumla ya tani 237,894 sawa na asilimia 61.8 ya mbolea ikijumuisha mbolea za ruzuku zilipatikana. Katika kipindi hicho, Wizara ilitoa ruzuku ya mbolea tani 141,050 ikilinganishwa na lengo lilowekwa la tani 130,000 ambapo jumla ya vocha 1,499,000 zilitumika. Kiwango hicho cha usambazaji wa mbolea ya ruzuku kilivuka lengo kutokana na Wizara kuongezewa fedha za EPA Shilingi bilioni 40. Jumla ya wakulima 737,000 walinufaika na mbolea ya ruzuku.

42. Ili kuongeza ufanisi katika kufikisha pembejeo za kilimo karibu na wakulima, jumla ya mawakala 1,684 kutoka mikoa ya Arusha (121), Kilimanjaro (178), Morogoro (102), Iringa (453), Mbeya (410), Ruvuma (127), Rukwa (108), Manyara (87), Kigoma (66), Tabora (12), Mara (19), na Tanga (1) walipatiwa mafunzo kwa kushirikiana na asasi isiyo ya kiserikali ya *Citizen Network for Foreign Affairs (CNFA)*. Hadi

mwezi Aprili 2009, mawakala 223 walipata mikopo ya kununulia pembejeo kutoka benki ya *NMB* yenye thamani ya Shilingi bilioni 2.7.

Mbegu Bora

43. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2008/2009, Wizara ililenga kutoa ruzuku ya mbegu bora tani 3,000 ikilinganishwa na tani 7,180 zilizosambazwa kwa utaratibu wa ruzuku. Upatikanaji wa mbegu bora katika mwaka 2008/2009 ulifikia tani 11,056.07 kwa mbegu za mazao ya nafaka, mikunde na mbegu za mafuta ambayo ni sawa na asilimia 36.8 ya mahitaji halisi ya tani 30,000. Kati ya kiasi hicho, tani 544.75 zimetokana na Taasisi za Serikali ikilinganishwa na lengo lililowekwa la kuzalisha mbegu tani 1000, na tani 300.40 zimetokana na wakulima wadogo wanaozalisha mbegu za daraja la kuazimiwa (*Quality Declared Seed – QDS*). Aidha, makampuni binafsi ya mbegu nchini yamechangia jumla ya tani 10,511.32 ambapo tani 5,163 za mbegu ziliagizwa kutoka nje ya nchi.

44. Wizara kupitia Wakala wa Mbegu za Kilimo (*Agricultural Seed Agency-ASA*) inashirikiana na JKT na Jeshi la Magereza ili kuongeza uzalishaji na uenezaji wa mbegu bora nchini. Hadi mwezi Mei 2009, jumla ya hekta 858 zimelimwa na kupandwa mazao mbalimbali

kwa ajili ya mbegu za nafaka, mikunde, mbegu za mafuta na mboga mboga. Kati ya hizo, JKT wamelima na kupanda hekta 515 na Magereza hekta 343 ambapo jumla ya tani 1,500 za mbegu bora zinatarajiwa kuzalishwa na kusambazwa kwa wakulima.

Miche bora

45. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka wa 2008/2009, Wakala wa Wakulima Wadogo wa Chai (*Tanzania Smallholder Tea Development Agency -TSHTDA*) kupitia vikundi 141 vyenye wakulima 2,012 kutoka Halmashauri za wilaya 11, vilizalisha miche bora 7,830,000 sawa na asilimia 98 ya lengo la miche 8,000,000 kwa utaratibu wa ruzuku. Taasisi ya Utafiti wa Zao la Chai (*Tea Research Institute of Tanzania-TRIT*) imezalisha na kusambaza miche bora ya chai 8,047,300. Aidha, miche bora ya kahawa 9,570,846 ilizalishwa kupitia vikundi 695 vya wakulima, Halmashauri za Wilaya, wakulima binafsi na Taasisi ya Utafiti wa Kahawa (*Tanzania Coffee Research Institute -TaCRI*), sawa na asilimia 96 ya lengo la miche 10,000,000.

Madawa ya Pamba na Korosho

46. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Bodi ya Pamba iliendelea kutoa ruzuku ya madawa yanayohusika na zao la pamba ambapo jumla ya *acrepacks* 2,050,000 zilinunuliwa. Kati ya hizo, *acrepacks* 1,141,758 zilisambazwa kwa mawakala ambapo *acrepacks* 556,772 sawa na asilimia 48.7 ya kiasi kilichosambazwa zilinunuliwa na wakulima. Ununuzi huo mdogo umesababishwa na uwezo mdogo wa wakulima kununua madawa hayo ya pamba. *Acrepack* moja inatosha kudhibiti visumbufu katika ekari moja ya zao la pamba. Aidha, jumla ya lita 386,649 na tani 154 za madawa ya korosho zilisambazwa kwa wakulima chini ya utaratibu wa ruzuku.

Matokeo ya Utekelezaji wa Pembejeo za Ruzuku

47. **Mheshimiwa Spika**, katika msimu wa 2008/2009, jumla ya vocha 2,217,000 zikiwemo vocha 1,499,000 za mbolea na 718,000 za mbegu bora zenye thamani ya Shilingi bilioni 69 zilisambazwa kwa wakulima 737,000 katika mikoa ya Morogoro, Iringa, Ruvuma, Mbeya, Rukwa, Arusha, Kilimanjaro, Manyara, na Kigoma na wilaya za Sikonge mkoa wa Tabora na Tarime mkoa wa Mara.

48. Tathmini iliyofanyika mwishoni mwa mwezi Mei hadi Juni 2009 katika mikoa ya

Morogoro, Iringa, Ruvuma, Mbeya, Rukwa na Kigoma ilibaini kuwa, wakulima walionufaika na pembejeo hizo wanatarajia kuongeza mavuno kwa ekari kutoka wastani wa magunia 5 hadi 8 na kufikia magunia 17 hadi 25 kwa zao la mahindi na kutoka wastani wa magunia 4 hadi magunia 25 kwa zao la mpunga. Uzalishaji wa mazao ya chakula katika mikoa 6 ya Iringa, Mbeya, Ruvuma, Rukwa, Morogoro, na Kigoma uliongezeka kutoka tani 4,692,411 katika mwaka 2007/2008 hadi kufikia tani 5,279,278 mwaka 2008/2009. Aidha, umbali wa kupata mbolea kwa mkulima umepungua kutoka wastani wa kilometa 40 kwa miaka iliyopita hadi kufikia wastani wa kilometa 5 kutokana na ukweli kuwa sasa mawakala wa pembejeo wanalazimika kupeleka pembejeo vijijini kufuata fedha zilizotolewa katika vocha. Hata hivyo, malengo ya uzalishaji katika Mikoa ya Kilimanjaro, Arusha na Manyara hayakufikiwa kutokana na athari za ukame.

49. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na mafanikio niliyoyaeleza, tathmini hiyo ilibaini mapungufu yafuatayo:-

- Vocha kuchelewa kuwafikia wakulima kwa wakati;
- Bei ya mbolea kuendelea kuwa ya juu kiasi kwamba wakulima

wanashindwa kumudu gharama za uchangiaji;

- Kutoeleweka vema kwa utaratibu wa vocha kwa wadau wengi; na
- Usimamizi kuwa duni katika ngazi mbalimbali za utekelezaji, hususan ngazi ya wilaya na kijiji.

Kutokana na upungufu huo Wizara itafanya yafuatayo:-

- Kupeleka vocha mapema kulingana na msimu wa kilimo wa eneo husika;
- Kuendelea kutoa elimu zaidi ya utaratibu wa matumizi ya vocha za pembejeo za ruzuku za kilimo kwa wadau mbalimbali;
- Kupeleka vijana 1,998 wa Cheti na Diploma kutoka Vyuo mbalimbali vya Kilimo watakaokuwa katika mafunzo kwa vitendo katika wilaya zitakazopewa ruzuku ya pembejeo kuanzia Septemba, 2009 hadi Aprili, 2010. Hii itaboresha usimamizi na kutoa maelekezo ya kitaalamu kwa wakulima; na

- Kuanzia msimu ujao mkulima atatakiwa kuchangia malipo ya tofauti ya bei ya pembejeo kabla hajapewa vocha ili kuzuia wakulima kutumia vocha kinyume na makusudio.

Zana za Kilimo

50. **Mheshimiwa Spika**, Wizara iliendelea kuhimiza matumizi ya zana bora za kilimo nchini ambapo jumla ya matrekta makubwa 472, matrekta madogo ya mkono 495 na majembe ya kukokotwa na wanyamakazi 62,194 yaliingizwa nchini na watu binafsi pamoja na makampuni. Aidha, zana mbalimbali za kilimo zilipatikana kupitia ushirikiano wa kimataifa na nchi za Korea ya Kusini na China. Zana hizo kutoka Serikali ya Korea ya Kusini zinajumuisha matrekta madogo ya mkono 30, mashine za kuvuna mpunga 2, mashine za kusukuma maji 20, mashine za kupandikiza mpunga 12, mashine za kupura mpunga 3, mashine 15 za kukata mpunga na trekta kubwa moja. Mashine hizo zimekopeshwa kwa wakulima wa mkoa wa Morogoro kupitia Mfuko wa Taifa wa Pembejeo (*Agricultural Input Trust Fund- AGITF*) kwa ruzuku ya asilimia 50 ya bei, ikiwa ni mchango wa Wizara katika kuendeleza Mpango wa “Fanya Mkoa wa Morogoro kuwa Ghala la Taifa” (FAMOGATA). Aidha, wataalam wa zana

za kilimo 10 walishiriki katika kuziunganisha na walipatiwa mafunzo juu ya matumizi yake ili watoe ushauri wa kiufundi kwa walengwa.

51. Zana zilizopatikana kutoka Serikali ya Jamhuri ya Watu wa China ni mtambo wa kukoboa mpunga ambao umefungwa katika kijiji cha Lupiro Wilaya ya Ulanga, Mkoani Morogoro. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Uchumi iliwezesha kupatikana mkopo wenye masharti nafuu kutoka India “*line of credit*” wa Dola za Kimarekani milioni 40 kwa ajili ya kununua matrekta makubwa na zana zake, matrekta madogo ya mkono na pampu za kusukuma maji kwa ajili ya umwagiliaji. Zana hizo zitakopeshwa kwa wakulima nchini kote.

52. **Mheshimiwa Spika**, Wizara pia imefanya tathimini ya kuendeleza matumizi ya zana za kilimo na usindikaji katika mkoa ya Lindi na Mtwara ambapo jumla ya vikundi 50 vya vijana vimeainishwa kwa ajili ya kuendelezwa. Vikundi hivyo vitapatiwa mafunzo pamoja na matrekta madogo ya mkono 35 na seti 20 za mashine za usindikaji wa muhogo na korosho ili viweze kujiendesha kibiashara chini ya Mpango wa Mashirikiano wa Umoja wa Mataifa (*One UN Joint Programme*).

53. Wizara ilitoa mafunzo kwa maafisa ugani 176 katika mikoa ya Shinyanga, Mwanza, Mara, Tabora, Singida, Dodoma, Iringa, Mbeya, Rukwa, Manyara na Arusha ili kueneza matumizi sahihi ya majembe ya palizi ya kukokotwa na wanyamakazi na zana za Kilimo Hifadhi. Kilimo Hifadhi ni mojawapo ya mbinu za kisasa zinazotumika kudhibiti mmomonyoko wa udongo, kuongeza rutuba kwa kutumia masalia ya mazao au mazao funika na kuhifadhi maji ya mvua hususan wakati wa upungufu wa mvua. Mashamba darasa 78 yenye jumla ya wakulima 1,950 kutoka katika wilaya za Karatu, Babati, Hanang, Mbulu, Arumeru, Same, Moshi Vijijini na Kilindi yalianzishwa kwa ajili ya kutoa mafunzo kuhusu matumizi ya zana za kilimo hifadhi.

54. **Mheshimiwa Spika,** maonesho kuhusu matumizi ya zana bora za kilimo na mashine za usindikaji yamefanywa kwa wakulima katika mikoa ya Mbeya, Pwani, Arusha, Manyara, Kigoma, Morogoro, Mwanza, Tabora na Shinyanga ili kuwaongezea upeo wakulima juu ya matumizi ya zana bora mbalimbali zinazoongeza tija katika kilimo. Kutokana na mafunzo na maonesho hayo, wakulima waliweza kuibua miradi mingi ya zana na mashine za usindikaji katika DADPs. Vipeperushi mbalimbali vinavyohusu matumizi ya zana bora za Kilimo Hifadhi, matrekta

madogo ya mkono, matumizi ya wanyamakazi katika palizi na mashine za kusindika muhogo (*cassava chipper na grater*) vimeandaliwa na kusambazwa kwa wakulima nchini.

Mfuko wa Taifa wa Pembejeo

55. ***Mheshimiwa Spika***, Mfuko wa Taifa wa Pembejeo ulitengewa jumla ya Shilingi bilioni 3.0 kwa ajili ya kutoa mikopo ya kununulia na kusambaza pembejeo na zana za kilimo. Aidha, Mfuko uliongezewa Shilingi bilioni 3.0 zilizotokana na Fedha za Madeni ya Nje (EPA). Fedha hizo zikijumuishwa na marejesho ya madeni ya nyuma ya kiasi cha Shilingi bilioni 2.77 zilifanya Mfuko kuwa na jumla ya Shilingi bilioni 8.77. Mikopo ilitolewa kwa wakulima binafsi, wasambazaji wa pembejeo za kilimo na mifugo na zana za kilimo, vikundi vya wakulima, SACCOS kupitia Taasisi ya Dunduliza, Benki ya Biashara na Uchumi ya Mkoa wa Kilimanjaro, Benki ya Wananchi Mbinga, Benki ya Ushirika Kagera pamoja na Mifuko ya Pembejeo ya Halmashauri za Wilaya ya Newala na Tandahimba kwa ajili ya kununulia na kusambaza madawa ya zao la korosho.

56. Mikopo iliyotolewa ilitumika kununua matrekta makubwa mapya 139 ikilinganishwa na lengo la kununua matrekta makubwa 124; matrekta madogo (*Power Tiller*) 42 ikilinganishwa na lengo la kununua matrekta

madogo 107; pembejeo za kilimo na mifugo na kuanzisha vituo viwili vya kukodisha matrekta katika wilaya za Magu na Singida.

Huduma za Ushauri wa Kitaalam

57. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara inatekeleza Ilani ya CCM kuhusu kuwafikishia wakulima vijijini maarifa ya kanuni za kilimo bora. Kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, Wizara iliendelea kutekeleza Mkakati wa Kuimarisha Huduma za Ugani ulioanza mwaka 2007/2008. Katika mwaka 2008/2009, Wizara ilipeleka wataalam wa kilimo 643 wakiwemo 110 wenye Shahada, 184 Stashahada na 349 Astashahada katika Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini. Aidha, katika kutekeleza mkakati huo, ilibainika kuwepo kwa upungufu mkubwa wa wataalam wa ngazi ya Stashahada, hivyo Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma, ilirejesha ngazi ya Astashahada katika Muundo wa Utumishi. Kutokana na kurejeshwa kwa ngazi hiyo ya utumishi jumla ya wataalam 349 waliohitimu ngazi hiyo wameajiriwa katika mwaka 2009.

58. ***Mheshimiwa Spika***, kama sehemu ya utekelezaji wa Mpango wa Kuimarisha Upatikanaji wa Huduma za Ugani kwa ufanisi na kwa wakati muafaka, Wizara ikishirikiana na

Wizara za kisekta imeandaa rasimu ya miongozo ya Kutekeleza na Kusimamia Huduma za Ugani; Kuanzisha na Kuendesha Shamba Darasa; Mashindano ya Kilimo; Kuanzisha Vituo vya Rasilimali za Kilimo na Mifugo vya Kata (*Ward Agricultural Resource Centres- WARCs*); kutekeleza Sera ya Kilimo katika utoaji wa Huduma za Ugani na Mwongozo wa Sekta Binafsi katika kutoa Huduma za Ugani.

59. **Mheshimiwa Spika**, Wizara pia iliendelea kuhimiza matumizi ya mbinu shirikishi jamii ya Shamba Darasa katika kueneza teknolojia sahihi za kilimo chenye tija nchini kwa kutoa ushauri wa utekelezaji wa mbinu hiyo katika Mamlaka za Serikali za Mitaa. Jumla ya mashamba darasa 1,965 yenye wakulima wapatao 51,623 yameanzishwa kwa lengo la kupata wakulima wawezeshaji. Aidha, jumla ya maafisa ugani 751 walipatiwa mafunzo na wanaendelea kueneza mbinu hiyo. Vilevile, matumizi ya Daftari la Kilimo yameendelea kuhimizwa kwenye halmashauri ambapo jumla ya Halmashauri 126 kati ya 132 zinatumia daftari hilo katika utoaji wa huduma za ugani. Halmashauri tano ambazo zinaendelea na maandalizi ya daftari hilo ni Kilwa (DC), Kigoma (MC), Misungwi (DC), Ukerewe (DC) na Kwimba (DC).

60. Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya iliendelea kuorodhesha watoa huduma binafsi wa ugani ambapo jumla ya watoa huduma binafsi 99 wametambuliwa, kati yao 30 wameanza kutoa huduma hizo chini ya utaratibu wa mikataba katika Halmashauri za Wilaya nchini. Pia Wizara iliendelea kuratibu maandalizi ya maonyesho yanayohusu Sekta ya Kilimo nchini. Maonyesho hayo ni pamoja na Sikukuu ya Wakulima- Nanenane yaliyofanyika kitaifa katika viwanja vya Nzuguni, Dodoma na katika kanda mbalimbali nchini. Kwenye maonyesho hayo, wakulima walipata fursa ya kuonyeshwa na kujifunza teknolojia mbalimbali za Kilimo. Sambamba na maonyesho hayo, utekelezaji wa Mashindano ya Kilimo uliendelea kwenye kanda ya kati baada kuanzia kanda ya kaskazini mwaka 2007 ambapo wakulima waliofanya vizuri walipewa zawadi. Maadhimisho mengine yalihusu Siku ya Chakula Duniani iliyoadhimishwa kitaifa Musoma katika mkoa wa Mara.

Uzalishaji wa Mazao Makuu Asilia ya Biashara

Chai

61. Uzalishaji uliongezeka kutoka tani 32,698 mwaka 2007/2008 hadi tani 34,165 mwaka 2008/2009. Ongezeko hilo linatokana na kuanza kuvunwa kwa chai iliyopandwa

kutokana na mpango wa Serikali wa kusambaza miche kwa wakulima sambamba na kuboresha huduma za ugani kupitia Wakala wa Wakulima Wadogo wa Chai na Taasisi ya Utafiti wa Chai – *Tea Research Institute of Tanzania* (TRIT). Aidha, mikakati mingine ilikuwa ni kuimarisha huduma za ugani kwa wakulima wadogo wa chai ikiwa ni pamoja na utaratibu wa kuwatumia wakulima wazoefu (*farmer cadre/collaborators*) kutoa huduma za ushauri ili kukabiliana na upungufu wa wataalam.

Sukari

62. Uzalishaji uliongezeka kutoka tani 265,434 mwaka 2007/2008 hadi tani 279,850 mwaka 2008/2009 kutokana na upanuzi wa mitambo katika kiwanda cha TPC, upanuzi wa uwezo wa usindikaji katika kiwanda cha Kagera Sugar Ltd. na upanuzi wa mashamba. Hata hivyo, lengo la uzalishaji wa sukari wa tani 317,000 halikufikwa msimu wa 2008/2009 kutokana na hali ya ukame, tija ndogo na ajali za mioto katika mashamba ya miwa.

Tumbaku

63. Uzalishaji uliongezeka kutoka tani 55,357 mwaka 2007/2008 hadi 58,702 mwaka 2008/2009 kutokana na utekelezaji wa mikakati ifuatayo: kupanua maeneo ya uzalishaji, matumizi ya pembejeo, kuzingatia kanuni za

kilimo bora, ujenzi wa mabani ya kukaushia, kulinda bei ya mkulima na ushirikishwaji wa wakulima katika kuhakiki madaraja umeongeza uwazi katika soko.

Pamba

64. Uzalishaji uliongezeka kutoka tani 200,662 mwaka 2007/2008 hadi tani 368,229 mwaka 2008/2009 kutokana na upatikanaji wa pembejeo kwa wakati kwa maeneo yote yanayolima zao hilo, kuendeleza mashindano ya kilimo cha pamba, kutoa mafunzo ya kilimo bora cha pamba kwa wakulima ikiwa ni pamoja na matumizi ya wanyamakazi.

Pareto

65. Uzalishaji uliongezeka kutoka tani 2,800 mwaka 2007/2008 hadi tani 3,280 mwaka 2008/2009 kutokana na tija kubwa ya miche bora iliyopandwa misimu iliyopita, kuzingatiwa kwa kanuni za kilimo bora na kupatikana kwa soko la uhakika. Mikakati hiyo iliwezesha kuongezeka kwa kiwango cha sumu kutoka asilimia 1.4 hadi asilimia 1.6.

Korosho

66. Uzalishaji ulishuka kutoka tani 99,107 mwaka 2007/2008 hadi tani 79,069 mwaka 2008/2009 kutokana na hali mbaya ya hewa,

hususan kuwepo kwa ukungu uliofuatiwa na hali ya ukame katika wilaya za Nachingwea, Ruangwa, Tandahimba na Newala. Aidha, madawa ya udhibiti wa visumbufu yalichelewa kuwafikia wakulima kutokana na wafanyabiashara kuchelewesha usambazaji kwa kuhofia upatikanaji wa malipo yao yaliyopitia Halmashauri za Wilaya badala ya kupitia Bodi ya Korosho tofauti na utaratibu wa awali.

Mkonge

67. Uzalishaji uliongezeka kutoka tani 33,039 mwaka 2007/2008 hadi tani 33,208 mwaka 2008/2009 kutokana na mkongwe uliopandwa misimu ya nyuma kuanza uzalishaji na wakulima kuzingatia kanuni bora za kilimo, hususan usafi wa mashamba.

Kahawa

68. Uzalishaji uliongezeka kutoka tani 43,000 mwaka 2007/2008 hadi 62,345 mwaka 2008/2009 kutokana na miche bora iliyopandwa msimu wa 2004/2005 kuanza kuvunwa, kuongezeka kwa eneo la uzalishaji toka hekta 265,000 hadi 300,000 na tija kwa mti kutoka wastani wa gramu 250 hadi 500 na wakulima kuzingatia kanuni bora za kilimo cha kahawa.

Mazao Mapya ya Biashara (Mboga, matunda na viungo)

Uzalishaji wa Mazao ya Bustani

69. **Mheshimiwa Spika**, Wizara iliendelea kutunza nasaba za miti ya matunda na viungo na kuzalisha vipando bora katika bustani za Serikali za Mpiji (Bagamoyo), Bugaga (Kigoma), Songa (Muheza), Malindi na Jaegetal (Lushoto) na Igurusi (Mbeya). Aidha, Wizara ilikarabati na kukifungua tena Chuo cha Mafunzo ya Kilimo - HORTI Tengeru kilichopo mkoani Arusha ili kiendeleo kuwaandaa wataalam wa ugani wa fani ya mazao ya bustani. Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Maendeleo la Serikali ya Marekani (USAID) kupitia Chama cha Wakulima wa Mazao ya Bustani (*Tanzania Horticultural Association – TAHA*), mnamo mwezi Desemba, 2008 ilianzisha usafirishaji wa mazao ya bustani kwenda nje ya nchi kupitia Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Kilimanjaro ambapo ndege mbili huruka kwa wiki kutoka KIA zikisafirisha mazao hayo. Aidha, mkakati mwingine ni kuendelea kutoa ushauri wa kitaalam na kuhamasisha wadau kuwekeza katika uzalishaji na usindikaji wa mazao ya matunda, hususan katika maeneo yenye fursa ya kuzalisha mazao hayo.

70. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na ushirikiano na wadau wa sekta ndogo ya mazao ya bustani, katika mwaka 2008/2009, uzalishaji wa mazao hayo uliongezeka na kufikia wastani wa tani 557,400 za mazao ya matunda, tani 602,000 za mboga na tani 6,865 za mazao ya viungo. Mazao hayo yalizalishwa na kuuzwa katika soko la ndani na nje na hivyo kuliingizia Taifa wastani wa Dola za Kimarekani milioni 150.

Uzalishaji wa Mazao ya Mbegu za Mafuta

71. **Mheshimiwa Spika**, tathmini ya uzalishaji na usindikaji wa mbegu za mafuta kwa ajili ya chakula cha binadamu na mifugo na kwa ajili ya nishati kwa zao la mmbono ilifanyika kwa lengo la kuainisha mahitaji ya viwanda na hali ya uzalishaji. Matokeo ya tathmini hiyo yalionyesha kuwa takriban Mikoa yote ina uwezo wa kuzalisha na kusindika mbegu za mafuta na ina uwezo wa kuzalisha mojawapo ya mazao hayo kwa viwango na aina tofauti kama ifuatavyo:-

- (a) **Alizeti:** Singida, Dodoma, Iringa, Mbeya, Rukwa, Morogoro, Kilimanjaro, Arusha, Mara na Ruvuma;
- (b) **Karanga:** Dodoma, Tabora, Rukwa, Shinyanga, Mbeya, Iringa,

Singida, Ruvuma, Mtwara
na Lindi;

- (c) **Ufuta:** Mtwara, Lindi, Pwani,
Dodoma, Mbeya, Singida,
Tanga na Ruvuma;
- (d) **Michikichi:** Kigoma, Mbeya, Pwani,
Rukwa, Tanga na Tabora;
- (e) **Pamba:** Kanda ya Magharibi ni
Mwanza, Mara,
Shinyanga, Tabora,
Kigoma, Singida na
Kagera na Kanda ya
Mashariki ni Kilimanjaro,
Manyara, Tanga,
Morogoro, Pwani na
Iringa.

72. **Mheshimiwa Spika**, kiwango cha uzalishaji wa mbegu za mafuta kati ya mwaka 2000/2001 hadi mwaka 2007/2008 ni kama inavyoonyeshwa kwenye **Jedwali Na. 1**. Kiasi cha uzalishaji kinachoweza kufikiwa kama fursa zote zikitumika ni alizeti tani 2,650,000, karanga tani 2,000,000, pamba tani 4,000,000, ufuta tani 1,500,000 na soya tani 2,166,000. Uzalishaji wa mazao hayo umekuwa ukiongezeka kidogo kutokana na sababu mbalimbali ikiwa ni pamoja na kukosekana kwa uwekezaji mkubwa katika uzalishaji wa mazao ya mbegu za mafuta. Ili kuongeza uzalishaji wa mazao ya mbegu za mafuta, mikakati itakayotumika ni pamoja na kuendelea

kuhamasisha uwekezaji katika uzalishaji, kuhimiza kilimo cha mkataba na kuwaunganisha wazalishaji na wasindikaji. Mkakati mwingine ni kuanzisha vikundi na vyama vya uzalishaji wa mazao hayo ili kurahisisha utoaji wa huduma za ugani na kuwawezesha wanakikundi kuwa na sauti moja katika kushughulikia maslahi yao.

Jedwali Na. 1: Uzalishaji wa mbegu za mafuta kati ya 2000/2001 na 2007/2008 (Tani).

Mwaka	Alizeti	Karanga	Pamba	Ufuta	Soya
2000/2001	80,870	206,800	123,589	25,707	1,430
2001/2002	104,400	289,500	148,142	55,100	1,270
2002/2003	112,440	255,100	187,883	22,485	2,060
2003/2004	106,312	163,360	139,829	49,163	1,070
2004/2005	88,854	125,311	341,789	74,989	1,150
2005/2006	373,391	783,775	376,591	221,421	5,000
2006/2007	369,803	408,058	130,585	155,794	3,000
2007/2008	418,317	396,769	200,662	46,767	3,500

Chanzo: Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika

Uendelezaji wa Zao la Muhogo

73. **Mheshimiwa Spika,** Wizara iliendelea na mkakati wa kuendeleza zao la muhogo kuwa zao la biashara kwa kuzalisha vipando bora vya muhogo milioni 20 kwa kushirikisha Jeshi la Magereza na JKT ili kuwezesha upatikanaji

endelevu wa vipando bora vya muhogo kwa wakulima.

Utafiti wa Kilimo na Mafunzo kwa Wataalam na Wakulima

Utafiti wa Kilimo

74. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2008/2009, huduma za utafiti zililenga kubuni teknolojia bora za uzalishaji wa mazao ili kumwezesha mkulima kupata mavuno mengi na kuongeza tija, na hivyo kumuongezea kipato na kumpunguzia umaskini. Teknolojia hizo ni pamoja na uzalishaji wa mbegu bora zenye sifa za kutoa mavuno mengi, kuvumilia visumbufu vya mimea, magonjwa na hali ya ukame.

75. Huduma za utafiti zilitolewa na vituo vilivyopo katika kanda saba za utafiti na taasisi za utafiti za *Tea Research Institute of Tanzania (TRIT)*, *Tanzania Coffee Research Institute (TaCRI)*, *Tobacco Research Institute of Tanzania (TORITA)* na *Tropical Pesticide Research Institute (TPRI)*. Aidha, Kituo cha Taifa cha Nasaba za Mimea (*National Plant Genetic Resource Centre – NPGRC*) kilichopo TPRI Arusha kiliendelea kutafiti na kukusanya mimea iliyopo nchini kwa lengo la kutunza nasaba hizo kwa ajili ya kuzihifadhi kwa matumizi ya watafiti katika kuzalisha aina bora za mazao. Nasaba 491

zilikusanywa katika kipindi hicho na mpaka sasa jumla ya nasaba 5,299 zinatunzwa.

76. **Mheshimiwa Spika,** katika mwaka 2008/2009, Wizara kupitia vituo vyake vya utafiti ilipendekeza aina 5 za mbegu bora za mazao kwa matumizi ya mkulima. Mbegu zilizotolewa ni pamoja na aina mbili za pamba ambazo ni UK M08 na UK 08 kutoka kituo cha Utafiti Ukiriguru, Mahindi aina ya BORA kutoka kituo cha Utafiti Ilonga, Maharage aina ya Njano Uyole kutoka kituo cha Utafiti Uyole na Nyanya aina ya Tengeru 2008 kutoka HORTI-Tengeru. Aidha, mbegu hizo pamoja na mtama aina ya Sila uliotolewa na kampuni binafsi ziliidhinishwa na Kamati ya Taifa ya Mbegu (*National Seed Committee-NSC*).

77. Wizara ilizalisha jumla ya tani 71 za mbegu mama (*Breeder seeds*) za mazao ya chakula na biashara kwa matumizi ya mashamba ya Wakala wa Mbegu za Kilimo (*Agricultural Seed Agency-ASA*) kama ifuatavyo: mazao ya nafaka ambayo ni mtama tani 3, mahindi tani 2.4, ngano tani 8 na mpunga tani 7.6. Mazao ya jamii ya mikunde ambayo ni maharage tani 9.2, mbaazi tani 3.1 na kunde tani 2.9. Mazao ya jamii ya mafuta ambayo ni soya tani 2.4, ufuta tani 1.5 na karanga tani 1.5. Mbegu za mazao ya biashara ya pamba tani 8.1 na korosho tani 21.3. Vilevile, vipando bora

3,761,487 vikiwemo vya muhogo pingili 3,650,000, zabibu miche 106,987 na migomba miche 4,500 vilizalishwa kwa ajili ya matumizi ya mashamba ya kuzalisha mbegu.

78. **Mheshimiwa Spika**, tathmini ya mbinu shirikishi za udhibiti wa visumbufu na magonjwa ya mimea na mazao na tathmini ya madawa asilia na ya viwandani yanayofaa kutumiwa bila kuathiri mazingira zilifanyika katika vituo vya utafiti vya Naliendele, Selian, Ukiriguru, Uyole, Maruku na Ilonga. Utafiti wa funza mwekundu (*Redbollworm*) wa pamba katika mikoa ya Kusini na Nyanda za Juu Kusini umekamilika. Matokeo ya uchambuzi wa kiuchumi (*Cost-benefit analysis*) yameonesha kuwa mkulima akizalisha pamba bila ya kutumia viudadu atapata hasara ya moja kwa moja. Hata kama atatumia viudadu, uzalishaji wa pamba utagharimu kiasi kikubwa cha fedha bila ya kuwepo uhakika wa kurudisha gharama.

79. Utafiti kuhusu magonjwa ya batobato (*Cassava Mosaic Disease*) na michirizi kahawia (*Cassava Brown Streak Disease*) katika muhogo Kanda ya Ziwa umefanyika na matokeo ya awali yanaonyesha kuwa mbegu saba zina ukinzani kwa batobato. Kati ya mbegu hizo, aina mbili zina ukinzani dhidi ya michirizi kahawia ambao ni ugonjwa mpya katika Kanda ya Ziwa.

Mbegu zote saba zinaendelea kufanyiwa uhakiki (*verification*) katika mashamba ya wakulima.

Utoaji wa Hakimiliki

80. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara iliendelea kutoa Hakimiliki kwa lengo la kulinda aina mpya za mbegu zilizogunduliwa na watafiti wa Wizara pamoja na taasisi nyingine ambapo jumla ya Hakimiliki 7 zilitolewa. Kati ya hizo Hakimiliki 5 zilitolewa kwa Wizara kwa ajili ya kulinda aina mbili za ufuta za Lindi 02 na Ziada 94 zilizotafitiwa na kugunduliwa na kituo cha utafiti Naliendele. Aidha, aina 2 za mahindi zilizotafitiwa na Kituo cha Utafiti Ilonga za TMV-1 na Staha na aina 1 ya maharage ya Uyole 04 iliyogunduliwa na Kituo cha Utafiti Uyole zilipatiwa Hakimiliki. Vilevile Hakimiliki mbili zilitolewa kwa Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine kwa ajili ya kulinda aina 2 za maharage za Mshindi na Pesa.

Utafiti wa Udongo na Rutuba ya Ardhi

81. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2008/2009, Wizara kupitia Kituo cha Utafiti wa Kilimo cha Mlingano kwa kushirikiana na Taasisi ya Utafiti wa Kahawa (TaCRI) iliandaa ramani zinazoonyesha sehemu zinazofaa kwa kilimo cha kahawa katika Wilaya za Kasulu na Kibondo katika Mkoa wa Kigoma, na Wilaya za Tarime na Rorya katika Mkoa wa Mara.

82. Katika kipindi hicho, Kituo cha Utafiti cha Mlingano kilianza kazi ya kuboresha ramani za rasilimali kilimo kwa kutumia teknolojia ya GIS kwa ajili ya kuainisha maeneo ya uwekezaji. Kazi zilizofanyika ni kuweka ramani zilizokuwepo katika mfumo wa GIS (*digitization*), katika Mikoa ya Dar es salaam, Pwani, Lindi, Mtwara, na Tanga. Kazi nyingine iliyofanyika ni kuboresha ramani za udongo katika Wilaya za Mbarali, Njombe na Morogoro Vijijini.

83. **Mheshimiwa Spika**, Kituo cha Utafiti cha Mlingano kilitoa rasimu ya mapendekezo ya matumizi ya mbolea kufuatana na ekolojia za kilimo kwa nchi nzima. Rasimu hiyo iliwasilishwa kwa wadau kwa maboresho. Uhakiki wa Mbolea ya Minjingu Mazao umefanyika katika Kanda ya Mashariki (Ilonga), Kaskazini (Selian) na Nyanda za Juu Kusini (Uyole). Aidha, jumla ya sampuli za udongo 3,000 zilichunguzwa na kutolewa ushauri kuhusu kiasi cha virutubisho vinavyopaswa kuongezwa kwenye udongo ili kuongeza uzalishaji.

Utafiti wa Mifumo ya Kilimo na Uchumi Sayansi Jamii

84. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2008/2009, Wizara ilitoa mafunzo kwa watafiti 40 wakiwemo wanaume 30 na wanawake 10

kuhusu mbinu za kuwashirikisha wakulima katika kupanga na kufanya tafiti shirikishi (*Farming Systems Approach*).

85. Jumla ya tafiti nane za sayansi jamii na uchumi zilifanywa kwenye kanda tano za utafiti. Wizara pia ilitayarisha taarifa kuhusu gharama za uzalishaji (*farm budgets*) kwa baadhi ya mazao makuu katika kanda kwa lengo la kuelimisha wakulima faida na hasara ya kuzalisha mazao hayo kitaalam. Taarifa hizo ni muhimu katika kuwaongoza wakulima kuchagua mazao ya kuzalisha, hususan chini ya utaratibu wa DADPs. Katika Kanda ya Kaskazini mazao yaliyohusika ni mahindi, mbaazi, ngano na maharage. Kanda ya Mashariki-mahindi, mpunga na pamba; Kanda ya Ziwa- mtama, mpunga, mahindi na pamba; Kanda ya Kusini – karanga, ufuta na korosho. Taarifa hiyo imeonyesha kuwa matumizi ya teknolojia bora katika mazao zinalipa zaidi. Kwa mfano, mchanganuo wa zao la mpunga katika Kanda ya Ziwa ulionyesha kuwa mkulima anayetumia mbegu bora na kanuni bora za kilimo zilizopendekezwa na wataalam anapata nyongeza ya faida ya Shilingi 2,079,500 kwa hekta, wakati kwa zao la mahindi anapata nyongeza ya faida ya Shilingi 786,100 kwa hekta.

Kuboresha Vituo na Kuimarisha Uwezo wa Watafiti

86. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2008/2009, Wizara iliimarisha Mifuko ya Utafiti na Maendeleo ya Kanda (*Zonal Agricultural Research Development Fund - ZARDEFs*) pamoja na mfumo wa *Client Oriented Research and Development Management Approach (CORDEMA)*. Jumla ya tafiti 64 zilipitishwa na Kamati Endeshaji za Utafiti za Kanda chini ya Mfuko wa Utafiti wa Kanda (ZARDEF). Tafiti hizo zinalenga kutoa na kusambaza teknolojia kulingana na vipaumbele vya kanda na mahitaji ya walengwa kwa kuwashirikisha wadau mbalimbali.

87. Katika kuimarisha mahusiano na usambazaji wa teknolojia kati ya watafiti, wagani na wakulima, Vitengo vya Mawasiliano vya Utafiti vya Kanda (*Zonal Information and Extension Liaison Units – ZIELU*) vilianzishwa katika kanda saba za utafiti. Wataalam 32 wa vitengo hivyo, walipatiwa mafunzo ya namna ya kuwasilisha matokeo ya utafiti kulingana na mahitaji ya wadau.

88. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ilisambaza vitendea kazi kwa ajili ya vituo vya utafiti ikiwa ni pamoja na magari 13, pikipiki 5, kompyuta 91 na madawa ya maabara ya “*tissue culture*” kwa kituo cha Ukiriguru na Uyole. Magari yalipelekwa katika vituo vya Ukiriguru

(1), Maruku (1), Makutopora (1), Hombolo (1), Selian (1), Tengeru (1), Naliendele (1), Uyole (1), Kifyulilo (1), Ilonga (1), Cholima (1) na Makao Makuu (2).

89. Vituo vya utafiti 11 vilikarabatiwa ambavyo ni Tumbi (kuweka umeme nyumba 55 daraja la C za watumishi pamoja na kukarabati sehemu ya mfumo wa maji), Ukiriguru (Mfumo wa maji) HORTI-Tengeru (*screen house*), Mlingano (mfumo wa maji), Makutupora (nyumba 4 za watumishi), Hombolo (nyumba 2), Naliendele (nyumba 3 na mfumo wa maji), KATRIN (mfumo wa maji), Uyole na Mikocheni (ununuzi wa jenereta ya umeme 1) na Selian (ujenzi wa nyumba mpya daraja la A),

90. **Mheshimiwa Spika**, jumla ya watafiti 38 waliendelea kupata mafunzo ya muda mrefu katika ngazi ya Uzamivu (PhD.) 10, MSc. 7 na BSc. 21 pamoja na watumishi wengine 141 waliopatiwa mafunzo ya muda mfupi katika fani zao. Ili kukabiliana na upungufu wa Watafiti, Wizara imewarejesha kazini kwa mkataba wa miaka miwili Watafiti wastaafu wanane.

Mafunzo kwa Wataalam na Wakulima

91. **Mheshimiwa Spika**, Wizara iliendelea kufadhili mafunzo ya muda mrefu kwa wakufunzi nane (8) na vijana tarajali 2,327 ngazi

ya stashahada na astashahada ikilinganishwa na lengo la wanafunzi 3,000 katika vyuo vya kilimo na kutoa mafunzo rejea kwa wakufunzi 40. Vilevile, Wizara iliandaa mitaala na kuboresha iliyokuwepo ili kukidhi mahitaji ya wadau mbalimbali wa kilimo. Wizara ilikarabati na kujenga miundombinu ambayo ni pamoja na mabwawa mawili ya umwagiliaji (Ilonga na Ukiriguru); maabara, mabweni na madarasa na miundombinu ya vitengo vya mifugo na kununua samani kwa ajili ya vyuo vya Ukiriguru, Ilonga, Igurusi, Mtwara, KATC Moshi, KATRIN Ifakara na Maruku. Aidha, mafunzo yalitolewa kwa wakulima katika skimu 10 za umwagiliaji ili kuongeza uzalishaji na tija katika kilimo cha zao la mpunga kwa njia ya umwagiliaji. Skimu hizo ni Mussa Mwinjanga (Hai), Kitivo (Lushoto), Kwemazandu (Korogwe), Mahende (Monduli), Kiroka (Morogoro Vijijini), Ilonga–Msalabani (Kilosa), Ruanda Majenje (Mbarali), Sakalilo (Sumbawanga), Titye (Kasulu) na Mahiga (Kwimba). Chini ya mpango huo, Wakulima Wakufunzi 180 (18 kutoka kila skimu) wamefuzu mafunzo ya kilimo bora cha mpunga.

Kuwapanga wanafunzi kwa kazi za ugani

92. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imewapanga jumla ya vijana 1,998 waliopewa mafunzo maalumu ya mwaka mmoja

yanayowawezesha kuwashauri na kuwaelimisha wakulima kulima kwa kuzingatia kanuni za kilimo bora. Vijana hao wamepangwa kwenye mikoa na wilaya kama ifuatavyo. Iringa wilaya 8 vijana 272, Mbeya wilaya 8 vijana 303, Ruvuma wilaya 5 vijana 171, Rukwa wilaya 3 vijana 117, Kilimanjaro wilaya 7 vijana 263, Arusha wilaya 7 vijana 234, Manyara wilaya 6 vijana 211, Kigoma wilaya 4 vijana 65, Tabora wilaya 2 vijana 60, Mara wilaya 2 vijana 52, Shinyanga wilaya 2 vijana 45 na Morogoro wilaya 6 vijana 205. Utaratibu huo utawezesha wakulima kutumia pembejeo kwa usahihi na ufanisi zaidi.

Hifadhi ya Udongo na Matumizi Bora ya Ardhi

93. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imekamilisha utayarishaji wa rasimu ya awali ya Mpango Kabambe wa Kitaifa wa Matumizi Bora ya Ardhi ya Kilimo (*National Agricultural Land Use Planning and Management Master Plan*). Aidha, Wizara kwa kushirikiana na uongozi wa mikoa ya Morogoro na Pwani iliendelea kutambua maeneo yanayofaa kwa kilimo katika mikoa hiyo kwa lengo la kupata maeneo makubwa yanayofaa kwa kilimo cha mahindi na mpunga (Morogoro) na mpunga na muhogo (Pwani) kwa ajili ya wawekezaji. Katika mkoa wa Morogoro maeneo yaliyotambuliwa yapo kwenye vijiji vya Tindiga, Malui, Changarawe, Msowero, Gongoni, Mbuyuni na Lumuma katika Wilaya ya

Kilosa. Vilevile, Mamlaka ya Uendelezaji wa Bonde la Rufiji (RUBADA) ina maeneo makubwa ya ardhi yanayofaa kwa uwekezaji wa kilimo katika bonde la Kilombero wilayani Kilombero na bonde la Rufiji katika wilaya za Rufiji na Mkuranga. Upimaji wa mashamba ya Serikali ya mbegu yaliyopo Arusha na Kilangali, ARI na MATI Naliendele ulifanyika ili yaweze kupatiwa hatimiliki kwa lengo la kudhibiti uvamizi.

94. **Mheshimiwa Spika,** Wizara iliendelea kuzihamasisha Halmashauri za Wilaya na Miji kuzingatia Sheria ya Usimamizi wa Mazingira ya mwaka 2004 katika uandaaji na utekelezaji wa shughuli za kilimo. Halmashauri hizo ni pamoja na Arusha Mjini na Vijijini, Meru, Monduli na Karatu katika mkoa wa Arusha; Musoma Mjini na Vijijini, Bunda, Tarime na Rorya katika Mkoa wa Mara; na Songea Mjini na Vijijini, Mbinga na Namtumbo katika Mkoa wa Ruvuma. Aidha, Wizara ilitoa mafunzo kwa Timu za Wawezeshaji wa Wilaya, wataalam wa kilimo wa Wilaya na wakulima katika Halmashauri za Kilombero na Kilosa Mkoani Morogoro kuhusu Sheria ya Usimamizi wa Mazingira, uingizaji wa shughuli za mazingira katika DADPs pamoja na athari za uharibifu wa mazingira zitokanazo na shughuli za kilimo.

Usalama wa Chakula, Hifadhi ya Mazao na Usindikaji

Usalama wa Chakula

95. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali iliboresha mfumo wa ukusanyaji takwimu na taarifa za hali ya chakula nchini. Mafunzo yalitolewa kwa wataalam katika Halmashauri za Wilaya na Miji katika Mikoa yote ya Tanzania Bara kuhusu ufuatiliaji wa hali ya mazao mashambani na hali ya chakula. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau ilifanya tathmini za kina katika maeneo yaliyobainika kuwa na upungufu wa chakula ili kutambua kaya zenye upungufu, mahitaji yao ya chakula na kuchukua hatua kukabiliana na upungufu huo. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka ya Hali ya Hewa Nchini (*Tanzania Meterological Authority-TMA*) ilifanya savei na mafunzo ya mifumo ya ukusanyaji wa taarifa za mvua katika vituo vya kupima mvua katika mikoa yote nchini kwa ajili ya kufufua na kuanzisha vituo vinavyokusudiwa kuunganishwa katika mfumo kisasa (*Automation*) wa ukusanyaji na uwasilishaji wa takwimu na taarifa za mvua na mazao mashambani kwa ajili ya uchambuzi.

Hifadhi ya Mazao na Usindikaji

96. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara ilitoa mafunzo ya hifadhi bora na matumizi ya mazao ya nafaka na mikunde kwa wataalam wa kilimo 140 kutoka halmashauri za wilaya za Mbarali, Mbozi, Mbeya (V), Ileje, Rujewa, Nkasi, Sumbawanga, Mpanda, Kilosa, Mvomero, Ulanga, Kilombero, Iringa (V), Kilolo, Njombe na Ludewa katika Mikoa ya Mbeya, Rukwa, Morogoro na Iringa ili kupunguza upotevu na kuongeza uhakika wa chakula nchini. Aidha, Wizara iliendelea kutoa mafunzo ya usindikaji wa mazao ya chakula kwa mazao ya muhogo, mboga na matunda katika wilaya za Mbinga na Kisarawe ambapo jumla ya Vikundi 13 vyenye wakulima 160 vilipatiwa mafunzo hayo. Kwa upande wa maghala, Wizara ilitoa mafunzo ya ujenzi wa maghala bora ya kuhifadhia nafaka na mikunde katika Halmashauri za wilaya za Muheza, Kilindi, Handeni na Mkinga katika Mkoa wa Tanga kwa mafundi ujenzi wa vijiji na wataalam wa kilimo ambapo wajenzi 25 na wataalam 10 walipatiwa mafunzo hayo.

97. Wizara ilitoa mafunzo kwa wawezeshaji 136 kutoka Halmashauri za Wilaya za Maswa, Kishapu, Shinyanga (V), Same, Rombo, Mwanga, Makete na Njombe ili kuwajengea uwezo wataalam wa wilaya kuwa na uwezo na mbinu za kuibua miradi inayolenga

kutatua matatizo ya upungufu wa chakula katika ngazi ya kaya itakayoingizwa kwenye Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Vijiji (VADPs) na hatimaye kuingizwa kwenye DADPs. Wizara ilihamasisha uchanganyaji mazao ya nafaka na muhogo kwa wasindikaji ili kueneza teknolojia ya uchanganyaji wa mazao na kupanua wigo wa matumizi ya mazao hayo.

Akiba ya chakula

98. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2008/2009, NFRA ilipanga kununua jumla ya tani 105,000 za nafaka, zikiwemo tani 100,000 za mahindi na tani 5,000 za mtama. Hadi kufikia mwezi Juni, 2009, NFRA ilikuwa imenunua kutoka kwa wakulima hapa nchini jumla ya tani 62,641 za nafaka sawa na asilimia 59.7 ya lengo. Hata hivyo, lengo la ununuzi halikufikiwa kutokana na bei ya kununulia kupanda na fedha za kununulia kutopatikana kwa wakati. Kati ya tani za chakula zilizounuliwa, tani 61,588 zenye thamani ya Shilingi bilioni 18.7 zilikuwa ni za mahindi na tani 1,053 zenye thamani ya Shilingi milioni 273.91 ni za mtama. Kiasi hicho cha ununuzi wa nafaka kikijumuishwa na akiba iliyokuwepo ghalani mwanzoni mwa mwaka ya tani 68,976 za mahindi na tani 6,886 za mtama kingeifanya NFRA kuwa na akiba ya chakula yenye jumla ya tani 130,564 za mahindi na tani 7,940 za mtama kabla ya mauzo. NFRA iliua tani 36,161

za mahindi zenye thamani ya Shilingi bilioni 12.66 na tani 7,644 za mtama zenye thamani ya Shilingi bilioni 2.17, na hivyo kubakiwa na tani 94,404 za mahindi na tani 269 za mtama.

Udhibiti wa Magonjwa, Visumbufu vya Mimea na Mazao ya Kilimo

99. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka ya Serikali za Mitaa na wakulima ilipambana na milipuko ya visumbufu mbalimbali vya mimea na mazao. Visumbufu hivyo ni pamoja na kwelea kwelea, nzige, viwavijeshi, panya na magonjwa mbalimbali ya mimea ambayo husababisha upotevu wa mavuno wa kati ya asilimia 30 na 40. Wizara ilishirikiana pia na Shirika la Kudhibiti Nzige Wekundu (*International Red Locust Control Organisation for Central and Southern Africa*) kudhibiti nzige wekundu kwenye mazalio yao ya asili katika mbuga za Wembere, Malagarasi, Iku-Katavi na Ziwa Rukwa ambapo jumla ya lita 23,285 za viuatilifu zilitumika kudhibiti nzige hao kwenye eneo lenye ukubwa wa hekta 53,560. Aidha, udhibiti kwa njia ya kibiolojia ulifanyika katika mbuga za Iku/Katavi katika eneo la hekta 5,300 kwa kutumia ukungu (*fungus*) uliotengenezwa kama kiuatilifu cha kudhibiti nzige kiitwacho “*Green muscle*”.

100. Wizara ilishirikiana na Shirika la Kimataifa la Kudhibiti Nzige wa Jangwani (*Desert Locust Control Organisation for East Africa -DLCO-EA*) kudhibiti ndege aina ya kwelea kwelea katika mikoa ya Mbeya, Morogoro, Dodoma, Singida, Tabora, Shinyanga, Mwanza, Kagera, Mara, Manyara na Kilimanjaro ambapo zaidi ya ndege milioni 152.2 walidhibitiwa kwa kutumia lita 10,440 za viuatilifu. Ndege hao wasingedhibitiwa, wangeweza kusababisha uharibifu wa takriban tani 1,522 za nafaka kwa siku.

101. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2008/2009, jumla ya ekari 263.15 za mazao zilishambuliwa na fuko katika wilaya ya Rombo ambapo vidonge 3,660 vya sumu ya kufukiza vilitumika kudhibiti fuko hao. Aidha, panya walidhibitiwa katika vijiji 7 vya wilaya ya Mvomero kwa kutumia chambo chenye sumu kilo 2,482. Vilevile, chambo chenye sumu kilo 550 kilisambazwa katika wilaya ya Rombo na kilo 100 zilipelekwa katika wilaya ya Bagamoyo kwa ajili ya tahadhari endapo milipuko ingetokea.

102. **Mheshimiwa Spika**, Wizara iliendelea kuhamasisha wakulima kudhibiti visumbufu vya mimea kwa kutumia mbinu za Udhhibiti Husishi (***Integrated Pest Management - IPM***) katika Mikoa ya Kigoma, Singida,

Shinyanga, Arusha, Kilimanjaro, Tanga na Mikoa ya Kanda ya Ziwa. Aidha, Wizara iliendeleza shughuli za kituo cha kuzalisha wadudu wanaodhibiti visumbufu kilichoko Kibaha ambapo jumla ya wadudu 600,000 (*Forpius arisanus*) wa kudhibiti nzi wa maembe na mbawakavu 5,000,000 walizalishwa na kusambazwa kwa ajili ya kudhibiti magugu maji. Wadudu 750,000 walizalishwa kwa ajili ya kudhibiti kidung'ata wa muhogo. Vilevile, mdudu aina ya nyigu aitwaye *Telenomus isis* aliingizwa kutoka *International Centre for Insect Physiology and Ecology (ICIPE)* Kenya kwa ajili ya kudhibiti nzi wa maembe. Wakaguzi 18 walipatiwa mafunzo juu ya kumdhibiti nzi wa maembe kwa kutumia wadudu walawangi (*biological control agents*) ambapo wadudu walawangi 4,000 walisambazwa kwa ajili ya kudhibiti nzi hao.

103. **Mheshimiwa Spika,** Wizara iliendelea kukagua mazao yanayoingia nchini na yanayosafirishwa nchi za nje ili kudhibiti ueneaji wa visumbufu vya mimea. Jumla ya tani 358,607.02 za mazao mbalimbali zilikaguliwa na kusafirishwa nchi za nje na tani 300,748.4 ziliingizwa nchini ambapo vyeti 6,396 vya usafi wa mazao na vibali 292 vya kuingiza mazao nchini vilitolewa.

Utekelezaji wa Programu Kabambe ya Mageuzi na Modemaizesheni ya Ushirika (Cooperative Reform and Modernization Program – CRMP)

104. **Mheshimiwa Spika**, Wizara iliendelea kutekeleza *CRMP* ambayo lengo lake kuu ni kuwa na Vyama vya Ushirika endelevu vyenye nguvu kubwa kiuchumi vinavyoanzishwa kutokana na mahitaji ya wanachama na kusimamiwa na wanachama wenyewe. Chini ya Programu hiyo Wizara imetekeleza kazi mbalimbali ikiwa ni pamoja na: kuimarisha uongozi wa Vyama vya Ushirika; kuhamasisha kuongezeka kwa Vyama vya Ushirika na wanachama; kutoa elimu na mafunzo; kuimarisha mitaji ya Vyama vya Ushirika ili viweze kujimudu kiuchumi na kibiashara; kulipa madeni ya Vyama vya Ushirika, kuimarisha mfumo wa ushirika na taasisi zake; kuimarisha ukaguzi wa Vyama vya Ushirika, kuimarisha mfumo wa ununuzi wa mazao kwa kutumia Mfumo wa Stakabadhi ya Mazao Ghalani na kuratibu uanzishwaji wa Tume ya Maendeleo ya Ushirika.

Kuimarika kwa Uongozi wa Ushirika

105. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kwa kushirikiana na Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa iliratibu na kusimamia chaguzi za viongozi wa Vyama vya Ushirika na kuwezesha wanachama kuchagua viongozi bora. Katika chaguzi hizo theluthi moja ya wajumbe wa Bodi wa Vyama vya Msingi pamoja na wa Vyama Vikuu vya Ushirika ambao kipindi chao cha miaka mitatu kimeisha kwa mujibu wa Sheria waliachia madaraka na katika nafasi zao wakachaguliwa viongozi wengine. Chaguzi hizo zilifanyika katika mikoa ya Kagera, Mwanza, Shinyanga na Kilimanjaro. Aidha, mafunzo ya uongozi bora na uwajibikaji yalitolewa kwa viongozi ili kuimarisha utendaji wao katika vyama husika. Jumla ya viongozi 50 kutoka Vyama Vikuu vya: KACU (Kahama), NCU (Mwanza), SHIRECU (Shinyanga), ICU (Igunga na Nzega), WETCU (Tabora), KFCB na KCU (Bukoba), KDCU (Karagwe), BCU (Biharamulo) na TTCA (Morogoro) walipatiwa mafunzo ya uongozi na usimamizi wa Vyama vya Ushirika ikiwa ni pamoja na elimu ya sheria na maadili ya uongozi.

Kuimarisha Ukaguzi wa Vyama vya Ushirika

106. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara iliendelea kuimarisha ukaguzi wa Vyama vya Ushirika kwa kutoa ruzuku kwa Shirika la Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika (*Cooperative Audit and Supervision Corporation - COASCO*) kufanya ukaguzi wa mwisho wa Vyama. Ukaguzi wa mara kwa mara hufanywa na Idara ya Ushirika wakati ambapo ukaguzi wa mwisho hufanywa na COASCO. Jumla ya vyama 1,772 vilikaguliwa na COASCO katika mwaka 2007/2008 na katika mwaka 2008/2009 Shirika lilikagua Vyama 1,461. Ukaguzi wa Vyama vya Ushirika unakabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwemo upungufu wa wakaguzi pamoja na baadhi ya Vyama vya Ushirika kushindwa kuandika vitabu vya hesabu kama inavyotakiwa. Katika kusaidia kuboresha uwezo wa Vyama, kwa kushirikiana na wadau wengine, COASCO ilitoa mafunzo kwa watendaji na viongozi wa Vyama vya Ushirika mbalimbali. Jumla ya watendaji na viongozi 306 walipewa mafunzo katika mikoa ya Mwanza (60), Iringa (46), Dar es salaam (55), Morogoro (45), Ruvuma (40) na Dodoma (60). Aidha, Shirikisho la Vyama vya Ushirika Tanzania (*Tanzania Federation of Cooperatives-TFC*) kwa kushirikiana na COASCO lilitoa mafunzo kwa wahasibu 21 wa Vyama vya Ushirika nchini kwa lengo la kuwawezesha kutayarisha taarifa za kifedha zinazokidhi

viwango vya kimataifa (*International Financial Reporting Standards - IFRS*).

Utoaji wa Mafunzo ya Ushirika

107. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ilitoa mafunzo kwa Maafisa Ushirika 81 wa wilaya na mikoa ya Kilimanjaro, Manyara, Tanga, Arusha, Singida, Tabora, Dodoma, Kigoma, Morogoro, Pwani na Dar es Salaam kuhusu matumizi ya miongozo ya uendeshaji na usimamizi wa SACCOS. Mafunzo hayo ni sehemu ya usambazaji wa miongozo ya SACCOS iliyoandaliwa ambayo ni: Mwongozo wa Uhasibu (*Accounting and Financial Management Manual*); Mwongozo wa Ukaguzi wa mwisho (*Audit guideline*); Mwongozo wa Ukaguzi wa kawaida (*Inspection guideline*) na Mwongozo wa Mfumo wa Uongozi (*MIS guideline*). Lengo la miongozo hiyo ni kuziwezesha SACCOS kuimarisha uendeshaji na kuzingatia sheria husika pamoja na viwango vinavyotambulika kimataifa katika uendeshaji na usimamizi wa asasi ndogo za kifedha (*Microfinance Institutions*). Aidha, Wizara ilitoa mafunzo kwa watumishi 42 wa ngazi za Taifa, Mkoa na wilaya, ili kuwaongezea ufanisi katika utekelezaji wa majukumu yao.

108. Chuo Kikuu Kishiriki cha Ushirika na Biashara cha Moshi (*Moshi University College of Cooperative and Business Studies - MUCCoBS*) kimeendelea kutoa mchango

mkubwa katika maendeleo ya Vyama vya Ushirika nchini kupitia utoaji wa elimu na mafunzo kwa viongozi na watendaji wa Vyama vya Ushirika. Chuo kinatoa elimu ya ushirika shirikishi kwa viongozi wa Vyama katika matawi ya Chuo yaliyoko mikoani. Aidha, Chuo kinatoa mafunzo ya mbali (*Distance learning*) kwa watendaji na viongozi ambayo yanalenga kuwajengea uwezo wa kutekeleza majukumu yao. Pia Chuo kinatoa kozi za shahada katika fani mbalimbali ikiwemo uhasibu na menejimenti ya ushirika. Kwa kushirikiana na Chuo, Wizara imetoa mafunzo ya ngazi ya Cheti ya uendeshaji wa asasi ndogo kwa watendaji wa SACCOS 16 wa mikoa ya Mara (3), Morogoro (3), Iringa (4), Singida (3) na Mwanza (3). Lengo la mafunzo hayo ni kuboresha taaluma na stadi za watendaji wa SACCOS ili kukidhi mahitaji ya walengwa wa huduma za Vyama hivyo.

Kuimarika kwa Biashara za Vyama vya Ushirika

109. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara iliendelea kutoa mafunzo ya ujasiriamali na mbinu za biashara kwa viongozi na watendaji wa Vyama vya Ushirika. Kutokana na mafunzo hayo, Vyama vya Ushirika vya mazao ya kahawa vya ACU (Arusha), KCU na KDCU (Kagera), KNCU na G32 (Kilimanjaro) na KANYOVU (Kigoma), vimeweza kufanya biashara ya tija na

kujiendesha kwa ufanisi kutokana na usimamizi mzuri. Aidha, Vyama hivyo viliuza mazao nje ya nchi kwenye masoko maalum kama vile "fair trade" ambayo hutoa bei ya juu kuliko masoko ya kawaida. Jumla ya tani 3,812 za kahawa safi ya *arabica* na *robusta* ziliuzwa kwenye masoko maalum Marekani, nchi za Ulaya na Japan. Kahawa ya *arabica* iliuzwa kwa bei ya Shilingi 4,250 hadi 4,450 kwa kilo kwenye masoko maalum ikilinganishwa na Shilingi 1,850 hadi 2,600 kwa kilo kwenye mnada wa Moshi. Kahawa ya *robusta* iliuzwa kwa bei ya Shilingi 3,072 hadi 3,800 kwa kilo kwenye masoko maalum ikilinganishwa na Shilingi 1,600 hadi 1,950 kwa kilo katika mnada wa Moshi. Vyama vya Ushirika vinatumia fedha za zilizotokana na mauzo ya kahawa kwenye masoko maalum kuwekeza katika miradi inayowanufaisha wanachama moja kwa moja, kama vile, kununua mashine za kukoboa kahawa katika Vyama vya Msingi na vifaa vya upimaji ili kudhibiti ubora, kusaidia ujenzi na ukarabati wa shule za msingi na sekondari, zahanati na vituo vya afya. Pia Vyama vimeajiri maafisa ugani 84 (Chama cha KNCU 31 na Chama cha KCU 53) kwa ajili ya kuwahudumia wanachama wake.

110. Vyama vikuu pamoja na Vyama vya Msingi vya mikoa ya Mtwara, Lindi, Pwani na Ruvuma inayozalisha korosho vilipata mikopo ya

Benki ya jumla ya Shilingi bilioni 37.6 na kununua korosho tani 73,645 kutoka kwa wakulima. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda Biashara na Masoko iliviwezesha Vyama vya Ushirika 175 vya mkoa wa Mtwara, 15 vya mkoa wa Shinyanga na 4 vya mkoa wa Lindi kutumia Mfumo wa Stakabadhi za Mazao Ghalani katika ununuzi wa mazao. Aidha, majaribio ya kueneza matumizi ya mfumo huo kwenye zao la pamba katika mikoa ya Shinyanga, Mwanza na Mara yalifanyika. Akiba na amana za wanachama wa SACCOS ziliongezeka kutoka Shilingi bilioni 134 hadi bilioni 181.6 sawa na ongezeko la asilimia 35.5. Mikopo iliyotolewa na vyama hivyo iliongezeka kutoka Shilingi bilioni 228.5 mwezi Mei, 2008 hadi Shilingi bilioni 383.5 mwezi Mei, 2009.

Kuwezesha maboresho (Restructuring) ya Vyama vya Ushirika nchini

111. ***Mheshimiwa Spika***, kwa kutambua umuhimu wa TFC kama chombo cha juu kinachowaunganisha wanaushirika nchini, Wizara imeliwezesha Shirikisho hilo kutayarisha Mpango Mkakati wa Biashara wa miaka mitano ambao unalenga kuleta maboresho ya muundo pamoja na utendaji wa chama hicho kulingana na mahitaji ya wanachama wake. Utekelezaji wa mpango huo utakaoanza mwaka 2009/2010 utasaidia kuboresha huduma zinazotolewa kwa

wanachama wake. Aidha, Wizara imekiwezesha Chama Kikuu cha Vyama vya Ushirika wa Akiba na Mikopo Tanzania (*Savings and Credit Cooperative Union League of Tanzania – SCCULT*) kutayarisha Mpango wa Biashara ambao nao utasaidia katika uimarishaji na modenaizesheni ya SACCOS nchini. Chama cha SCCULT pamoja na wadau wengine kina jukumu kubwa la kutoa mafunzo na kuwajengea uwezo watendaji na viongozi wa SACCOS nchini. Katika kipindi hicho, chama cha SCCULT kimetoa elimu na mafunzo kwa viongozi na watendaji wa SACCOS 11,052 na kimetoa mikopo ya uwezesaji ya jumla ya Shilingi bilioni 1.9 kwa SACCOS 38 ambapo wanachama 10,985 wamenufaika na mikopo hiyo ikiwa ni pamoja na matrekta makubwa 3 na matrekta madogo 38 yalitolewa kwa wakulima nchini.

Kulipwa kwa madeni ya Vyama vya Ushirika

112. ***Mheshimiwa Spika***, kama nilivyolifahamisha Bunge lako Tukufu la Bajeti la mwaka 2008/2009 kuhusu madeni ya wakulima wanayovidai Vyama vya Ushirika, napenda kuchukua fursa hii kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa jumla ya Shilingi 1,663,945,045 zimetumika kulipa wakulima 43,149. Wakulima hao wako katika wilaya za Mbinga, Rungwe, Kyela, Mbozi, Chunya, Igunga, Nzega, Kahama, Uyui, Sikonge, Same, Karagwe,

Kilombero, Ulanga, Bunda, Musoma Vijijini, Ileje, Iringa vijijini, Mbeya Vijijini na Serengeti.

Tume ya Maendeleo ya Ushirika

113. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara inaendelea na utekelezaji wa maelekezo ya Mheshimiwa Rais ambaye mapema mwaka 2008 aliagiza iundwe Tume ya Maendeleo ya Ushirika ambayo itakuwa chombo maalum cha maendeleo na usimamizi wa Vyama vya Ushirika nchini. Wizara ilitayarisha mapendekezo ya Muswada wa Sheria ya kuanzishwa kwa Tume hiyo. Aidha, kufuatia kuidhinishwa kwa Muundo wa Tume, Wizara imetayarisha mahitaji halisi ya watumishi (*Job list*) ambao watahitajika katika kutekeleza kazi za muundo huo pamoja na maelezo ya kazi (*Job Descriptions*) kwa kila nafasi ya kazi. Tume inatarajia kuanza kufanya shughuli zake katika mwaka wa fedha wa 2009/2010 baada ya kupitishwa kwa Sheria husika na kuteuliwa kwa makamishina watakaoiongoza Tume hiyo.

Kurekebisha na Kuhuisha Sera na Sheria

114. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara ilikamilisha uhuishaji wa Sera ya Kilimo na Mifugo ya mwaka 1997 ili kuwa na Sera ya Taifa ya Kilimo ya mwaka 2009. Vilevile, Bunge lilipitisha Muswada wa Sheria ya Mbolea (*The Fertilizer Bill, 2008*) kwa ajili ya kudhibiti ubora

wa mbolea zitakazozalishwa na kuagizwa kutoka nje ya nchi. Kufuatia kupitishwa kwa Muswada wa Sheria hiyo, Mamlaka ya Kudhibiti Matumizi Bora ya Mbolea (*Tanzania Fertilizer Regulatory Authority-TFRA*) itaundwa. Aidha, Miswada mingine iliyoandaliwa ilihusu marekebisho ya Sheria Nane za Bodi za mazao, Sheria ya kuunda Bodi ya Nafaka na Mazao Mengine Mchanganyiko na kuunda Tume ya Maendeleo ya Ushirika. Miswada hiyo iliwasilishwa kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

Maendeleo ya Rasilimali Watu

115. **Mheshimiwa Spika**, Wizara iliendelea kuajiri watumishi wapya ambapo watumishi 105 wa kada mbalimbali waliajiriwa, watumishi 313 walipandishwa vyeo, watumishi 130 walithibitishwa kazini na wataalam 643 wakiwemo wenye shahada 110, stashahada 184 na astashahada 349 walipelekwa katika Halmashauri za wilaya baada ya kupata kibali cha kuajiri kutoka Ofisi ya Rais - Menejimenti ya Utumishi wa Umma. Wizara iliendelea kuwawezesha watumishi 6 wanaoishi na virusi vya UKIMWI kupata vyakula vyenye virutubisho pamoja na kuhudhuria kliniki kwa ajili ya matibabu. Pia mafunzo yalitolewa kwa wanafunzi tarajali 871 katika vyo vya Kilimo vya Ukiriguru na Mtwara kuhusu mabadiliko ya

tabia na mienendo kwa vijana ili kuepukana na maambukizi ya Virusi vya UKIMWI. Vilevile, TFC imetoa mafunzo kuhusu UKIMWI kwa Vyama vya Ushirika nchini ambayo yalitolewa mkoani Mtwara katika Maadhimisho ya wiki ya Ushirika Duniani ambapo jumla ya wanaushirika 414 walipimwa afya zao. Kazi nyingine zilizotekelezwa ni kutoa mafunzo ya Mfumo wa Wazi wa Mapitio na Tathmini ya Utendaji Kazi (*Open Performance Review and Appraisal System – OPRAS*) kwa watumishi 1,438. Mafunzo yalitolewa kwa wasaidizi 18 kuhusu utunzaji bora wa kumbukumbu.

IV. MPANGO WA MWAKA 2009/2010.

116. **Mheshimiwa Spika**, mwaka 2009/2010 ni mwaka wa tano wa utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya CCM. Pamoja na kwamba kilimo chetu bado hakijawa cha kisasa kama ambavyo wote tungependa, yamekuwepo maendeleo ya kuridhisha katika kipindi cha miaka minne iliyopita. Hivi sasa kuna maeneo ambako wakulima wameanza kulima kwa kutumia kanuni za kilimo bora. Maarifa yameanza kuwafikia wakulima kupitia dhana ya shamba darasa, na mahitaji ya mbolea yameendelea kuongezeka mwaka hadi mwaka ikichangiwa na kuongezeka kwa matumizi ya matrekta makubwa na madogo.

117. Pamoja na mafanikio yaliyopatikana, bado tunayo safari ndefu kufikia azma ya kukifanya kilimo chetu kuwa cha kisasa na kuwa msingi wa uchumi wa kisasa. Ili kuendeleza juhudi za kuboresha kilimo chetu, Serikali imeamua kukipa kipaumbele kilimo kwa kuimarisha nguzo kumi za kuzingatiwa katika kuharakisha Mapinduzi ya Kijani kama ilivyoainishwa katika kauli mbiu ya **KILIMO KWANZA**.

118. Masuala ya msingi yanayozingatiwa katika dhana ya kilimo kwanza pamoja na mambo mengine ni kuongeza uwekezaji siyo tu

kupitia bajeti ya serikali, bali pia kupitia uwekezaji wa sekta binafsi na mikopo ya mabenki kwa wakulima. Suala hili la uwekezaji na mikopo ni la msingi kwa vile hakuna nchi ambayo imefanikiwa kuleta mapinduzi ya kilimo bila kuwekeza kwa njia ya mikopo ya muda mrefu na yenye riba nafuu kwa wakulima. Dhana ya kilimo kwanza inatambua, kuwa Mapinduzi ya Kijani yanawezekana tu kwa kutumia maarifa na teknolojia za kisasa, hususan zana bora za kilimo. Teknolojia hizo hazipatikani bila gharama. Ni kutokana na ukweli huo, dhana ya **KILIMO KWANZA** inasisitiza umuhimu wa kuanzisha benki ya kilimo hapa nchini. Uanzishaji wa benki hiyo umepewa kipaumbele katika mwaka 2009/2010.

119. Kauli mbiu ya **KILIMO KWANZA** inatambua umuhimu wa kuwepo viwanda vya pembejeo na zana, pamoja na viwanda vya kuongeza thamani ya mazao ya kilimo na kuwapatia wakulima soko na bei nzuri kwa mazao yao. Ili kuongeza uzalishaji sekta binafsi inatakiwa kushiriki kwa kuwekeza katika maeneo hayo yakiwemo ya uzalishaji. Katika kufanikisha azma hiyo, ni lazima ardhi ipatikane na kupimwa, ili wawekezaji wanaohitaji kufungua mashamba makubwa na ya kati waweze kupatiwa ardhi ya kulima bila kuathiri mahitaji ya wakulima wadogo. Aidha,

miundombinu kama vile barabara za vijijini, barabara kuu, viwanja vya ndege, reli na bandari ni lazima ziimarishwe ili mazao ya wakulima yafike kwenye masoko ya ndani na nje kwa urahisi.

120. **Mheshimiwa Spika**, kwa ujumla wake dhana ya **KILIMO KWANZA** inakusudia kutilia mkazo utekelezaji wa Ilani ya CCM inayosema “*Kilimo, ndiyo Msingi wa Uchumi wetu na kina nafasi ya kimkakati katika modenaizesheni ya Uchumi wa Tanzania, kilimo cha kisasa ni sharti muhimu katika kujenga uchumi wa kisasa*”.

121. Kwa maelezo hayo, ni dhahiri kwamba, utekelezaji wa dhana ya **KILIMO KWANZA**, unahusisha sekta mbalimbali zikiwemo wizara za sekta ya kilimo kwa kushirikiana na wadau wengine kama vile sekta binafsi, mabenki, wizara zinazosimamia miundombinu ya umeme, maji, usafirishaji na mawasiliano. Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (ASDP) itaendelea kuwa ndiyo Programu ya kitaifa ya kuleta mapinduzi ya kilimo na itasaidiwa na sekta zilizotajwa hapo juu. Aidha, mipango chini ya kauli mbiu ya **KILIMO KWANZA** itatekelezwa kupitia wizara zenye mahusiano (*collaborators*) kiutendaji na sekta ya kilimo, kama vile Wizara ya Fedha na Uchumi, Wizara ya Ardhi na Maendeleo ya Makazi,

Wizara ya Miundombinu, Wizara ya Nishati na Madini, Wizara ya Viwanda Biashara na Masoko, pamoja na watendaji na viongozi wa ngazi zote wakiwemo Waheshimiwa Wabunge. Dhana ya **KILIMO KWANZA** haina tofauti na dhana ya **Kilimo ni Uti wa Mgongo wa Uchumi Wetu** isipokuwa, dhana ya **KILIMO KWANZA** inaweka utaratibu wa matumizi ya raslimali zilizopo nchini kwa kuhusisha wadau wote ili kila mmoja atekeleze sehemu yake katika kuendeleza kilimo. Kauli Mbiu hii inazingatia ukweli kwamba katika nchi maskini kama yetu, kilimo ndiyo sekta ya msingi katika maendeleo ya wananchi na uchumi endelevu, ukiwemo uchumi wa viwanda.

Utekelezaji wa Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (ASDP)

122. **Mheshimiwa Spika**, Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo inatekeleza sera ya kupeleka madaraka kwa wananchi (*Decentralization by Devolution – D by D*) kwa kupeleka karibu asilimia 75 ya rasilimali za Sekta ya Kilimo wilayani na vijijini. Utekelezaji wa ASDP katika ngazi ya wilaya utaendelea kutekelezwa kupitia DADPs. Ili kutekeleza sera hiyo, halmashauri zilipatiwa maelekezo ya kiasi cha fedha ambazo zitatengwa kwa kila halmashauri ili zitumie katika matayarisho ya mipango na bajeti zao kwa mwaka 2009/2010,

na kujadiliwa na Kamati ya Fedha ya Halmashauri husika na hatimaye kupitishwa na Baraza la Madiwani. Hivyo, Bajeti za mikoa zimetengewa jumla ya Shilingi bilioni 83.55 zitakazopelekwa kwenye halmashauri kutokana na Mfuko wa Pamoja wa ASDP (*ASDP- Basket Fund*). Kati ya fedha hizo, Shilingi bilioni 78.56 fedha za nje na Shilingi bilioni 4.998 ni fedha za ndani. Kati ya kiasi hicho cha fedha za nje, mradi wa DASIP utachangia Shilingi bilioni 17.4. Aidha, Sekretariati za mikoa nazo zimetengewa jumla ya Shilingi bilioni 2.52 kwa ajili ya kusimamia, kuratibu na kununua vitendea kazi yakiwemo magari.

123. Wizara za Sekta ya Kilimo zimetengewa jumla ya Shilingi bilioni 52 za Mfuko wa Pamoja wa ASDP na kati ya fedha hizo, Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika imetengewa Shilingi bilioni 21.9. Kazi zitakazotekelezwa kupitia Mfuko huo wa Pamoja wa ASDP ni kama ifuatavyo:

- i. Kuimarisha na kuwezesha Timu ya Taifa ya Uwezeshaji kufuatilia kwa karibu utekelezaji wa DADPs;
- ii. Kuendelea kuzijengea uwezo Sekretariati za Mikoa na kutengewa fedha kwa ajili ya kununua vitendea kazi vikiwemo vyombo vya usafiri ili waweze kufuatilia kwa karibu utekelezaji wa DADPs;

- iii. Kuangalia uwezekano wa kuwa na Waratibu wa Programu katika Kanda saba za utafiti;
- iv. Kuboresha Mwongozo wa mipango na utekelezaji wa DADPs;
- v. Kuimarisha Mfumo wa Ufuatiliaji na tathmini shirikishi;
- vi. Idara za Wizara na Bodi za Mazao kuainisha miradi na kazi ambazo zimewekwa katika mipango ya DADPs na kuiwekea utaratibu wa kuifuatilia pamoja na kutoa ushauri wa kitaalam (*Technical backstopping*) ili kuhakikisha utekelezaji wa malengo hayo;
- vii. Kuziwezesha halmashauri kuandaa taarifa za utekelezaji za kila robo mwaka kwa kuzingatia maeneo ya utekelezaji (*Sub-components*) wa Programu ngazi ya Wilaya ambazo ni uwekezaji, utoaji wa huduma za ugani na utafiti, kujenga uwezo wa wakulima na watendaji;
- viii. Kuendelea kuzielekeza Halmashauri kuandaa mpango wa kutekeleza DADPs kwa awamu kwa kutoa mwongozo kwa Halmashauri jinsi ya kuchagua vijiji vichache vitakavyotekeleza DADPs (awamu ya kwanza, pili na kuendelea);
- ix. Kuwezesha vijiji vya awamu ya kwanza kuibua miradi michache itakayowezesha kijiji kuongeza tija na uzalishaji na

- usindikaji wa mazao ya kilimo na mifugo na miradi ya kuongeza kipato;
- x. Kuwezesha vijiji kuwa na andiko la mradi lililochambuliwa kwa vigezo vya faida kifedha, kiuchumi na kijamii na kupatiwa mafunzo ya kilimo cha kibiashara.

Mradi wa Uwekezaji Katika Sekta ya Kilimo Wilayani (DASIP)

124. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia mradi wa DASIP imepanga kutekeleza majukumu yake kama ifuatavyo:-

- i. Kuendelea kuzijengea uwezo Halmashauri za Wilaya 28 wa kuibua, kupanga na kutekeleza Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Vijiji (VADPs) na Wilaya (DADPs) yenye ubora unaokubalika;
- ii. Kutoa mafunzo mbalimbali kwa Wakulima na wataalam wa kilimo na mifugo ili kuwapatia maarifa na utaalam wa kuendesha kilimo bora cha mazao na mifugo. Aidha, mafunzo ya uimarishaji wa Vyama vya Ushirika wa Akiba na Mikopo pamoja na utafiti wa masoko kwa mazao ya kilimo na mifugo yatatolewa kwa wataalam na wakulima;
- iii. Kuziwezesha Halmashauri za Wilaya na jamii kuibua na kutekeleza miradi ya jamii (*village micro projects*) na miradi ya

- kati (*medium size infrastructure projects*);
- iv. Kufanya Mapitio ya utekelezaji wa Mradi (*Mid Term Review*).
 - v. Kuwezesha utekelezaji wa miradi ya vikundi (*Participatory Farmer Group Mini project*)
 - vi. Kuimarisha SACCOS na mifumo ya masoko katika eneo la miradi.

Mradi Shirikishi wa Maendeleo ya Kilimo na Uwezeshaji (PADEP)

125. ***Mheshimiwa Spika***, Mradi Shirikishi wa Maendeleo ya Kilimo na Uwezeshaji (PADEP) umepanga kutekeleza majukumu muhimu yafuatayo:

- i. Kuwezesha Halmashauri za Wilaya kutoa utaalamu na mafunzo ya kilimo cha kibiashara kwa walengwa kwa lengo la kuhakikisha uendelevu wa miradi ya jamii na vikundi iliyoanzishwa;
- ii. Kuwezesha mafunzo rejea kuhusu utayarishaji na utekelezaji wa DADPs katika ngazi ya jamii;
- iii. Kuwezesha timu ya wawezeshaji ya Taifa kutoa ushauri (*backstopping*) na mafunzo juu ya utekelezaji wa DADPs;
- iv. Kuendelea kuandaa vipindi vya televisheni na redio;

- v. Kuhuisha uzoefu wa utekelezaji wa mradi katika ASDP kupitia timu ya Taifa ya uwezesaji ya ASDP;
- vi. Kutayarisha na kuweka kumbukumbu na machapisho kuhusu uzoefu wa utekelezaji shughuli za maendeleo ya kilimo na mifugo kwa kutumia mbinu shirikishi;
- vii. Kufanya tathmini ya mwisho (*Terminal Evaluation*) na tathmini ya manufaa ya mradi (*Impact Assessment*); na
- viii. Kuratibu shughuli za kukamilisha mradi ngazi ya wilaya na kutayarisha taarifa ya kukamilisha utekelezaji wa mradi (*Implementation Completion Report*).

Huduma za Ugani

126. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itaendelea kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu- TAMISEMI na wadau wengine katika kuimarisha utoaji wa huduma za ugani kwa wakulima. Dhana ya Shamba Darasa itaendelea kuenezwa kwa kutumia Wakulima Wawezeshaji na Wagani Kazi ambayo imeonyesha kuwa na mafanikio makubwa katika maeneo ambayo inatekelezwa. Ili kufanikisha lengo hilo, wataalam wa ugani katika ngazi ya Kata watapewa jukumu la kufungua mashamba darasa katika ngazi ya Kitongoji. Halmashauri za wilaya zimeelekezwa kuwapatia wataalam hao

katika ya ngazi ya kata pikipiki na kuwapangia ratiba ya kazi ili waweze kuwafikia wakulima katika ngazi za vijiji na vitongoji kwa urahisi. Katika mwaka 2009/2010 jumla ya magari 6, pikipiki 403, baiskeli 182 zitanunuliwa kupitia DADPs kwa ajili ya kuimarisha utoaji wa huduma kwa wakulima na wafugaji. Aidha, Vituo vya Rasilimali vya Kilimo na Mifugo (*Ward Agricultural Resource Centres*) 141 vitajengwa katika Halmashauri mbalimbali nchini.

127. Wizara itaendelea kushirikiana na Halmashauri za Wilaya kuhakikisha wataalam wa ugani wanajengewa nyumba za kuishi kwa awamu. Katika mwaka 2009/2010 jumla ya nyumba 58 zitajengwa kupitia DADPs. Pia Wizara itaendelea kutoa elimu kwa wakulima kupitia viji tabu, machapisho, vipeperushi na mabango kwa kuzingatia kanda za kilimo kupitia ofisi Kiungo za Mawasiliano za Kanda. Jumla ya wakulima 53,500 watapatiwa mafunzo mbalimbali kupitia utaratibu huo. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali ikiwemo Wizara ya Viwanda, Biashara na Masoko itawaunganisha wakulima na fursa za masoko zilizopo.

128. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa itasimamia viwango vya utoaji wa huduma hizo na kuajiri wahitimu kutoka kwenye vyuo vya

mafunzo ya kilimo ili kukabiliana na upungufu wa wataalam wa ugani vijijini; kuratibu mashindano ya Kilimo na maadhimisho ya Sikukuu ya Wakulima Nane Nane na Siku ya Chakula Duniani na kuzishirikisha na kuziwezesha sekta binafsi na asasi zisizokuwa za kiserikali kujenga uwezo wa kutoa huduma za ugani.

Upatikanaji wa Pembejeo na Zana za Kilimo

Mbolea

129. ***Mheshimiwa Spika***, mahitaji ya mbolea nchini yanakadiriwa kuwa tani 385,000 kwa mwaka. Wizara inatoa wito kwa sekta binafsi kuingiza nchini mbolea kwa wingi ili wakulima waweze kuzipata wanapozihitaji. Katika mwaka 2009/2010, Wizara kupitia Mradi wa kuongeza usalama wa chakula chini ya mkopo wa Benki ya Dunia itatumia jumla ya Shilingi bilioni 118 katika mpango wa ruzuku ya pembejeo za kilimo ambapo Shilingi bilioni 60 ni kupitia fedha za maendeleo chini ya mradi mpya wa Kuongeza Usalama wa Chakula (*Accelerated Food Security Project – AFSP*) na Shilingi bilioni 58 kupitia fedha za matumizi ya kawaida. Wakulima watakaonufaika na mpango wa ruzuku kwa utaratibu wa vocha wataongezeka kutoka 737,000 mwaka 2008/2009 hadi 1,500,000 mwaka 2009/2010. Mpango huo wa ruzuku unakadiriwa kuhusisha usambazaji wa

tani 150,000 za mbolea. Aidha wakulima 121,011 watanufaika na ruzuku ya mbegu za mtama na alizeti.

130. Serikali itaendelea kutoa ruzuku ya mbolea katika mikoa 20 inayozalisha mazao ya mahindi na mpunga. Mikoa hiyo ni Iringa, Mbeya, Rukwa, Ruvuma, Morogoro, Kigoma, Arusha, Kilimanjaro, Manyara (wilaya zote), Tabora (wilaya za Sikonge na Urambo), Mara (Wilaya za Tarime na Serengeti), Shinyanga (wilaya za Kahama na Bukombe), Singida (Singida Vijijini na Manyoni), Dodoma (Bahi na Mpwapwa), Tanga (Korogwe, Lushoto na Muheza), Pwani (Bagamoyo), Lindi (Lindi), Mtwara (Mtwara), Kagera (Karagwe na Chato) na Mwanza (Geita na Sengerema). Aidha, skimu zote za umwagiliaji zitapatiwa ruzuku ya pembejeo. Ruzuku itatolewa kwa mbolea za DAP, Minjingu na UREA na wakulima watakuwa na fursa ya kuchagua aina ya mbolea ya kupandia kati ya Minjingu na DAP. Aidha, Wizara itaendelea kutoa ushauri kuhusu matumizi ya aina hizo za mbolea kulingana na hali ya udongo.

131. **Mheshimiwa Spika,** Wizara itaimarisha utoaji wa ruzuku ya pembejeo kwa kutumia mfumo wa vocha; kutoa mafunzo na kuimarisha mtandao wa mawakala wa pembejeo za kilimo (*Rural Agro-dealers*) ili kuongeza

upatikanaji, usambazaji na matumizi ya pembejeo za kilimo. Vilevile, Wizara itakamilisha kanuni na mwongozo wa Sheria ya Mbolea na kuanzisha Mamlaka ya Kudhibiti Matumizi Bora ya Mbolea Tanzania (*Tanzania Fertilizer Regulatory Authority*).

132. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda Biashara na Masoko na Kituo cha Uwekezaji (Tanzania Investment Centre –TIC) inaendelea kutafuta wawekezaji watakaowekeza katika ujenzi wa viwanda vya mbolea. Jumla ya makampuni 10 yamejitokeza kutaka kujenga viwanda vya mbolea hapa nchini. Wizara ya Viwanda Biashara na Masoko inaendelea na uchambuzi wa kupata kampuni iliyo mahiri katika uzalishaji wa mbolea na itakayozalisha mbolea kwa gharama nafuu. Aidha, kiwanda cha Minjingu pamoja na kuzalisha mbolea ya *phosphate* ya chengachenga (*granulated*) kitaanza kuzalisha mbolea ya “Minjingu Mazao” ambayo imeboreshwa na viinilishe vya naitrojeni, salfa, *zinc*, shaba na *boron*.

Madawa, Mbegu na Miche Bora

133. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itaendelea kutoa ruzuku ya pembejeo za mazao ya pamba na korosho. Zao la pamba litapata ruzuku ya mbegu bora tani 10,000 na madawa

acrepacks 3,150,000 kwa ajili ya ekari 1,000,000 za pamba. Utoaji wa ruzuku kwa zao hilo utafanyika kwa utaratibu wa vocha. Aidha, zao la korosho litapata ruzuku ya madawa lita 64,000 na tani 3,000 za madawa ya unga zitasambazwa kwa wakulima.

134. **Mheshimiwa Spika,** Wizara itaendelea kutoa ruzuku ya mbegu bora za mahindi tani 13,599, mtama tani 290, mpunga tani 2,102 na alizeti tani 85.4. Aidha, Serikali itaendelea kuhamasisha makampuni binafsi kuendelea kuzalisha mbegu bora. Wizara kupitia Wakala wa Mbegu za Kilimo (*Agricultural Seed Agency-ASA*) itashirikiana na Jeshi la Kujenga Taifa (JKT) na Magereza na mashamba ya Serikali kuongeza uzalishaji na uenezaji wa mbegu bora nchini kufikia tani 3,000 za nafaka, mikunde, mbegu za mafuta na mboga mboga. Wizara itaendelea kujenga miundombinu ya umwagiliaji kwenye mashamba ya mbegu ya Serikali ili kuwa na uhakika wa kuzalisha mbegu hizo kwa ajili ya matumizi ya misimu yote. Aidha, Wizara itaimarisha uwezo wa wakulima wadogo kuzalisha mbegu za daraja la kuazimiwa (*Quality Declared Seed – QDS*); kujadili na kupitisha aina mpya za mbegu kwa ajili ya matumizi ya wakulima; kuongeza matumizi ya miche bora ya kahawa kufikia miche 13,000,000 kutoka miche 10,000,000 ya mwaka 2008/2009 na miche bora ya chai

12,000,000 mwaka 2009/2010 kutoka miche 10,000,000 mwaka 2008/2009. TRIT watazalisha miche 9,150,000 kutoka miche 8,047,300 mwaka 2008/2009.

Zana za Kilimo

135. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2009/2010, inakadiriwa kuwa mahitaji ya matrekta nchini ni kati ya 1,500 na 1,800. Ili kuongeza upatikanaji wake, Serikali imetenga jumla ya Shilingi bilioni 12.8 ili kuziwezesha halmashauri za wilaya kununua matrekta madogo ya mkono 1,628 na matrekta makubwa 55 kupitia DADPs. Matrekta hayo yatatolewa kwa wakulima kwa utaratibu wa uchangiaji wa asilimia 20 ya gharama kama unavyoelekeza Mwongozo wa DADPs. Aidha, Serikali imesaini mkataba na Serikali ya India wa kupata mkopo wenye masharti nafuu "*line of credit*" wa Dola za Kimarekani milioni 40 ili kuwezesha kuingiza kutoka India matrekta 1,000 na zana zake pamoja na pampu za kusukuma maji kwa ajili ya umwagiliaji. Kadhalika, wakulima watawezesha kupata zana bora za kilimo kupitia mikopo nafuu itakayotolewa na Benki ya Rasilimali (*Tanzania Investment Bank*). Aidha, Shilingi bilioni 20 zitatolewa na Serikali kwa ajili ya kutoa mikopo ya riba nafuu kwa zana za kilimo kupitia mpango wa karadha (*lease financing*). Wizara itahamasisha sekta binafsi kutumia fursa zilizopo za mikopo ili kuanzisha

vituo vya kukodisha zana za kilimo kwa wakulima.

136. **Mheshimiwa Spika**, ili kuongeza ufanisi wa matumizi ya matrekta na zana zinazokokotwa na wanyamakazi, maafisa ugani 50 kutoka katika halmashauri za wilaya 30 watapatiwa mafunzo ili waweze kutoa ushauri wa kiufundi kwa wakulima, kuwawezesha kuendesha kilimo cha kibiashara. Wizara pia itaendelea kufanya tathmini ya matumizi ya matrekta na zana zake ili kutoa ushauri wa kifundi katika kuchagua matrekta na zana zake kufuatana na mazingira na hali ya udongo. Aidha, katika kuongeza tija ya uzalishaji wa zao la mpunga, Wizara itatoa mafunzo ya uzalishaji mpunga kwa wakulima viongozi 400 katika skimu 40 za umwagiliaji na kuzipatia matrekta ya mkono 40 ikiwa ni pamoja na kutoa mafunzo kuhusu uendeshaji kibiashara wa huduma za kukodisha zana.

Mfuko wa Pembejeo

137. **Mheshimiwa Spika**, Mfuko wa Taifa wa Pembejeo utaendelea kutoa mikopo nafuu kwa ajili ya kununua matrekta makubwa 115 na matrekta madogo ya mkono 110 yenye thamani ya Shilingi bilioni 5.86. Aidha, Mfuko utatoa mikopo kwa ajili ya kusambaza pembejeo za kilimo na mifugo. Mfuko pia umepanga

kukusanya marejesho ya mikopo iliyoiva yenye thamani ya Shilingi bilioni 4.8 ambazo zitatumika kutoa mikopo ya pembejeo za kilimo na mifugo pamoja na zana.

Programu ya Kushirikisha Vijana katika Kuendeleza Kilimo

138. **Mheshimiwa Spika**, vijana ni sehemu muhimu ya jamii na wanachangia zaidi ya asilimia 60 ya nguvukazi ya Taifa. Vijana wanashiriki katika sekta nyingi kama vile kilimo, ufugaji, madini, uvuvi, ujenzi, na biashara hivyo kuwa na mchango mkubwa katika maendeleo ya Taifa. Hata hivyo, vijana wanakabiliwa na changamoto nyingi ikiwemo ukosefu wa ajira, mitaji ya kujiendeleza, elimu ndogo na matumizi ya zana duni. Hii inasababisha vijana wengi kukimbilia mijini kutafuta ajira na kuendelea kupunguza nguvukazi katika kilimo.

139. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2009/2010, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya itaviwezesha vikundi vya kilimo vya vijana katika mikoa ya Kigoma, Rukwa, Pwani, Tabora, Singida, Morogoro, Dodoma, Tanga, Mara, Mwanza na Manyara katika nyanja zifuatazo;

- i. Mafunzo ya kuainisha na kuibua miradi ambayo itaweza kuingizwa katika DADPs.

- ii. Mafunzo ya stadi na mbinu bora za kilimo, ujasiriamali, ushirika, matumizi ya zana, usindikaji, hifadhi na matumizi bora ya ardhi, utunzaji wa mazingira, uendeshaji na uimarishaji vikundi pamoja na mbinu za masoko;
- iii. Kuwawezesha kupata ardhi kwa ajili ya uzalishaji wa mazao ya kilimo;
- iv. Kuvijengea uwezo wa kuunda ushirika imara ili kuweza kupata mitaji ya kuendesha shughuli za uzalishaji na kupata masoko ya uhakika wa mazao;

140. Wizara kwa kushirikiana na Mpango wa Mashirika ya Umoja wa Mataifa (*One UN Joint Programme*) pamoja na Mikoa ya Lindi na Mtwara itaendeleza programu ya kushirikisha vijana katika kuendeleza kilimo cha kibiashara katika mazao ya muhogo na korosho. Kwa hatua ya awali, Wizara itaviwezesha na kuviimarisha vikundi 35 vya vijana katika mikoa hiyo kwa kuvipatia matrekta madogo ya mkono 35 na seti 20 za mashine za kusindika muhogo (*chipper, grater, presser na milling machine*). Wizara inatoa wito kwa halmashauri kuviwezesha vikundi vya vijana vya kilimo kwa kuvipatia zana bora kama vile matrekta madogo ya mkono yatakayonunuliwa kwa mpango wa kuchangia asilimia 20 ya gharama na

kuwasaidia kuibua miradi mingine ya kujiendeleza kupitia DADPs.

Utafiti wa Kilimo na Mafunzo

Utafiti wa Mazao

141. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2009/2010, Wizara itaendelea kubuni teknolojia bora za uzalishaji wa mazao mbalimbali zinazolenga kumwezesha mkulima kupata mavuno mengi na kuongeza tija, na hivyo kumuongezea kipato na kumpunguzia umaskini. TRIT itaendelea na utafiti wa chai, TACRI utafiti wa kahawa, TORITA utafiti wa tumbaku na TPRI itafanya tafiti mbalimbali zikiwemo tafiti za viuatilifu. Aidha, utafiti wa zao la mahindi utafanyika katika Vituo vya Utafiti vya Uyole, Selian, Ilonga na Ukiriguru; Mpunga- KATRIN, Dakawa, Ukiriguru na Uyole; Mtama na Uwele- Ilonga na Hombolo; Ngano, - Uyole na Selian. Vilevile utafiti wa mazao jamii ya mikunde utafanyika katika Vituo vya Utafiti vya Uyole, Selian, na Ilonga; Utafiti wa mazao jamii ya mizizi utafanyika katika vituo vya Ukiriguru, Kibaha, Naliendele, Uyole na Maruku. Pia utafiti wa zao la Ufuta na Karanga utafanyika Naliendele, na Alizeti utafanyika Ilonga.

142. Mazao mengine yatakayofanyiwa utafiti ni pamoja na minazi (Mikocheni),

korosho (Naliendele), zabibu (Makutupora), mkonge (Mlingano), pareto (Uyole), sukari (Kibaha) na pamba (Ukiriguru na Ilonga). Tafiti hizo zitalenga katika kuzalisha aina bora za mbegu zenye sifa za kuzaa kwa wingi, ukinzani dhidi ya magonjwa na wadudu na kustahimili ukame, zenye sifa zinazokubalika na wadau na kukidhi mahitaji ya soko. Vilevile, Wizara inatarajia kutoa angalau aina 7 za mbegu bora kwa mazao ya nafaka, jamii ya mikunde, mboga mboga na matunda na kuendelea na utafiti wa bioteknolojia. Aidha, Kituo cha Taifa cha Nasaba za Mimea (*National Plant Genetic Resource Centre – NPGRC*) kilichopo TPRI Arusha, kitaendelea kutafiti na kukusanya mimea iliyopo nchini kwa lengo la kutunza nasaba hizo kwa ajili ya matumizi ya watafiti katika kuzalisha aina bora za mazao.

143. Utafiti wa mazao ya mboga, matunda na viungo utafanyika kwenye vituo vya Utafiti vya Tengeru, KATRIN, Maruku na Uyole kwa lengo la kupata vipando bora. Teknolojia bora zinazotokana na utafiti huo zitasambazwa kwa wadau kote nchini.

144. **Mheshimiwa Spika**, msisitizo utawekwa katika kutunza na kuzalisha mbegu mama (*breeder seed*) zipatazo tani 100 kwa mazao ya jamii ya nafaka, mafuta na mikunde. Vipingili na miche ya mbegu bora 4,000,000 vya

mazao ya muhogo, viazi vitamu, viungo, migomba, zabibu vitazalishwa. Aidha, tathmini itafanyika ili kuendelea kuboresha na kutoa teknolojia angalau moja ya usindikaji na kuongeza thamani za mazao.

145. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2009/2010, Wizara itaendelea kubuni na kutathmini teknolojia bora za matengamano ya udhibiti visumbufu na magonjwa ya mimea na mazao na kutathmini madawa ya asili ya viwandani yanayofaa kutumika bila kuathiri mazingira na kwa gharama nafuu. Kwa mfano, miti hiyo ni aina ya Dudupala (*Neorautanenia mitis*), Girigirimo (*Crotalaria spp*) na Muarobaini (*Azadirachta indica*).

Utafiti wa Udongo

146. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2009/2010, Wizara kupitia Kituo cha Utafiti cha Mlingano, itaendelea kuboresha ramani za rasilimali kilimo kwa kutumia teknolojia ya *Geographical Information System* (GIS) kwa ajili ya kuainisha maeneo yanayofaa kwa uwekezaji katika mikoa ya Dar es salaam, Pwani, Lindi, Mtwara na Tanga.

147. Wizara kupitia Kituo cha Mlingano itaendelea kuandaa ramani za rasilimali kilimo katika wilaya za Mvomero, Kilosa na Morogoro Vijijini ili kuainisha maeneo yanayofaa kwa

kilimo cha mpunga na mahindi. Kazi hiyo inafanyika kwa kuzingatia mkakati maalum wa kuufanya mkoa wa Morogoro kuwa ghala la Taifa (Fanya Morogoro Ghala la Taifa-FAMOGATA). Vilevile, Wizara itasambaza jarida la mapendekezo ya mbolea kulingana na ekolojia za kilimo kwa nchi nzima. Uhakiki wa matumizi ya mbolea ya Minjingu Mazao utaendelea katika Kanda za Mashariki, Kaskazini na Nyanda za Juu Kusini. Aidha, jumla ya sampuli za udongo 5,000 zitachunguzwa na kutolewa ushauri kuhusu virutubisho vinavyopaswa kuongezwa kwenye udongo ili kuongeza uzalishaji.

148. **Mheshimiwa Spika**, Wizara katika mwaka 2009/2010, inatarajia kutoa angalau teknolojia 2 za hifadhi ya rutuba ya udongo na hifadhi ya ardhi, teknolojia moja ya uvunaji wa maji na moja ya zana bora za kilimo.

Utafiti wa Mifumo ya Kilimo na Uchumi Sayansi Jamii (Farming Systems Research and Socio-economics)

149. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2009/2010, Wizara itaendelea kufanya tafiti za sayansi jamii na uchumi kuhusu matatizo yanayoathiri uenezaji mzuri wa teknolojia za kilimo. Tafiti hizo zitafanywa katika Kanda za Kaskazini, Mashariki, Nyanda za Juu Kusini na Ziwa. Aidha, Wizara itaendelea kutayarisha taarifa za uzalishaji wa mazao makuu (*farm*

budgets) kwenye kanda zote kwa kutumia bei mpya za mazao hayo na za pembejeo mbalimbali ili zitumike kufahamisha wakulima gharama za uzalishaji na faida inayopatikana kwa kila zao.

150. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itafanya tathmini ya matokeo ya tafiti (*impact studies*) kwa wakulima na pia kuchambua matatizo yao kwa kutumia mbinu shirikishi (*Participatory Rural Appraisal-PRA*) kwenye kanda zote saba za utafiti. Aidha, Wizara itatoa mafunzo ya wiki moja kwa watafiti wachumi kilimo kutoka kanda zote za utafiti ili kuboresha taaluma yao. Wizara pia itaendelea na juhudi za kuunganisha mfumo wa Utafiti wa Taifa na Mifumo ya Miradi/Taasisi zingine za utafiti nchini na nje ya nchi.

Kuboresha vituo na kuimarisha uwezo wa Watafiti

151. **Mheshimiwa Spika**, ili kutekeleza maagizo ya Mhe. Rais ya kuboresha mazingira ya kufanyia kazi watafiti, katika mwaka 2009/2010, Wizara itaendelea kukarabati kwa awamu nyumba za kuishi wafanyakazi wa vituo vya Maruku (4), Makutupora (2), Naliendele (2), Ukiriguru (2), Tumbi (5), Ilonga (4) na Selian itajengwa nyumba mpya 1. Aidha, ukarabati wa mifumo ya maji katika vituo vya Ukiriguru, Tumbi na Mlingano utakamilishwa. Vilevile, barabara ya kilometa 2 kutoka barabara kuu ya Dar es Salaam -Tunduma kwenda Kituo cha

Utafiti Uyole itafanyiwa matengenezo. Wizara itanunua magari 8 ambayo yatasambazwa katika vituo vya KATRIN (2), Ukiriguru (2), Mlingano (2), Naliendele (1) na Ilonga (1). Vilevile kompyuta 70 zitanunuliwa.

152. Jumla ya watafiti 32 wataendelea kupata mafunzo ya muda mrefu na 6 wapya wa Shahada ya Uzamili (MSc.) wataanza masomo. Hivyo, mwaka 2009/2010, Wizara itafadhili jumla ya watafiti 38 ambao ni wa Shahada ya Uzamivu (PhD.) 10, Uzamili (MSc.) 7 na Shahada (BSc.) 21. Watafiti na watumishi wengine wapatao 300 watapatiwa mafunzo mbalimbali ya muda mfupi katika fani zao.

153. **Mheshimiwa Spika**, chini ya mfumo wa usimamizi wa rasilimali na utafiti unaowalenga wadau yaani *Client-Oriented Research Development and Management Approach* (CORDEMA), Wizara itaendelea kutoa mafunzo kwa watafiti katika vituo 16 vya utafiti ili kuwajengea uwezo wa kuandaa na kutekeleza tafiti zenye kutatua mahitaji yanayotokana na vipaumbele vya Kanda na wadau wake pamoja na kusimamia rasilimali za utafiti ili kuleta ufanisi katika uzalishaji wa teknolojia.

154. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itaendelea kuboresha Mifuko ya Kanda ya Utafiti (*Zonal Agricultural Research and Development*

Fund- ZARDEF) kwa madhumuni ya kufanya tafiti za kilimo zinazolenga kutoa teknolojia sahihi za kutatua matatizo ya uzalishaji kulingana na vipaumbele vya kanda. Jumla ya tafiti 88 zitafanyika katika kanda zote saba ikiwa ni pamoja na kupitisha miradi mipya.

155. Katika mwaka 2009/2010, Vitengo Unganishi vya Utafiti na Ugani (*Zonal Information Education Liaison Units – ZIELU*) vitaimarisha mbinu za kusambaza teknolojia kwa kutumia nyenzo rahisi za kufikisha ujumbe kwa wakulima ikiwa ni pamoja na kutoa vipeperushi vya aina za teknolojia 28 katika kanda saba.

156. Mradi wa kuanzisha Kituo cha Utafiti wa Ubora wa Hali ya Juu (*Rice Centre of Excellence*) wa zao la mpunga utatekelezwa chini ya Programu ya Kilimo ya Kuendeleza Tija na Uzalishaji katika Afrika ya Mashariki (*Eastern Africa Agricultural Productivity Programme*). Mradi huo utatoa msukumo wa pekee wa kubuni na kuendeleza teknolojia za mpunga na kuhakikisha kuwa zinatumiwa na walengwa kwa wingi nchini na katika nchi za Afrika Mashariki na Kati ambazo ni wanachama wa Taasisi ya Kuimarisha Utafiti wa Kilimo Afrika Mashariki na Kati (*Association for Strengthening Agricultural Research in East and Central Africa – ASARECA*). Kituo cha Utafiti cha KATRIN –

Ifakara ndicho kitakachoongoza na kuratibu shughuli za utafiti kikishirikiana na vituo vyote vya utafiti katika kanda saba za utafiti, vyuo vya mafunzo ya kilimo na Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine. Lengo ni kukipandisha hadhi kituo cha utafiti wa mpunga cha KATRIN ili kiwe na hadhi ya kituo cha utafiti wa Ukanda wa Afrika Mashariki na Kati (*Regional Centre of Excellence*).

157. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2009/2010, Wizara itatekeleza Mradi wa Kuongeza Rutuba ya Udongo (*Integrated Soil Fertility Management*) unaolenga kuleta tija endelevu katika kilimo kwenye skimu za umwagiliaji maji (*Small scale irrigation schemes*) ikiwa ni mkakati wa kuongeza uzalishaji wa chakula kwa kushirikiana na Mradi wa Usalama wa Chakula (*Accelerated Food Security Project – ASFP*). Kituo cha utafiti cha Mlingano kitaratibu shughuli za mradi kwa kushirikiana na vituo vya utafiti katika Kanda na Halmashauri za Wilaya. Lengo la mradi ni kupata teknolojia zenye matengamano ya rutuba ya udongo (*Integrated Soil Fertility Management Options*) kwa kila ekolojia za kilimo zilizoko katika Wilaya 60. Wilaya hizo zimeteuliwa kwa vile zinapata ruzuku ya mbolea kwa mfumo wa vocha na ziko kwenye mpango wa kuanzisha na kuimarisha skimu za umwagiliaji maji mashambani.

Mafunzo ya Kilimo kwa Wataalam

158. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itafundisha wanafunzi 2,400 na kufadhili wanafunzi 1,998 katika mafunzo kwa vitendo (*field attachment*); kufadhili wakufunzi 10 katika shahada ya kwanza, uzamili na uzamivu ili kuinua viwango vyao vya elimu na kuandaa mafunzo ya muda mfupi (*refresher / upgrading courses*) kwa wakufunzi 40 na kuandaa mitaala mipya miwili ya programu za mafunzo. Aidha, vyuo vya mafunzo vya KATC Moshi, Igurusi, Ilonga na Ukiriguru vitawezeshwa kupanua na kutoa mafunzo ya umwagiliaji kwa wakulima katika skimu 40 za umwagiliaji katika kanda nne zenye skimu za umwagiliaji. Pia vyuo vingine vitakarabatiwa na kuboresha samani, vitendea kazi, vifaa na nyenzo za kufanyia kazi mbalimbali.

Udhibiti wa Visumbufu vya Mimea na Mazao ya Kilimo

159. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2009/2010, Wizara itakamilisha mapendekezo ya kuhuisha Sheria ya Visumbufu vya Mimea (*Plant Protection Act 1997*) ili kuifanya iendane na wakati. Aidha, Wizara itaimarisha uwezo wake wa kusimamia utekelezaji wa Sheria hiyo ikiwa ni pamoja na kutoa mafunzo kwa wakaguzi ili kutoa huduma bora kwa wakulima na wasafirishaji wa mazao kwa kuzingatia

viwango vya usafi wa mazao kwa ajili ya soko la ndani na nje. Wizara pia itaendelea kushirikiana na Serikali za Mitaa na taasisi mbalimbali yakiwemo mashirika ya kimataifa ya udhibiti wa Nzige katika kukagua maeneo ya mazalio ya visumbufu na kuwadhibiti mapema ili kuokoa mazao ya wakulima.

160. Wizara itaimarisha huduma ya utabiri wa viwavi jeshi kwa kukarabati mitego 100 ya nondo na mfumo wa kompyuta unaotumika kutabiri. Aidha, Wizara itaendelea kuhamasisha wakulima kuanzisha na kuendeleza matumizi ya mbinu za udhibiti husishi wa visumbufu vya mimea ambazo ni za gharama nafuu na salama kwa wakulima na mazingira. Vilevile, uchunguzi na udhibiti wa gugumaji, ugonjwa wa migomba wa kunyauka (*Banana bacterial wilt*), batobato kali ya muhogo na nzi wa matunda utaendelezwa. Aidha, utafiti wa kutafuta wadudu walawangi ambao ndiyo njia ya kudumu katika kumdhibiti nzi wa matunda utaendelezwa.

Uendelezaji wa Mazao ya Kilimo

Uzalishaji wa Mazao Makuu Asilia ya Biashara

161. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kupitia Bodi za Mazao ya Kahawa, Pamba, Tumbaku, Pareto, Korosho, Sukari na Mkongwe itasimamia

utekelezaji wa Sheria, Kanuni na Miongozo inayosimamia uzalishaji na biashara ya mazao hayo nchini. Aidha, ili kuhakikisha tija na uzalishaji wa mazao hayo inaongezeka kwa mujibu wa malengo ya kitaifa, kimkoa na kiwilaya, Wizara itashirikiana na mikoa pamoja na Halmashauri kusimamia utekelezaji wa miradi ya kuendeleza mazao hayo ikiwa ni pamoja na kuyaongezea thamani (*rural agro-processing*) kupitia miradi ya usindikaji iliyoibuliwa chini ya DADPs. Hivyo, uzalishaji wa mazao makuu ya biashara katika mwaka 2009/2010 unatarajia kuongezeka kwa viwango tofauti kama ifuatavyo:-.

Sukari

162. Uzalishaji wa sukari unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 279,850 hadi tani 300,000. Ongezeko hilo litatokana na kuongeza uzalishaji wa sukari kupitia viwanda vidogo, kuongezeka kwa tija na uzalishaji wa miwa ya sukari kutoka wakulima wadogo na kuimarisha utaratibu wa kilimo cha mkataba kwa wakulima walio karibu na kampuni za sukari za Kagera, Mtibwa na Kilombero chini ya utaratibu wa kuunganisha mashamba yao ili yalimwe kwa utaratibu wa mashamba makubwa (*block farming*). Utaratibu huo utarahisisha upatikanaji wa huduma za ugani, pembejeo, uvunaji na usafirishaji wa miwa.

Tumbaku

163. Uzalishaji wa tumbaku unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 58,702 hadi tani 60,000. Ongezeko hilo litatokana na kuwajengea uwezo wakulima kuzingatia kanuni bora za kilimo cha tumbaku, kuwapatia wakulima mbegu bora za tumbaku, ujenzi wa mabani mapya 10,000 ya kukaushia tumbaku ili kuongeza ufanisi wa ukaushaji na kupunguza uharibifu wa majani baada ya mavuno. Aidha, Wizara itaendelea kushirikiana na wadau wa tumbaku kuhakikisha wakulima wanapata bei nzuri ya tumbaku kwa kuhakikisha unakuwepo ushindani katika ununuzi wa tumbaku nchini.

Chai

164. Uzalishaji wa chai unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 34,165 hadi tani 35,000. Ongezeko hilo litatokana na kuimarisha upatikanaji wa miche bora ya chai kupitia vikundi vya wakulima, kuendelea kwa ufufuaji wa mashamba ya chai yaliyotelekezwa, kutoa mafunzo juu ya kilimo bora cha chai, hususan kwa wakulima wadogo; kuimarisha ukaguzi katika mashamba ya chai na kuhakikisha kuzingatiwa kwa kanuni bora za uzalishaji wa chai. Aidha, utaratibu wa kuwatumia wataalam waliobobea wa huduma za ugani katika zao la chai utaimarishwa (*commodity specific extension*)

services) na kuhamasisha uanzishaji wa mashamba ya chai katika maeneo mapya.

Pareto

165. Uzalishaji wa pareto unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 3,280 hadi tani 4,800. Ongezeko hilo litatokana na kuwafundisha wakulima mbinu za kilimo bora cha pareto, kuzalisha na kusambaza tani 20 za vikonyo vya mbegu bora za pareto na kuwajengea uwezo wakulima kupunguza upotevu wa maua ya pareto baada ya mavuno kwa kufundisha mbinu bora za ukaushaji wa pareto.

Mkonge

166. Uzalishaji wa mkonge unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 33,208 hadi tani 35,000. Ongezeko hilo litatokana na kuendelea kuongezeka kwa uzalishaji unaotokana na upanuzi wa mashamba katika misimu ya nyuma, kuanza kwa uvunaji wa mkonge wa wakulima wadogo katika mikoa ya kanda ya Ziwa na kuwawezesha wakulima wadogo kupata mashine za kukobolea mkonge. Aidha, Bodi ya Mkonge itaendelea kusimamia usafi wa mashamba ili kuhakikisha tija na uzalishaji katika mashamba ya mkonge unaongezeka.

Korosho

167. Uzalishaji wa korosho unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 79,069 hadi tani 100,000. Ongezeko hilo litatokana na kuhimiza udhibiti wa viatilifu vya mikorosho kwa wakati unaotakiwa, kuhakisha upatikanaji wa viuatilifu vya visumbufu vya mikorosho katika wakati unaotakiwa, kuendelea kutoa mafunzo ya kilimo bora cha mikorosho na kuhimiza ufufuaji wa mashamba ya korosho yaliyotelekezwa. Bodi ya Korosho itaratibu upandaji wa mikorosho mipya na kubebesha mikorosho ya zamani. Wakulima watahimizwa kuibua miradi ya mikorosho kupitia DADPs ikiwa ni pamoja na miradi ya uanzishwaji wa viwanda vidogo vya ubanguaji wa korosho katika Halmashauri. Aidha, mfumo wa matumizi ya stakabadhi ya mazao ghalani utatumika katika mikoa yote inayolima korosho nchini.

Pamba

168. Uzalishaji wa pamba utarajiwa kupungua kutoka tani 368,229 hadi tani 250,000. Upungufu huo utasababishwa na kupungua kwa eneo lililopandwa pamba katika msimu wa 2008/2009 kutokana na baadhi ya wakulima ama kupunguza maeneo ya uzalishaji au kusitisha uzalishaji kulikosababishwa na kushuka kwa bei ya pamba katika msimu huu wa ununuzi wa 2008/2009. Hata hivyo, Serikali

itaendelea kuwahimiza wakulima wa pamba kuendelea kuzalisha pamba kwa kupanua kilimo cha mkataba, kutoa ruzuku ya viuatilifu na mbegu bora za pamba, kuendelea kuwafundisha wakulima kanuni bora za pamba kwa kutumia mbinu shirikishi ya Shamba Darasa.

Kahawa

169. Uzalishaji wa kahawa unatarajiwa kushuka kutoka tani 62,345 hadi tani 50,000. Kushuka kwa uzalishaji kutasababishwa na tabia ya mikahawa kupunguza uzalishaji katika msimu unaofuata msimu uliozalisha kahawa kwa wingi. Hata hivyo, Wizara itaendelea kushirikiana na Halmashauri na Taasisi ya Utafiti wa Kahawa (TaCRI) kuzalisha na kusambaza miche bora ya kahawa milioni 13, kuendelea kuhimiza matumizi ya mitambo midogo ya kumenya kahawa mbichi vijijini kupitia DADPs, kupanua eneo lililopandwa mikahawa bora yenye ukinzani dhidi ya visumbufu vya kahawa, na kuhimiza unywaji wa kahawa nchini.

Uendelezaji wa Mazao ya Chakula

170. ***Mheshimiwa Spika***, Ili kuzalisha chakula kwa wingi kwa ajili ya kukidhi mahitaji ya nchi na kuuza ziada nje, Wizara ikishirikiana na Mikoa na Halmashauri za Wilaya inatekeleza

Mkakati wa kuzalisha mazao ya chakula kulingana na ekolojia za kilimo na fursa za upatikanaji wa masoko. Mkakati huo unazingatia kuongeza matumizi ya pembejeo za kilimo hususan mbegu bora, mbolea na zana bora. Mkakati huo unazingatia kuongeza uzalishaji wa mahindi katika maeneo yenye uhakika wa upatikanaji wa mvua kuongeza tija na uzalishaji katika skimu za umwagiliaji katika maeneo yenye uwezekano mkubwa wa kuendeleza kilimo hicho.

171. Wizara itahimiza uzalishaji wa mazao yanayostahimili ukame, hususan mtama, muhogo, viazi vitamu na mikunde katika maeneo yanayokabiliwa mara kwa mara na upungufu wa mvua. Aidha, wakulima wataelimishwa mbinu bora za hifadhi ya mazao kabla na baada ya mavuno, kukadiria mahitaji ya chakula katika kaya na upatikanaji wa masoko ya mazao yao. Kutokana na mikakati hiyo, uzalishaji wa chakula unatazamiwa kufikia tani milioni 11.5 katika mwaka 2009/2010 kutoka tani milioni 10.9 zilizozalishwa mwaka 2008/2009.

Uendelezaji Mazao ya Bustani, Mbegu za Mafuta na Viungo

Mazao ya Bustani

172. **Mheshimiwa Spika**, kwa kutambua umuhimu wa mazao ya bustani, hususan katika kuongeza kipato kwa wakulima katika msimu wa 2009/2010, Wizara kwa kushirikiana na Baraza la Wadau wa Mazao ya Bustani Tanzania (*Horticultural Development Council of Tanzania – HODECT*) itaandaa Mkakati na Programu ya Kuendeleza Kilimo cha Mazao ya Bustani Tanzania. Katika Mkakati na Programu hiyo, maeneo yote yaliyo na uwezekano mkubwa wa kuzalisha mazao hayo yataainishwa, fursa maalum kama ukaribu na walaji, masoko, viwanda vya usindikaji au miundombinu ya usafirishaji zitaainishwa na mpango wa kuzalisha mazao kulingana na fursa hizo utaandaliwa kwa lengo la kutumika kuwahimiza wakulima kutumia fursa hizo. Kwa mfano, wakulima katika mikoa ya Pwani, Lindi na Mtwara watahauriwa kuendeleza kilimo cha mazao ya matunda, hususan maembe kwa ajili ya kukidhi mahitaji ya soko na viwanda vilivyopo Dar es Salaam. Wakulima wa Mikoa ya Nyanda za Juu Kaskazini, Nyanda za Juu Kusini na Kanda ya Ziwa watahimizwa kuzalisha mazao ya mboga na matunda kama matofaa na maparachichi kwa ajili ya soko la ndani na nje.

Aidha, wakulima wa Kanda ya Kati watahimizwa kuzalisha zabibu kwa ajili ya mahitaji ya viwanda vya mvinyo au soko la zabibu tamu kwa ajili ya soko la ndani na la nchi jirani. Fursa za kuwepo kwa viwanja vya ndege kwenye maeneo hayo zitatumika.

173. **Mheshimiwa Spika**, ili kuhakikisha wakulima wanapata vipando bora vya mazao ya matunda na bustani, Wizara kupitia Wakala wa Mbegu wa Taifa (*Agricultural Seed Agency – ASA*) itajenga maeneo maalum ya kisasa ya uzalishaji wa miche bora ya miti ya matunda kwa ajili ya kukidhi mahitaji ya wakulima. ASA inawasiliana na wataalam kutoka nchini Israel kwa ajili hiyo. Lengo ni kuijengea uwezo ASA wa kuzalisha miche ya matunda ipatayo milioni mbili na nusu kwa mwaka. Kwa kuanzia uzalishaji utakuwa wa miche bora ya miembe, michungwa, mapesheni na mapapai.

Mbegu za Mafuta

174. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya itahimiza undelezaji na usindikaji wa mazao ya mbegu za mafuta, hususan alizeti, ufuta, michikichi, karanga na soya kupitia DADPs katika maeneo yenye uwezekano mkubwa wa kuendeleza mazao hayo. Aidha, wakulima watafundishwa kanuni za kilimo bora cha

mazao hayo kupitia mashamba darasa na watahimizwa kujiunga katika vikundi au ushirika wa uzalishaji ili kupata masoko ya uhakika ya mazao yao. Aidha, Wizara itashirikiana na Halmashauri za wilaya 22 zilizopanga katika DADPs za mwaka 2009/2010 kuendeleza viwanda vidogo vya usindikaji wa mbegu za mafuta.

Uwekezaji katika Kilimo

175. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itaendelea kuhuisha vivutio vya uwekezaji katika Sekta ya Kilimo kwa lengo la kuwa na vivutio vitakavyosaidia kuongeza uwekezaji katika sekta ya kilimo; kuhamasisha uwekezaji kwa kushirikiana na Kituo cha Uwekezaji cha Taifa (*Tanzania Investment Centre- TIC*) na Baraza la Taifa la Biashara (*Tanzania National Business Council-TNBC*). Aidha, fursa za uwekezaji zilizopo katika sekta zitaendelea kutangazwa kwa wawekezaji wa ndani na nje. Vilevile, Wizara itashirikiana na Wizara ya Fedha na Uchumi pamoja na Benki Kuu kuanzisha benki ya kilimo nchini kwa lengo la kusaidia wawekezaji pamoja na sekta binafsi kupata mikopo yenye riba na masharti nafuu.

176. Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Ardhi na Maendeleo ya Makazi na mikoa itaainisha, kupima na kusajili ardhi iliyopo kwa

ajili ya kilimo cha kibiashara. Maeneo hayo yataingizwa katika Hazina ya Ardhi (*land bank*) kwa ajili ya wawekezaji wa ndani na nje. Aidha, mpango wa kuzalisha mbegu za mazao mbalimbali kibiashara katika shamba la Mbozi utanza kutekelezwa. Vilevile, Wizara itaendelea kufuatilia kwa karibu matumizi ya mashamba makubwa yaliyobinafsishwa kulingana na mikataba ya mauzo.

Usalama wa Chakula na Hifadhi ya Mazao

Usalama wa Chakula

177. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2009/2010, Wizara itazijengea uwezo Halmashauri za Wilaya zilizoibua miradi inayolenga kutatua matatizo ya upungufu wa chakula kupitia DADPs kwa kutoa mafunzo kwa timu za wawezeshaji wa Halmashauri za Wilaya na kuendelea kuhimiza uibuaji wa miradi ya aina hiyo. Jumla ya wawezeshaji 108 kutoka Halmashauri 12 za Mikoa ya Dodoma, Arusha na Manyara watapatiwa mafunzo hayo. Mafunzo mengine yatahusu masuala mchanganyiko ya Usalama wa Chakula hususan, matumizi ya teknolojia za *Geographical Information Systems (GIS)* na *Global Positioning System (GPS)* katika ukusanyaji na usambazaji wa takwimu na taarifa za mvua na hali ya mazao mashambani kwa wataalam wawezeshaji 60 kutoka katika Halmashauri 20 za mikoa ya Dodoma, Singida

na Manyara; hifadhi bora na matumizi ya mazao ya nafaka na mikunde yatakayotolewa kwa wataalam wa kilimo 180 kutoka Halmashauri za Wilaya 20 katika Mikoa ya Ruvuma, Tanga, Lindi na Pwani ili kupunguza upotevu na kuongeza upatikanaji wa chakula; teknolojia za hifadhi na matumizi ya mazao ya mizizi, mboga na matunda kwa wataalam 60 wa Halmashauri za Mikoa ya Morogoro, Arusha na Tanga na mafunzo ya ujenzi wa maghala bora ya kuhifadhi mazao ya chakula katika Mikoa ya Ruvuma na Morogoro kwa mafundi ujenzi wa vijiji na wataalam wa kilimo.

178. Kupitia mafunzo hayo, Wizara itahamasisha na kuhimiza wananchi kuhifadhi chakula cha kutosheleza mahitaji ya kaya kwa mwaka mzima ili kuepukana na njaa. Halmashauri zilizoibua miradi ya ujenzi wa maghala ya kuhifadhi mazao kupitia DADPs zitapatiwa ushauri wa kiufundi wa namna ya kutumia maghala hayo kwa ufanisi. Vilevile, Wizara itaendelea kuhamasisha na kuhimiza matumizi ya mazao yasio ya nafaka na matumizi ya teknolojia za usindikaji wa mazao ya nafaka kwa kuchanganya muhogo na nafaka kama vile mahindi na mtama na itafanya tafiti maalum zitakazochangia kuongeza uwezo wa kubuni mikakati ya kuboresha usalama wa chakula nchini.

Tathmini ya Hali ya uzalishaji wa mazao ya Chakula na Upatikanaji wa Chakula

179. **Mheshimiwa Spika,** Wizara itaendelea kuimarisha uwezo wake katika kuratibu hali ya uzalishaji wa mazao ya chakula nchini kwa kufanya savei mbalimbali za utabiri wa uzalishaji wa mazao ya chakula ili kubaini hali ya chakula nchini na kupendekeza hatua za kuchukuliwa. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na wadau itafanya tathmini za kina katika maeneo yatakayobainika kuwa na upungufu wa chakula na kuishauri Serikali kuchukua hatua zinazostahili kwa kuzingatia maslahi ya wazalishaji na walaji.

180. Ili kukabiliana na upungufu wa chakula, Wizara itaendelea kufuatilia kwa karibu hali ya chakula katika maeneo yenye upungufu na itafanya tathmini ya kina mwezi Agosti 2009 na ikibidi wakati mwingine wowote ule ili kubaini kaya zitakazoathirika na upungufu na kuchukua hatua zinazostahili. Aidha, mwezi Desemba 2009, Wizara itafanya tathmini ya mavuno ya msimu wa 2008/2009 (*Final Forecast*). Tathmini hiyo pia itazingatia mwenendo wa uzalishaji wa kilimo cha vuli cha mwaka 2009/2010 ambacho kwa kawaida huchangia kati ya asilimia 20 hadi 25 ya mavuno ya msimu mmoja. Hali ya chakula mwaka 2009/2010 itategemea sana mavuno yanayotokana na mvua hizo. Tathmini ya awali

(*Preliminary Forecast*) ya uzalishaji wa mazao ya chakula katika msimu wa kilimo wa 2009/2010 na upatikanaji wa chakula kwa mwaka 2010/2011 itafanyika mwezi Mei, 2010.

Hifadhi ya Chakula Katika ngazi ya Taifa

181. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2009/2010, Wakala wa Hifadhi ya Chakula ya Taifa (*NFRA*) imepanga kununua kutoka kwa wakulima hapa nchini nafaka; mahindi tani 160,000 na mtama tani 5,000 zenye thamani ya Shilingi bilioni 49.40. Aidha, kazi zingine zitakazotekelezwa na *NFRA* ni pamoja na ununuzi wa vitendea kazi kama vile magunia, maturubai, dawa za kuhifadhia nafaka na ukarabati wa maghala. *NFRA* pia itahamisha nafaka zake kutoka kanda za *NFRA* zenye ziada na kuzipeleka kwenye kanda zenye upungufu wa chakula.

Usindikaji wa Mazao ya Kilimo

182. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara itawajengea uwezo wataalam wa kilimo wa halmashauri za wilaya kwa kuwapatia mafunzo ya teknolojia za usindikaji wa mazao ya chakula, hususan yale ya nafaka, mikunde, muhogo, mboga na matunda. Aidha, mafunzo ya utayarishaji na matumizi ya mazao ya mtama, muhogo, mboga na matunda yatatolewa kwa lengo la kupanua matumizi ya mazao hayo

katika kuongeza uhakika wa chakula. Ili kuongeza soko na kupanua matumizi ya zao la muhogo, Wizara kwa kushirikiana na sekta binafsi itawahamasisha wasindikaji wa mazao ya nafaka kuchanganya muhogo na nafaka kama vile mahindi na mtama.

Matumizi Bora ya Ardhi

183. **Mheshimiwa Spika**, maendeleo ya kilimo nchini yanategemea sana jinsi rasilimali za ardhi, maji na bioanuai zinavyotumika. Upanuzi wa shughuli za kilimo una nafasi kubwa ya kuharibu mazingira kama kanuni za matumizi endelevu ya ardhi ya kilimo hazikuzingatiwa ipasavyo. Hali hiyo tayari imejitokeza katika maeneo mengi yenye miinuko kama milima ya Uluguru, milima ya Pare na maeneo ya Mikoa yenye mifugo mingi kama Arusha, Manyara, Dodoma na Shinyanga. Ili kukabiliana na hali hiyo, Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali itaendelea kusimamia na kutoa ushauri wa matumizi bora ya ardhi ya kilimo.

184. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itaendelea na mchakato wa kukamilisha Mpango Kabambe wa Kitaifa wa Matumizi Bora ya Ardhi ya Kilimo (*National Agricultural Land Use Planning and Management Master Plan*) ambao

unatoa dira ya matumizi endelevu ya ardhi ya kilimo inayozingatia tija na hifadhi ya mazingira.

185. Wizara kwa kushirikiana na ASA na RUBADA itakamilisha upimaji wa mashamba matano kati ya saba yaliyo chini ya Wizara (Msimba, Dabaga, Tengeru, Mwele na Dakawa) ili kuondokana na migogoro ya ardhi inayotokana na uvamizi kwenye mashamba hayo. Kwa kushirikiana na wilaya za Mbinga, Iringa vijijini, Kilolo, Mpwapwa, Morogoro Vijijini, Kiteto, Iramba, Sengerema, Bunda, Tarime na Same, Wizara itatoa mafunzo kwa maafisa ugani 22 kuhusu kanuni za matumizi bora ya ardhi na udhibiti wa mmomonyoko wa udongo.

186. Wizara itaendelea kupima na kuwekea mipaka maeneo yanayomilikiwa na Wizara kwa lengo la kupatiwa hatimiliki ili kuyalinda dhidi ya uvamizi; kuendeleza teknolojia endelevu za kilimo – mseto (za asili na za kisasa) zinazofaa kwa maeneo ya ufugaji na maeneo ya miinuko ili kuongeza tija, kuhifadhi teknolojia za asili na kuhifadhi mazingira ikiwa ni pamoja na kuchangia juhudi za kupunguza mabadiliko ya tabia nchi na kuenea kwa jangwa.

187. **Mheshimiwa Spika**, kwa kushirikiana na Wizara ya Maendeleo ya Mifugo na Uvuvi na Halmashauri za Wilaya, Wizara

itaandaa Mipango ya Usimamizi (*management plans*) kwa matumizi ya ardhi ya kilimo na ufugaji kwenye maeneo ya wafugaji (*pastoral ecosystems*) na wakulima (*upland farming systems*). Lengo ni kuwa na mipango shirikishi itakayotumiwa na wakulima na wafugaji wa maeneo husika katika kuhakikisha kunakuwepo na matumizi endelevu ya ardhi kwenye maeneo hayo. Wilaya zitakazohusika kwa kuanzia ni Kasulu, Kibondo na Kigoma Vijijini (Kigoma); Handeni, Mkinga na Muheza (Tanga); Ifakara, Kilosa na Ulanga (Morogoro); na Kilwa na Lindi Vijijini (Lindi) ambazo tayari zina Mipango ya Matumizi Bora ya Ardhi ya Vijiji. Aidha, Wizara itatoa ushauri wa kiufundi kuhusu uendelezaji wa matumizi bora ya ardhi kwa Halmashauri za Wilaya zilizoibua miradi ya aina hiyo kupitia DADPs zao.

Mipango ya Kuhifadhi Mazingira Katika Kilimo

188. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2009/2010, Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika itaendelea kuratibu, kudhibiti na kuhamasisha shughuli za hifadhi ya mazingira katika kazi za maendeleo ya kilimo kwa kushirikisha Halmashauri za Wilaya ili kuongeza uzalishaji na kuwa na kilimo endelevu. Ili kufanikisha hayo, Wizara itatathmini athari ya shughuli za maendeleo ya

kilimo na mabadiliko ya tabianchi kwenye mazingira katika Halmashauri za Sumbawanga Vijijini na Mpanda (Rukwa); Urambo na Sikonge (Tabora); Iramba na Singida Vijijini (Singida); Masasi na Newala (Mtwara) na Same na Siha (Kilimanjaro) kwa kushirikiana na wadau mbalimbali katika Halmashauri hizo.

189. Wizara pia itaelimisha jamii kuhusu Sheria ya Mazingira ya mwaka wa 2004 na suala zima la hifadhi ya mazingira katika Halmashauri zilizotajwa na Halmashauri za Bunda, Musoma Mjini, Serengeti, Songea na Namtumbo kwa kusudi la kuwawezesha kuibua miradi inayohusisha hifadhi ya mazingira yenye kuleta tija katika kilimo na kufanya kilimo cha nchi hii kuwa endelevu. Shughuli hiyo itafanywa kwa kushirikiana na Ofisi ya Makamu wa Rais Idara ya Mazingira (VPO-DoE) pamoja na Baraza la Taifa la Mazingira (NEMC).

190. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana Ofisi ya Makamu wa Rais Idara ya Mazingira (VPO-DoE) pamoja na Baraza la Taifa la Mazingira (NEMC), itaandaa Mwongozo wa kutathmini athari za mazingira katika sekta ya kilimo kwa lengo la kuhakikisha kuwa shughuli za kilimo nchini zinafanyika kwa kuzingatia hifadhi ya mazingira na zinakuwa endelevu.

Hifadhi ya Udongo na Matumizi Bora ya Ardhi

191. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2009/2010, Wizara itashirikiana na Halmashauri za Wilaya zikiwemo zile zinazopata mbolea ya ruzuku za Mbinga, Iringa Vijijini, Kilolo, Mpwapwa, Morogoro Vijijini, Kiteto, Iramba, Sengerema, Bunda, Tarime na Same kuwapatia mafunzo maafisa ugani 22. Mafunzo hayo yatahusu:-

- Kanuni za matumizi bora ya ardhi na udhibiti wa mmomonyoko wa udongo ambazo ni muhimu kuzingatiwa ili mbolea inayotumika mashambani iweze kuongeza tija kwa viwango vilivyokusudiwa.
- Matumizi ya GPS na upimaji wa mashamba ya wakulima utakaoambatana na ukusanyaji na utoaji takwimu za matumizi ya ardhi ya kilimo ili kuanza kujenga uwezo wa kuchangia katika maboresho ya takwimu za kilimo zinazotolewa na Wizara.

Kurekebisha na Kuhuisha Sera na Sheria

192. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2009/2010, Wizara itaendelea kuandaa na kufanya mapitio ya sheria na kanuni za sekta ya kilimo ili kuhakikisha zinakidhi mahitaji ya sasa au malengo ya kutungwa kwa sera na sheria

hizo. Wizara itaandaa mwongozo wa utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Kilimo ili kubainisha majukumu ya wadau mbalimbali. Aidha, kazi zingine zitakazotekelezwa ni pamoja na kukamilisha mapendekezo ya marekebisho ya Sheria ya Mfuko wa Pembejeo za Kilimo ya mwaka 1994; Sheria ya Haki Miliki za Wagunduzi wa Aina Mpya za Mbegu za Mimea 2002; Sheria ya Tume ya Maendeleo ya Ushirika, Sheria ya Hifadhi ya Mimea (*Plant Protection Act, 1997*) na Sheria ya Viuatilifu (*Tropical Pesticides Research Institute, 1979*); kuandaa mapendekezo ya Muswada wa Sheria ya Nasaba za Mimea kwa ajili ya Kilimo na Chakula. Vilevile, Wizara itaandaa Kanuni za Sheria ya Mbolea; Kanuni za Sheria za Bodi za Mazao na Kanuni za Sheria ya Bodi ya Mazao ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko na kuandaa mapendekezo ya Muswada wa Sheria ya Kusimamia Rasilimali za Kilimo na Sheria ya Kilimo cha Mkataba.

Sensa ya Kilimo na Mifugo

193. **Mheshimiwa Spika**, Wizara za Sekta ya Kilimo kwa Tanzania bara na visiwani zikishirikiana na Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Ofisi ya Mtakwimu Mkuu Zanzibar, zinaendelea na zoezi la Sensa ya Kilimo na Mifugo ambalo linategemea kukamilika katika mwaka huu wa fedha. Sensa ya mwaka 2008/2009 inalenga

kupima mafanikio ya MKUKUTA kwenye Sekta ya Kilimo. Kutokana na sensa hiyo matokeo yatalinganishwa na sensa ya mwaka 2002/2003 ili kupima maendeleo ya utekelezaji wa malengo ya MKUKUTA na Milenia na kufanya marejeo ya viashiria vya malengo hayo. Kwa mujibu wa mpango wa kutathmini mafanikio ya MKUKUTA, sensa ya kilimo na mifugo imepangwa kuwa inafanyika kila baada ya miaka mitano. Aidha, kupitia Utafiti wa Kufuatilia Kaya (*Panel Survey*) unaoendelea nchini kote kwa kushirikisha Wizara za Sekta za Kilimo, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Washirika wa Maendeleo, utekelezaji wa malengo ya Milenia na MKUKUTA unatathminiwa ikiwa ni pamoja na kuangalia umuhimu wa viashiria vilivyopo.

194. Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO) kwa kushirikiana na Wizara za Sekta ya Kilimo, Wizara ya Maliasili na Utalii na Ofisi ya Taifa ya Takwimu, zinaandaa mfumo wa benki ya Takwimu za Kilimo na Maliasili unaoitwa "*CountrySTAT*" utakaoweza kuingizwa kwa takwimu za sekta ya kilimo na maliasili katika sehemu moja na kuunganishwa na mitandao ya Wizara husika. Kwa kutumia mfumo huo, watumiaji wa takwimu za kilimo na maliasili wataweza kupata takwimu wanazohitaji kwa urahisi kupitia mtandao.

Kutekeleza Programu Kabambe ya Mageuzi na Modenizesheni ya Ushirika (*Cooperative Reform and Modernization Program - CRMP*)

Maendeleo ya Ushirika

195. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2009/2010, Wizara itawakutanisha wadau wakuu wa utekelezaji wa Programu Kabambe ya Mageuzi na Modenizesheni ya Ushirika, yaani COASCO, MUCCoBS, TFC na SCCULT katika kutathimini utekelezaji wa Programu na kuandaa mfumo wa utekelezaji na ugharamiaji. Aidha, Wizara itaendelea kuboresha utekelezaji wa CRMP kwa kufanya kazi zifuatazo:

Kuimarisha Uongozi wa Vyama vya Ushirika

196. **Mheshimiwa Spika**, kwa kushirikiana na Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, Wizara itasimamia chaguzi za Vyama Vikuu pamoja na Vyama vya Msingi vya mikoa ya Mbeya, Ruvuma, Iringa, Morogoro, Tabora, Kigoma na Rukwa ambayo muda wake wa uchaguzi kwa mujibu wa Sheria umefikiwa. Aidha, Wizara kwa kushirikiana MUCCoBS itatoa mafunzo kwa wajumbe wa bodi wapya watakoachaguliwa pamoja na watendaji wa Vyama vya Ushirika vya mazao na SACCOS.

Kuhamasisha Wananchi Kuanzisha ama Kujiunga kwenye Vyama vya Ushirika

197. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2009/2010, Wizara itahamasisha wananchi wengi zaidi kujiunga katika Vyama vya Ushirika yakiwemo maeneo ya Mbinga na Mara ambako tayari hatua za kuimarisha Vyama Vikuu vya Ushirika zilikwishaanza. Msisitizo mkubwa utawekwa katika kuongeza idadi ya wanachama katika Vyama vilivyopo ili kuimarisha mitaji yake viweze kuendeshwa kibiashara kwa manufaa ya wanachama wake. Lengo ni kuongeza idadi ya Vyama vya Ushirika nchini kwa asilimia 5 na Idadi ya wanachama wa Vyama vya Ushirika kwa asilimia 15. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau imepanga kuhamasisha vijana katika mikoa mbalimbali wajiunge katika ushirika wa uzalishaji mali na kuanzisha Vyama vya Ushirika wa Akiba na Mikopo ili waweze kupata mitaji ya kuendesha miradi yao. Katika maeneo hayo imepangwa kutilia mkazo uzalishaji wa mazao ya mboga, matunda ya muda mfupi na mazao mengine ya kilimo kutegemeana na hali ya eneo husika.

Kueneza Matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Mazao Ghalani

198. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara itashirikiana na Wizara ya Viwanda, Biashara na Masoko pamoja na Tawala za Mikoa na Halmashauri za

Wilaya kueneza matumizi ya Mfumo wa Stakabadhi za Mazao Ghalani katika maeneo yanayozalisha korosho na pamba, hususan katika mikoa ya Lindi, Dar es Salaam, Tanga na Ruvuma (kwa zao la korosho), Shinyanga (Kahama), Kagera (Biharamulo), Tanga, Morogoro na Pwani (kwa zao la Pamba). Aidha, Wizara itawawezesha wanachama kuvifufua na kuviimarisha Vyama ambavyo ni sinzia ili mfumo huo uweze kutumika katika maeneo hayo.

Kufufua na kuimarisha Vyama vya Tumbaku

199. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kwa kushirikiana na Bodi ya Tumbaku itafanya uchambuzi wa madeni ya pembejeo yanayodaiwa na Makampuni ya ununuzi wa Tumbaku na kuanza kuyalipa. Kufanyika kwa malipo hayo kutaviwezesha Vyama husika kuwa na uhuru wa kuwasambazia wakulima pembejeo moja kwa moja kwa bei nafuu ikilinganishwa na bei au malipo makubwa ambayo hudaiwa na makampuni ya tumbaku kutokana na biashara hiyo. Hatua hiyo itawawezesha wakulima kutokutegemea makampuni katika kupata pembejeo za tumbaku.

Kuimarisha Uendeshaji wa SACCOS na Benki za Ushirika

200. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara itachapisha na kusambaza Miongozo ya uendeshaji na usimamizi wa SACCOS kwa wadau mbalimbali kwa lengo la kuviwezesha Vyama hivyo kuendesha shughuli zake kwa kuzingatia viwango vya asasi za fedha pamoja na mahitaji ya wanachama wake. Wizara itaendelea kufadhili mafunzo ya cheti kwa watendaji wa SACCOS yanayotolewa na MUCCoBS ili kuwaongezea uwezo. Aidha, Wizara itashirikiana na wadau wengine kutoa mafunzo kwa SACCOS zenye mitaji mikubwa kulinda mali za wanachama wake. Kwa kushirikiana na Benki Kuu, Wizara itaendelea kuhimiza na kufuatilia ujenzi wa mtaji wa Benki za Ushirika za Kilimanjaro na Kagera.

Kuimarisha Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika

201. ***Mheshimiwa Spika,*** kwa kushirikiana na COASCO Wizara itatoa mafunzo ya ukaguzi wa kawaida wa Vyama vya Ushirika kwa wakaguzi wa Wilaya na Mikoa. Wizara itafanya ukaguzi maalum wa Vyama vya Ushirika pale inapobidi. Aidha, Wizara itafuatilia kwa karibu shughuli za Vyama ili kutoa ushauri unapohitajika kwa lengo la kuona vinaboresha huduma kwa wanachama.

Kuimarisha Idara na Taasisi za Ushirika

202. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara itawapatia mafunzo ya muda mfupi na mrefu Maafisa Ushirika wa Tawala za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa ili kuwaongezea uwezo wa kutekeleza majukumu yao. Kwa kushirikiana na mamlaka husika Wizara itateua Warajis Wasaidizi wa Mikoa pamoja na Maafisa wa Wilaya kujaza nafasi zilizo wazi. Wizara itaendelea kutoa ruzuku kwa Shirika la Ukaguzi wa Vyama vya Ushirika ili liweze kujiimarisha kukagua na kuwasomea wanachama wa Vyama vya Ushirika hesabu za Vyama vyao kwa wakati. Aidha, Wizara itaendelea kutekeleza maelekezo ya Mhe. Rais kukamilisha uanzishwaji wa Tume ya Maendeleo ya Ushirika.

Udhibiti wa UKIMWI

203. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2009/2010, Wizara itatathmini hali ya maambukizi ya UKIMWI katika Wizara. Tathmini hiyo itaweza kutoa mwelekeo wa hali halisi ya UKIMWI katika sehemu ya kazi na kuweza kuandaa Mpango Mkakati utakaoana na Mkakati wa Taifa wa UKIMWI (*National HIV/AIDS Strategy 2008 – 2012*). Uendelezaji wa shughuli za UKIMWI utafanyika kupitia bajeti ya matumizi mengine tofauti na ilivyokuwa katika kipindi kilichopita ambapo shughuli hizo

ziligharamiwa kupitia Mradi wa *Tanzania Multisectoral Aids Project (TMAP)*. Wizara itaendelea kuwawezesha watumishi wanaoishi na virusi vya UKIMWI kupata vyakula vyenye virutubisho pamoja na kuhudhuria kliniki kwa ajili ya matibabu. Aidha, mafunzo yatatolewa kwa wanafunzi tarajali 800 katika vyuo vya mafunzo ya kilimo vya Ilonga na Uyole kuhusu mabadiliko ya tabia na mienendo kwa vijana ili kuepuka maambukizo ya Virusi vya UKIMWI.

Masuala ya Jinsia

204. ***Mheshimiwa Spika***, kwa kuzingatia umuhimu wa kuhaulisha masuala ya jinsia katika kuendeleza kilimo nchini, Wizara itashirikiana na Wizara ya Maendeleo ya Jamii Jinsia na Watoto kuandaa Mwongozo wa kuingiza masuala ya jinsia katika shughuli za kilimo. Aidha, elimu ya jinsia itatolewa kwa wajumbe wa Kamati ya Jinsia ya Wizara ili kuwajengea uwezo wa kuzingatia masuala ya jinsia katika kupanga na kutekeleza mipango ya Wizara.

Maendeleo ya Rasilimali Watu

205. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2009/2010, Wizara itaajiri watumishi 174 ili kuongeza nguvu kazi katika utoaji huduma na kupandisha vyeo watumishi 432 katika madaraja mbalimbali kwa kuzingatia sera ya

menejimenti na ajira katika Utumishi wa Umma. Wizara pia itaendelea kutoa mafunzo elekezi (*orientation*) kwa waajiriwa wapya ili waweze kufahamu sheria, taratibu na kanuni zinazotumika katika utendaji wa shughuli za Serikali pamoja na maadili ya utumishi wa umma kabla ya kupewa majukumu. Aidha, ukaguzi wa watumishi (*Human Resources Audit*) utaendelea kufanyika ili kuwa na taarifa sahihi za watumishi wote wa Wizara waliopo kwenye orodha ya malipo ya mishahara.

206. **Mheshimiwa Spika,** Wizara itaendelea kutekeleza Programu ya Kuboresha Utumishi wa Umma, awamu ya pili (*Public Service Reform Programme II- PSRP II*) kwa kuendelea kuwajengea uwezo Wasaidizi wa Kumbukumbu kwa kuwapatia mafunzo na vitendea kazi ili kuboresha na kuimarisha utunzaji wa kumbukumbu za kiutumishi na kiutendaji. Hatua hiyo itarahisisha upatikanaji haraka wa taarifa zitakazosaidia utoaji wa maamuzi kwa wakati, na hivyo kupunguza malalamiko kutoka kwa wateja. Aidha, Wizara itaendelea kutoa mafunzo kwa watumishi wapya wa Wizara kuhusu Mfumo wa Wazi wa Mapitio na Tathmini ya Utendaji Kazi (*Open Performance Review and Appraisal System- OPRAS*) ili kuongeza ushiriki na umiliki wa watumishi katika kupanga malengo, utekelezaji, ufuatiliaji

na kufanya mapitio ya utendaji wa majukumu yao.

V. SHUKRANI

207. **Mheshimiwa Spika**, nawashukuru sana Waheshimiwa Wabunge, hususan Kamati ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji ikiongozwa na Mheshimiwa Gideon A. Cheyo, Mbunge wa Ileje iliyochambua makadirio ya matumizi ya Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika kwa kina na kutoa mapendekezo ambayo yamesaidia katika kuboresha mapendekezo ya Mpango wa mwaka 2009/2010. Mchango wao utatiliwa maanani na utaendelea kuwa sehemu muhimu katika kuendeleza Sekta ya Kilimo nchini.

208. **Mheshimiwa Spika**, naomba nichukue nafasi hii kuzishukuru Nchi na Mashirika mbalimbali ya Kimataifa ambayo yamesaidia sana Wizara katika juhudi za kuendeleza kilimo. Kwanza napenda kuzishukuru nchi za Japan, Ireland, China, India, Israel, Indonesia, Korea ya Kusini, Marekani, Misri, Ubelgiji, Uholanzi na Uswisi. Nayashukuru pia Mashirika na Taasisi za Kimataifa zifuatazo: Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, IFAD, DFID, UNDP, FAO, JICA, EU, UNICEF, WFP, CIMMYT, ICRISAT, ASARECA, USAID, KOICA, ICRAF, IITA, IRRI, CFC, AVRDC, AGRA, WARDA, *Rockefeller*

Foundation na *Bill and Melinda Gates Foundation*. Ushirikiano na misaada ya Nchi na Mashirika hayo bado tunauhitaji ili tuweze kuendeleza kilimo nchini.

209. **Mheshimiwa Spika**, napenda kutoa shukrani za pekee, kwa wakulima wa nchi hii kwa kazi kubwa wanayofanya katika uzalishaji wa mazao ya chakula na biashara pamoja na mazingira magumu waliyo nayo. Napenda kumshukuru Naibu Waziri wa Kilimo Chakula na Ushirika Mhe. Dkt. David Mathayo David, Mbunge wa Same Magharibi; Katibu Mkuu Bw. Mohamed S. Muya; Naibu Katibu Mkuu Bibi Sophia Elias Kaduma; Wakurugenzi, Taasisi na Asasi zilizo chini ya Wizara; watumishi wote na wadau mbalimbali wa Sekta ya Kilimo kwa juhudi, ushirikiano na ushauri uliowezesha kutekelezeka kwa majukumu ya Wizara bila kukwama. Mwisho natoa shukrani kwa Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali kwa kufanikisha kuchapishwa kwa hotuba hii.

VI. HITIMISHO

210. **Mheshimiwa Spika**, Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo na Programu Kabambe ya Mageuzi na Modenaizesheni ya Ushirika zinatekeleza Ilani ya CCM kwa ajili ya Uchaguzi wa mwaka 2005 na Sera ya Serikali ya kupeleka madaraka kwa wananchi ili washiriki

kikamilifu katika kuainisha matatizo yanayowakabili, kupanga mipango ya kukabiliana nayo, kushiriki katika utekelezaji wa mipango hiyo na kufanya tathmini ya utekelezaji wa mipango hiyo. Aidha, Wizara kupitia Mpango wa mwaka 2009/2010 itatekeleza malengo ya MKUKUTA yafuatayo:

- i. Kuongeza uzalishaji wa mazao ya chakula kutoka tani milioni 9.0 mwaka 2003/2004 hadi kufikia tani milioni 12 mwaka 2010/2011;
- ii. Kudhibiti mmomonyoko wa udongo na upotevu wa bioanuwai ya kilimo;
- iii. Kuongeza uzalishaji na tija katika kilimo.

Kwa kuwa Sekta ya Kilimo ni mtambuka, ni matumani yangu kuwa wadau wote wenye kuchangia maendeleo ya Sekta ya Kilimo tutashirikiana katika kuyapatia ufumbuzi chini ya kauli mbiu ya **KILIMO KWANZA**.

VII. MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2009/2010

211. **Mheshimiwa Spika**, naomba sasa Bunge lako Tukufu liidhinishhe jumla ya Shilingi 228,564,587,000 kwa ajili ya matumizi ya Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika kwa mwaka 2009/2010. Kati ya fedha hizo, Shilingi 135,870,333,000 ni kwa ajili ya matumizi ya

kawaida na Shilingi 92,694,254,000 ni kwa ajili ya matumizi ya maendeleo. Kati ya fedha hizo za maendeleo, Shilingi 2,516,709,000 ni fedha za ndani na Shilingi 90,177,545,000 ni fedha za nje.

212. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na hotuba hii nimewasilisha mezani nakala ya Randama ya Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2009/2010.

MHESHIMIWA SPIKA, NAOMBA KUTOA HOJA

Kiambatisho Na. 2: MIKOA YENYE UPUNGUFU WA CHAKULA MWAKA 2008/2009

<i>Mkoa</i>	<i>Wilaya</i>	<i>Idadi ya Watu wilayani</i>	<i>Idadi ya wenye upungufu wa chakula</i>	<i>% wenye upungufu</i>	<i>Kipindi cha Upungufu</i>	<i>Mahitaji ya chakula cha Msaada</i>	<i>Idadi ya wenye upungufu mkubwa wa chakula</i>	<i>Mahitaji ya Chakula cha BURE</i>	<i>Wenye upungufu wa wastani</i>	<i>Mahitaji ya chakula cha bei nafuu</i>
						(tani)		(tani)		(tani)
Arusha	Longido	101,983	57,070	56	3	2054.5	16,443	591.9	40,627	1,462.6
	Monduli	128,808	68,987	54	3	2483.5	25,021	900.8	43,966	1,582.8
	Karatu	216,233	42,521	20	3	1530.8	16,147	581.3	26,374	949.5
	Ngorongoro	168,463	114,342	68	3	4116.3	43,421	1,563.2	70,921	2,553.2
	Meru	628,979	17,236	3	3	620.5	9,207	331.5	8,029	289.0
	Jumla	1,244,466	300,156	24	3	10805.6	110,239	3,968.6	189,917	6,837.0
K'manjaru	Mwanga	133,124	6,797	5	3	244.7	340	12.2	6,457	232.5
	Rombo	266,378	84,477	32	3	3041.2	32080	1,154.9	52,397	1,886.3
	Same	244,089	14,800	6	3	532.8	740	26.6	14,060	506.2
	Jumla	643,591	106,074	16	3	3818.7	33,160	1,193.8	72,914	2,624.9
Lindi	Lindi Rural	239,071	10,410	4	3	374.8	520	18.7	9,889	356.0
	Kilwa	185,783	12,723	7	3	458.0	1089	39.2	11,634	418.8
	Nachingwea	175,509	22,574	13	3	812.7	3916	141.0	18,659	671.7
	Liwale	81,333	11,868	15	3	427.2	851	30.6	11,017	396.6
<i>Mkoa</i>	<i>Wilaya</i>	<i>Idadi ya Watu wilayani</i>	<i>Idadi ya wenye upungufu wa</i>	<i>% wenye upungufu</i>	<i>Kipindi cha Upungufu</i>	<i>Mahitaji ya chakula cha Msaada</i>	<i>Idadi ya wenye upungufu</i>	<i>Mahitaji ya Chakula cha BURE</i>	<i>Wenye upungufu wa wastani</i>	<i>Mahitaji ya chakula cha bei nafuu</i>

			<i>chakula</i>				<i>mkubwa wa chakula</i>			
Manyara	Simanjiro	183,941	42,126	23	3	1516.5	5,944	214.0	36,182	1,302.6
	Kileto	198,321	8,406	4	3	302.6	2,102	75.7	6,304	226.9
	Mbulu	308,445	10,185	3	3	366.7	2,884	103.8	7,301	262.8
	Hanang	266,328	7,523	3	3	270.8	1,881	67.7	5,642	203.1
	Babati	393,408	8,642	2	3	311.1	2,161	77.8	6,481	233.3
	Jumla	1,350,443	76,882	6	3	2767.8	14,972	539.0	61,910	2,228.8
	Bunda	322,963	15,350	5	3	552.6	767	27.6	14,583	525.0
Mara	Musoma ®	393,983	31,393	8	3	1130.1	21,836	786.1	9,557	344.1
	Rorya	260,766	21,555	8	3	776.0	14,394	518.2	7,161	257.8
	Jumla	977,712	68,298	7	3	2458.7	36,997	1,331.9	31,300	1,126.8
Mwanza	Maqu	476,520	19,163	4	3	689.9	16,604	597.7	2,559	92.1
	Ukerewe	310,397	20,948	7	3	754.1	1,047	37.7	19,901	716.4
	Jumla	786,917	40,111	5	3	1444.0	17,651	635.4	22,460	808.6
Mtwara	Nanyumbu	133,776	13,649	10	3	491.4	8,229	296.2	5,420	195.1
	Jumla	133,776	13,649	10	3	491.4	8,229	296.2	5,419	195.1
Morogoro	Morogoro(R)	284,171	7,562	3	3	272.2	1,891	68.1	5,671	204.2
	Mvumero	291,869	9,852	3	3	354.7	2,463	88.7	7,389	266.0

<i>Mkoa</i>	<i>Wilaya</i>	<i>Idadi ya Watu wilayani</i>	<i>Idadi ya wenye upungufu wa chakula</i>	<i>% wenye upungufu</i>	<i>Kipindi cha Upungufu</i>	<i>Mahitaji ya chakula cha Msaada</i>	<i>Idadi ya wenye upungufu mkubwa wa chakula</i>	<i>Mahitaji ya Chakula cha BURE</i>	<i>Wenye upungufu wa wastani</i>	<i>Mahitaji ya chakula cha bei nafuu</i>
	Koroqwe	289,639	3,214	1	3	115.7	804	28.9	2,410	86.8
	Kilindi	153,400	4,762	3	3	171.4	1,191	42.9	3,571	128.6
	Pangani	45,530	1,632	4	3	58.8	408	14.7	1,224	44.1
	Handeni	276,723	10,892	4	3	392.1	2,723	98.0	8,169	294.1
	Jumla	1,370,881	36,577	3	3	1316.8	9,994	359.8	27,300	957.0
Dodoma	Mpwapwa	174,993	10,987	6	3	396	2237	81	8,750	315.0
	Bahi	278,000	44,480	16	2	1068	19460	467	25,020	600.5
	Chamwino	289,959	43,494	15	2	1044	20297	487	23,197	556.7
	Kongwa	295,331	44,300	15	2	1063	20673	496	23,626	567.0
	Kondoa	470,014	65,802	14	2	1579	28201	677	37,601	902.4
	Jumla	1,508,297	209,063	14	3	5,149	90,868	2,208	118,194	2,942
Pwani	Baqamoyo	271,569	10,346	4	3	372.5	5168	186.0	5,178	186.4
	Kibaha (RU)	163,059	6,972	4	3	251.0	1743	62.7	5,229	188.2
	Jumla	434,628	17,318	4	3	623.4	6911	248.8	10,406	374.7
Iringa	Iringa	266,450	27,939	10	3	1005.8	6447	232.1	21,492	773.7
	Jumla	266,450	27,939	10	3	1005.8	6447	232.1	21,492	773.7
	Jumla Kuu	10,116,649	978,492	10	3	32849	349,159	11,506	632,509	21,343

Kiambatisho 5. Uzalishaji wa mazao makuu ya biashara kwa msimu wa 2008/2009.

ZAO	2007/08	2008/09	BADILIKO	SABABU
Kahawa	43,000	62,345	44.99	(i) Miche bora iliyopandwa 2004/2005 imeanza kutoa matunda. (ii) Tabia ya zao la kahawa kuzaa sana msimu mmoja na kujijenga msimu unaofuata (iii) Serikali kudhibiti biashara ya magendo katika mkoa wa Kagera kwenda nchi jirani.
Tumbaku	55,357	58,702	6.04	Mafanikio hayo yalitokana na utekelezaji wa mikakati na kazi zilizopangwa msimu 2008/09.
Chai	32,698	34,164	4.49	i) Sababu za kutofikia lengo la tani 37,000 ni pamoja na: i) kuongezeka kwa bei ya mbolea ambayo ilipanda maradufu; ii) Upungufu wa katika maeneo yanayolima chai; iii) Mgogoro kati ya Umoja wa Wakulima wa Chai Rungwe na Chama cha Ushirika cha RUTEKO; iv) Mgogoro wa Kiwanda cha Chai cha Lupembe uliosababisha hekta 200 kutokuchumwa;

ZAO	2007/08	2008/09	BADILIKO	SABABU
Pareto	2,800	3,280	17.14	(i) Bei nzuri msimu uliopita ilihamasisha wakulima kuongeza uzalishaji (ii) wakulima walihamasika na upatikanaji rahisi wa miche na mbegu bora
Mkonge	33,039	33,208	0.51	Ongezeko dogo limetokana na matumizi duni ya teknolojia katika uzalishaji, kodi kubwa ya ongezeko la thamani inayotozwa kwenye vipuri vya mashine na mitambo mbalimbali inayotumika kwenye uzalishaji na usindikaji wa mkonge.
Korosho	99,107	79,069	-20.22	(i) Matumizi madogo ya pembejeo za korosho kutokana na kipato kidogo (ii) gharama kubwa ya matumizi sahihi ya madawa ya ruzuku, (iii) Kutofuatwa kwa kalenda ya usambazaji na mafunzo kuhusu matumizi sahihi ya pembejeo kutokana na fedha kuchelewa
Pamba	200,662	368,229	83.51	Lengo la tani 432,000 halikufikiwa kutokana na (i) ukame katika baadhi ya maeneo ya pamba (iii) matumizi madogo ya viuatilifu vilivyopendekezwa na wataalam na kutozingatiwa kwa kanuni za kilimo bora cha pamba.
Sukari	265,434	279,850	5.43	Lengo la kuzalisha tani 317,000 halikufikiwa kutokana na hali ya ukame, tija ndogo na ajali za mioto katika mashamba ya miwa hususan katika bonde la Kilombero zilipongua tani

				27,405.
--	--	--	--	---------

Chanzo: Bodi za Mazao

Kiambatisho Na. 6: Uzalishaji wa mbegu za mafuta kati ya 2000/2001 na 2007/2008 (Tani).

Mwaka	Alizeti	Karanga	Pamba	Ufuta	Soya
2000/2001	80,870	206,800	-	25,707	1,430
2001/2002	104,400	289,500	148,142	55,100	1,270
2002/2003	112,440	255,100	187,883	22,485	2,060
2003/2004	106,312	163,360	139,829	49,163	1,070
2004/2005	88,854	125,311	341,789	74,989	1,150
2005/2006	373,391	783,775	376,591	221,421	5,000
2006/2007	369,803	408,058	130,585	155,794	3,000
2007/2008	418,317	396,769	200,662	46,767	3,500

Chanzo: Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika

Kiambatisho 7. Malengo ya uzalishaji wa mazao makuu msimu 2009/2010 (Tani)

Na.	Zao	2008/2009	2009/2010
1	Chai	34,165	35,000
2	Sukari	279,850	300,000
3	Tumbaku	58,702	60,000
4	Pareto	3,280	4,800
5	Pamba	368,229	250,000
6	Kahawa	62,345	50,000
7	Mkonge	33,208	35,000
8	Korosho	79,069	100,000

Chanzo: Bodi za Mazao

